

8

MAKALE

1924-1926 Erken Dönem Cumhuriyet
Dönemi Bütçelerinin İçerik Analizi Yöntemi ile
Değerlendirilmesi

27

MAKALE

Beşeri Sermaye ve Dış Ticaret İlişkisi Kapsamında
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Gümrük
İşletme Bölümünün Öğrenci Profili ve SWOT Analizi

41

MAKALE

Uluslararası Ticaret Alanında Yapılmış Bilimsel
Çalışmaların Sosyal Ağ ile Analizi: Bibliyometrik
Bir Çalışma: 1980-2019

Uluslararası Maliye ve Vergilendirme

Prof.Dr. Osman PEHLİVAN - Prof.Dr. Ersan ÖZ

ÇIKTI

www.gtmd.org.tr

ADRESİNDEN SATIN
ALABİLİRSİNİZ

80 TL.

Prof.Dr. Osman PEHLİVAN - Prof.Dr. Ersan ÖZ

Uluslararası Maliye ve Vergilendirme

I. ULUSLARARASI GÜMRÜK VE TİCARET KONGRESİ

1st INTERNATIONAL CUSTOMS AND
TRADE CONGRESS

www.gumrukticaretkongresi.org

HAKEM HEYETİ

Prof. Dr. Adnan GERÇEK - Uludağ Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet Burçin YERELİ - Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet ULUSOY - YÖK
Prof. Dr. Ali ÇELİKKAYA - Osmangazi Üniversitesi
Prof. Dr. Birol KARAKURT - Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Cemil RAKICI - Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Coşkun KARACA - Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Prof. Dr. Ekrem KARAYILMAZLAR - Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Emine KOBAN - Gaziantep Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Prof. Dr. Engin HEPAKSAS - Katip ÇELEBİ Üniversitesi
Prof. Dr. Erhan GÜMÜŞ - Çanakkale Onsekizmart Üniversitesi
Prof. Dr. Erhan ÜYÜMEZ - Anadolu Üniversitesi
Prof. Dr. Ersan ÖZ - Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Fatih SAVAŞAN - Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Hakan SARITAŞ - Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Hasan Hüseyin BAYRAKLI - Afyon Kocatepe Üniversitesi
Prof. Dr. Hüseyin ŞEN - Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof. Dr. İbrahim Attila ACAR - Katip ÇELEBİ Üniversitesi
Prof. Dr. İbrahim ORGAN - Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. İlhan KÜÇÜKKAPLAN - Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. İsa SAĞBAŞ - Afyon Kocatepe Üniversitesi
Prof. Dr. Kemal ÇELEBİ - Celal Bayar Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet TOSUNER - Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet YÜCE - Uludağ Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet TUNÇER - Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Metin TAŞ - Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Mine YILMAZER - Celal Bayar Üniversitesi
Prof. Dr. Murat DEMİR - Harran Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa Ali SARILI - Adnan Menderes Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa MINYAT - Celal Bayar Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa YILDIRAN - Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. Nagihan OKTAYER - İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Necmiddin BAĞDADIÖĞLU - Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Nevzat SAYGILIOĞLU - Atılım Üniversitesi
Prof. Dr. Nurettin BİLİCİ - Çankaya Üniversitesi
Prof. Dr. Osman PEHLİVAN - Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Ramazan GÖKBUNAR - Celal Bayar Üniversitesi
Prof. Dr. Recai DÖNMEZ - Anadolu Üniversitesi
Prof. Dr. S. Ateş OKTAR - İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. N. Semih ÖZ - Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Seyfi YILDIZ - Kırıkkale Üniversitesi
Prof. Dr. Sevinç YARAŞIR TULUMCE - Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Şaban NAZLIOĞLU - Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Şafak Ertan ÇOMAKLI - Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Tamer BUDAK - Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi
Prof. Dr. Tank VURAL - Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Prof. Dr. Temel GÜRDAL - Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Tekin AKDEMİR - Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof. Dr. Ümit Süleyman ÜSTÜN - Selçuk Üniversitesi

Prof. Dr. Yusuf KILDIŞ - Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Zeynep ARIKAN - Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Fatih YARDIMCIOĞLU - Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Hüseyin Güçlü ÇİÇEK - Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof. Dr. Özyay ÖZPENÇE - Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Şaban ERTEKİN - Adnan Menderes Üniversitesi
Dr. Abdullah TEKBAŞ - Anayasa Mahkemesi Raportörü
Ayhan TURNA - Ticaret Bakanlığı Rehberlik ve Teftiş Başkanı
Dr. İrfan KALPALI - E. Gümrük Başmüfettişi
Dr. Gökhan TERZİ - Ticaret Başmüfettişi
Nadir ELİBOL - E. Gümrük Başmüfettişi
Mehmet ÖZKOÇ - Ticaret Başmüfettişi
Muhammet KAYA - Ticaret Başmüfettişi
Samet ÖZTÜRK - E. Gümrük Başmüfettişi
Hayriye AKÇAYLI - Ticaret Başmüfettişi
Tarkan Mavili - Daire Başkanı
Murat PALAOĞLU - E. Gümrük Başmüfettişi
Hakan ATAY - Kahire Ticaret Müşaviri
Hüseyin YAREN - Daire Başkanı
Deniz Okan SAVAŞ - Daire Başkanı
Göksel ÇETİNKOL - Ticaret Müfettişi
Nevzat BOZKURT - Genel Müdür Yrd.
Levent ÖZKARDEŞ - E. Gümrük Başmüfettişi
Sercan BAHADIR - E. Gümrük Müfettişi
Fatih UZUN - E. Gümrük Müfettişi
Mustafa ALICI - Nairobi Ticaret Müşaviri
Evren KILIÇ - E. Gümrük Başmüfettişi
Vehbi GÜNAYDIN - E. Gümrük Müfettişi
Veysel MADEN - Ticaret Müfettişi
Selçuk ÖZDAMAR - E. Gümrük Müfettişi
Güven YILDIZ - E. Gümrük Müfettişi
Faruk ŞEN - E. Gümrük Başmüfettişi
Cengiz SOYLU - Ticaret Müfettişi

DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Ahmet ULUSOY - YÖK
Prof. Dr. Ali ÇELİKKAYA - Osmangazi Üniversitesi
Prof. Dr. Birol KARAKURT - Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Ersan ÖZ (Editör) - Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet TOSUNER - Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet YÜCE - Uludağ Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa Erkan ÜYÜMEZ - Anadolu Üniversitesi
Prof. Dr. Osman PEHLİVAN - Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Tekin AKDEMİR - Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Dr. İrfan KALPALI - Ticaret Başmüfettişi/CBÜ Öğr. Gör.
Ömer AKÇAYLI - Ticaret Başmüfettişi
Sami CEYHAN - Ticaret Başmüfettişi

GÜMRÜK VE TİCARET MÜFETTİŞLERİ DERNEĞİ SÜRELİ YAYINI

Yıl: 10 - Sayı: 32 - Haziran 2023

ISSN 2667-7512

Gümrük & Ticaret Dergisi

Gümrük ve Ticaret Müfettişleri Derneği Adına İmtiyaz Sahibi

Dernek Başkanı

Sami CEYHAN

Dernek Başkan Yrd.

Nadir ELİBOL

Editör

Prof. Dr. Ersan ÖZ

Editör Yrd.

Doç. Dr. Ulvi SANDALCI, Doç. Dr. İnci SANDALCI

Dil Editörü

Doç. Dr. İnci SANDALCI

Genel Sekreter

Ahmet METİN

Yönetim Kurulu Üyeleri

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Ferdi SEPETCİ
Mali İşler Müdürü / Mustafa Egemen KONAKLIOĞLU
Eğitim ve Mesleki Dayanışma / Hasan CEYHAN
Mevzuat İzleme ve Değerlendirme / Muhammet TURSUN
Tanıtım ve Haberleşme / Adem DEMİRCİ
Sosyal İşler Sorumlusu / Emre ÇELİK

Yayın Kurulu Üyeleri

Ersan ÖZ, İrfan KALPALI, Ömer AKÇAYLI, Ferdi SEPETCİ, Göksel ÇETİNKOL

Merkez

Gümrük ve Ticaret Müfettişleri Derneği
Aziziye Mahallesi Şair Nedim Sokak No: 7/10 Çankaya / ANKARA

İletişim

Söğütözü Mah. 2179 Sok. No:2 Çankaya-ANKARA Tel: 0312 449 64 01-02 • Faks: 0312 449 65 05
info@gtmd.org.tr • www.gtmd.org.tr

İstanbul Temsilcileri

Hakan UÇAK & Faruk ŞEN & Adem DEMİRCİ
Yeşilköy Mah. Atatürk Cad. İDTM İş Blokları A1 Blok Kat:13 Bakırköy/İSTANBUL Tel: 0212 377 31 00-01-02 • Faks: 0212 377 31 25

İzmir Temsilcileri

Muhammet KAYA & Göksel ÇETİNKOL
Atatürk Caddesi No.107 Kat:6 Alsancak / İZMİR Tel: 0232 464 80 17-93 • Faks: 0232 464 01 49

Yapım

Alban Tanıtım
Tunalı Hilmi Caddesi Büklüm Sokak No: 45/3 Kavaklıdere / ANKARA Tel: 0.312 430 13 15- Faks: 0.312 434 04 13
www.albantanim.com.tr

Yayın Tarihi

Haziran 2023

Dergimiz üç ayda bir yayımlanan HAKEMLİ DERGİ olup, yayın kuruluna ulaşan makaleler değerlendirilmek üzere en az iki hakeme iletilmekte olup makalelerin dergimizin sonunda yer alan hakem kurallarına uygun olarak düzenlenmesi gerekmektedir. Kabul edilen makalelere hangi sayıda yer verileceği editörün yetkisindedir. Makaleleri yayımlanan yazarlara telif ödenmektedir. 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'na göre tüm hakları Gümrük ve Ticaret Müfettişleri Derneğine aittir. Dergide yayımlanan yazıların herhangi bir yayın kuruluşunca yayımlanması yayın kurulunun izniyle ve kaynak gösterilmesi kaydıyla mümkündür. Dergimizde yayımlanan yazılar yazarların kendi görüşleri olup, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı ile Gümrük ve Ticaret Müfettişleri Derneğini bağlamaz.

SUNUŞ

Değerli Okurlarımız ve Saygın Takipçilerimiz,

2023 yılının ikinci sayısı olan ve emekle hazırlanan 32. sayımızla tekrar sizlerle birlikteyiz. Yaşadığımız elim deprem hadisesi sonrası maddi ve manevi toparlanma sürecimiz devam ederken ülkemiz Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekiliği seçim sürecini de hayırlısıyla atlattı. Vatana millete hayırlı olsun. Ülkemizin gelişerek değişerek büyümesini temenni ediyoruz.

Dünya gündeminde ekonomik ve siyasi hareketlilikler devam ediyor. Ekonomik verilerin tesirleri sadece açıklanan ülkeleri veya komşularını veya üyesi oldukları uluslararası örgütleri değil, tüm dünya ekonomilerini etkiliyor. Rusya-Ukrayna, Çin-Taiwan gerilimi devam ediyor. Dünya güvenlik stratejileri, siyasi hesaplar, ekonomik planlamalar gün geçtikçe değişiyor gelişiyor. Bu arada küresel resesyon ve dünya ölçeğinde enflasyon problemi konuşulmaya çözümler üretilmeye devam ediliyor. Dünya ticaretine olan etkilerinin keskin bir şekilde yorumunu yaptığımız husus şüphesiz “enerji”. Her an dile getiriliyor. Tüm dünya enerji kavramıyla yakından ilgileniyor, hem ısınmada hem üretimde hem tüketimde gerekli bir unsur. Rusya-Ukrayna gerilimi halen devam ederken özellikle Avrupa Ülkeleri, hem karşı karşıya olunan resesyon hem Rusyaya olan duruşları nedeniyle enerji kavramından çok daha fazla negatif etkileniyor diyebiliriz. Türkiye olarak biz ise gerek yeni ulaştığımız doğalgaz ve petrol kaynakları gerekse Rusya ile kurulması planlanan Edirne doğalgaz dağıtım tesisi projesi nedeniyle ümitvar adımlar atmaya devam ediyoruz.

Bu arada ekonomik büyüme, işsizlik, enflasyon, cari dengeye dair açıklanan rakamlar yakından takip ediliyor ve yorumlanıyor. Yakın zamanda en çok konuşulacak veri ise faiz oranları. Yeni ekonomi yönetimi ile faizde strateji ne olacak ve akabinde dövizdeki pozisyon merakla bekleniyor. Türkiye ekonomisinde zaman zaman dalgalı olsada ekonomik büyüme açısından sorun yok, sanayi üretimi ve ihracat yavaşlasa da ivmeli, lakin dünya enflasyonu, tedarik zinciri problemleri döviz kurunda ciddi dalgalanmalara sebep olmaya devam edecek gibi, izliyoruz.

Çok dalgalı bu ortamda, Gümrük ve Ticaret Dergimiz desteklerinizle yayın hayatına devam ediyor. Her üründe daha da olgunlaşan, pratik, teorik ve akademik kalitesi sayıdan sayıya artarak gelişen ortak ürünümüz her sayısında yeni ve çeşitli konuları derinlemesine inceleyen makalelerle karşınıza çıktı ve çıkmaya devam edecek.

Dernek olarak akademik faaliyetlerimize ve bilimsel çalışmalara desteğe devam edeceğiz. Yakın zamanda yüz yüze etkinlikler yapmayı da planlıyor ve dörtgözle bekliyoruz.

32. sayımızda sizleri 1924-1926 Erken Dönem Cumhuriyet Dönemi Bütçelerinin İçerik Analizi Yöntemi ile Değerlendirilmesi, Beşeri Sermaye ve Dış Ticaret İlişkisi Kapsamında Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Gümrük İşletme Bölümünün Öğrenci Profili ve SWOT Analizi, Uluslararası Ticaret Alanında Yapılmış Bilimsel Çalışmaların Sosyal Ağ ile Analizi: Bibliyometrik Bir Çalışma:1980-2019, makaleleri yanında ilginizi çekeceğini düşündüğümüz daha birçok köşeye yer verdik. Sayımızda geniş bir kesimin ilgiyle faydalanacağı çok yönlü bir içerik hazırladık. Çeşitli alanlarda kaleme alınan makaleler ile geniş bir yelpazede pek çok değerli bilgiyi siz kıymetli okurlarımızla paylaştık. Yayımlanan makalelerimizi keyifle okuyacağınızı umuyoruz.

Faydalı olması dilek ve temennilerimizle 33. sayımızda görüşmek üzere.

İçindekiler

- ARAŞTIRMA **8**
- Hüseyin Güçlü ÇİÇEK, Zühal CERİT**
- 1924-1926 Erken Dönem Cumhuriyet Dönemi Bütçelerinin İçerik Analizi Yöntemi ile Değerlendirilmesi
- Evaluation of 1924-1926 Early Republican Period Budgets by Content Analysis Method Abstract*
- ARAŞTIRMA **27**
- Süreyya KOVACI**
- Beşeri Sermaye ve Dış Ticaret İlişkisi Kapsamında Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Gümrük İşletme Bölümünün Öğrenci Profili ve SWOT Analizi
- Student Profile and SWOT Analysis of Burdur Mehmet Akif Ersoy University Customs Management Department in the Scope of Human Capital and Foreign Trade Relationship*
- ARAŞTIRMA **41**
- Bekir ÇINAR, Hüseyin AVSALLI**
- Uluslararası Ticaret Alanında Yapılmış Bilimsel Çalışmaların Sosyal Ağ ile Analizi: Bibliyometrik Bir Çalışma:1980-2019
- Social Network Analysis of Scientific Studies in International Trade: A Bibliometric Study: 1980-2019*
- Sercan BAHADIR** **68**
- Gümrükte Gündem
- Erhan ERBİL, Yasin ATALAY** **70**
- Gümrük ve Ticaret Sözlüğü
- Esen ÖZDEN - Ferdi SEPETÇİ** **72**
- T.C. Danıştay Yedinci Daire

Yazarlara Notlar

Hüseyin Güçlü ÇİÇEK¹ Zühal CERİT²

1. Prof. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF, Bütçe ve Mali Planlama Anabilim Dalı, Isparta

2. Öğr., Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Bölümü, Isparta

1924-1926 Erken Dönem Cumhuriyet Dönemi Bütçelerinin İçerik Analizi Yöntemi ile Değerlendirilmesi*

Özet

Bu çalışmada 1927 Muhasebe-i Umumiye Kanunu öncesinin üç çarpıcı yılı olan erken dönem Cumhuriyet bütçelerinin (1924-1926) ve bütçe süreçlerinin dönemin koşulları dikkate alınarak incelenmesi ve araştırılması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda birincil kaynak olarak tespit ve tetkik edilen Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerideleri içerik analizi yöntemi ile ele alınmıştır. Çalışma sonucunda bütçelerin, dönemin sosyo-ekonomik şartlarını açık bir şekilde yansıttığı ve mali düzenin sağlanmasında etkin bir araç olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca 1926 mali yıl bütçesinin, zor koşullara rağmen denk bağlanması dikkat çekicidir. Bu dönemde bağımsız mali politikaların, sağlam maliye ve denk bütçe anlayışının hayata geçirilmesi hedeflenmiştir. Diğer taraftan tam anlamıyla bir bütçe hakkı kullanımının olduğunu söylemek zordur. Nitekim bütçelerin yasama aşamasında denklik ve şeffaflık gibi bazı temel bütçe prensiplerine uygun hareket edilirken diğer bazı bütçe ilkelerine (yıllık olma, önceden izin alma gibi) ise aykırı uygulamaların olduğu gözlenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Erken Dönem Cumhuriyet Bütçeleri (1924-1926), Bütçe Hakkı, Denk Bütçe, Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerideleri.

JEL Sınıflama Kodları: H60, H61

Evaluation of 1924-1926 Early Republican Period Budgets by Content Analysis Method Abstract

Abstract

In this study, it is aimed to examine and investigate the early Republican budgets (1924-1926) and budget processes in the three striking years before the Accounting-i General Law of 1927, by taking into account the conditions of the period. For this purpose, the Documents of the Grand National Assembly of Türkiye, which were identified and audited as the primary source, are examined by the method of content analysis. As a result of the study, it is understood that, budgets clearly reflect the socio-economic conditions of the period and are used as an effective tool in ensuring financial order. It is also noteworthy that the 1926 fiscal year budget was balanced despite the difficult conditions. During this period, it is aimed to implement independent financial policies. On the other hand, it is difficult to say that there is a full use of power of the purse. As a matter of fact, it has been determined that while some basic budget principles such as equivalence and transparency are acted in accordance with the legislative phase of budgets, there are practices contrary to some other budget principles (such as annual, prior authorization).

Keywords: Early Republic Budgets of Türkiye (1924-1926), Power of Purse, Balanced Budget, Diary (Report) of Turkish Grand National Assembly.

JEL Codes: H60, H61

* Bu makale, Prof. Dr. Hüseyin Güçlü ÇİÇEK danışmanlığında hazırlanmakta olan "Cumhuriyet Dönemi Bütçelerinin (1924-1926) İçerik Analizi Yöntemi ile Değerlendirilmesi" isimli Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı yüksek lisans tez çalışmasından türetilmiştir.

Giriş

Toplumsal refahın sağlanması için adil ve verimli gelir toplamanın yanı sıra elde edilen gelirleri doğru ve amacına uygun olarak kullanmak gerekir. Diğer taraftan “dile kolay” olan bu önermenin hayata geçirilmesi hiç de basit değildir. Sadece hükümetlerin iyi niyetleri ve çalışkan bürokrasi ideal bir bütçenin gerçekleştirilmesinde yeterli olmayabilir. Tecrübelerle oluşturulan temel bütçe ilkeleri arzu edilen bütçeye ulaşmada önemli rol oynar. Geçmiş iktisadi, mali ve siyasi olaylar bütçe ilkelerini şekillendirir. Bu bağlamda çalışmada Türk bütçe hayatında önemli dönüm noktaları olduğu değerlendirilen erken dönem Cumhuriyet bütçeleri ele alınmıştır.

Bütçe kurumu esas olarak Cumhuriyet yönetimi ile birlikte ülkemizde devlet idaresinin en etkin ve değerli aracı haline gelmiştir. Gerek I. Meclis dönemi gerekse 1924 Anayasasından sonra inşa edilen Cumhuriyet döneminde “bütçenin denkliliği” prensibine olağanüstü bir uyum sağlamaya dikkat edilmiştir (Fevzioğlu, 1994:2). Türkiye, Tanzimat döneminden başlayan ilginin bir sonucu olarak bütçe sistemi ve maliye teşkilatını Fransa’dan esinlenerek oluşturmuş ve giderek ülke koşullarına daha uyumlu bir modele dönüştürmüştür (Kuyucak, 1952:309). Cumhuriyet dönemi öncesinde; savaşlar, devrimler ve ekonomik zorluklarla geçen dönem, pekçok kırılma noktası oluşturmuştur. Ekim 1923’te HF (Halk Fırkası) II. TBMM seçimlerini kazanmış ve tek bir parti olarak yönetimi ele almıştır. Yeni Hükümet ve Meclis, savaşlardan yorulan ülkenin ağır şartları, ekonomik yoksulluğu, bütçe yetersizliği, devralınan dış borçlar ve nüfus düşüklüğü gibi nedenlerle oldukça büyük bir yük üstlenmiştir. Cumhuriyet Hükümeti 1924-1926 döneminde denk bir bütçeye ulaşmayı hedeflemiş ve 1926 yılında, 18 yıllık açık bütçe döneminin ardından ilk denk bütçeye ulaşmıştır. Bu dönemde borçlanmaya istikrarlı olarak karşı çıkmıştır. Dolayısıyla toplumsal yapının iktisadi,

siyasi ve sosyal istikâmeti hakkında bilgi edinmek ve ihtiyaçlarını belirlemek, dönemin olağan ve olağan üstü şartlarını ele almak, yönetimin görüş, faaliyet ve tutumlarını açıklamak için bütçeleri incelemek gerekmektedir. Bu kapsamda dönemin meclis yönetiminin, tutanakları eksiksiz bir şekilde kayıt altına almış olması çalışmanın tamamlanmasında kolaylaştırıcı olmuştur.

Çalışmada içerik analizi yöntemi kullanılarak bütçe görüşme tutanakları analiz edilmiş, günümüzde basımı bulunmayan kaynaklar ve yürürlükte olmayan mevzuattan yararlanılarak dönemin bütçesi çok boyutlu olarak ele alınmıştır. İlgili tutanaklar günümüz Türkçesi ile anlaşılır hali getirilmeye çalışılmıştır. Cümle ve kelimelerin günümüz Türkçesi ile karşılıklarının bulunması için, başta Türk Dil Kurumu olmak üzere, pek çok sözlükten¹ yararlanılmıştır.

Çalışmada Cumhuriyetin ilk üç yıl bütçeleri dört aşamada incelenmiştir. Birinci kısımda; dönemin bütçelerini etkileyen sosyo-ekonomik koşullar ve meclis yapısı ele alınmıştır. İkinci kısımda; 1924-1926 dönemi bütçe süreci; stenograflar² tarafından titizlikle kayıt altına alınan Zabıt Cerideleri, dönemin mevzuatı ve günümüzde basımı bulunmayan kitaplardan yararlanılarak açıklanmıştır. Üçüncü kısımda; 1924-1926 dönemi bütçelerinin genel özellikleri mali yönetim ve bütçe anlayışı çerçevesinde ortaya konulmuştur. Dördüncü kısımda parlamenterlerin bütçe hakkında yönelik tutumları yansıtılmıştır.

1. Cumhuriyetin İlk Yıllarında (1924-1926) Sosyo-Ekonomik Durum ve Meclis Yapısı

Devlet bütçeleri, toplumun birlikte yaşamak mecburiyetinden doğan kurumlardır. Bu bağlamda

¹ <https://sozluk.gov.tr/>, <https://www.luggat.com/>, <https://www.kamusiturki.com/>, <http://www.lugatim.com/>

² İşittiği veya okuduğu sözleri stenografi işaretlerini kullanarak konuşma hızıyla yazan kimse. Esasen “Steno” kullanılan daktilonun markasıydı. Bunu kullanarak toplanı zabıt ve ceridelerini yazanlara ise “stenograf” dene gelmiştir.

toplumun sosyo-ekonomik yapılarının anlaşılması önem taşımaktadır. 1900'lü yılların başında çalkantılı bir ortamın varlığı, devlet maliyesinin en önemli aracı olan bütçelerin oluşumunda etkin bir rol üstlenmiştir.

1.1. Cumhuriyet Öncesi Sosyo-Ekonomik Durum

Osmanlı Devleti'nde 1908-1922 dönemi savaşlar, ihtilaller, darbe ve ayaklanmaların yaşandığı yıllardır (Boratav, 1995:13). A.H. Başar, 1923 yılının nisan ayında Türkiye İktisat Mecmuasında yayınladığı bir yazısında, Cumhuriyetin ilk yıllarının sosyoekonomik yapısından “çıplak, harap ve yorgun bir memleketin evladiyiz” şeklinde bahsetmiştir (Koraltürk, 1997:39). Osmanlı Devleti'nin son yıllarının sosyo-ekonomik yapısını, öteden beri var olan ekonomik ve sosyal düzensizlik, devamlı ve önemli boyutlara ulaşan bütçe açıkları, dış borçlanmaların ödeme gücünü aşması, kapitülasyonlar, dış sermayeye verilen imtiyazlar ve bunların bir sonucu olarak dışa bağımlı bir ekonomi ve 1910 sonrası başlayan savaşların şekillendirdiği anlaşılmaktadır. Bu dönem ile ilgili Türkiye İktisat Mecmuası; su, elektrik, telefon, tramvay ve rıhtımın baştan sona yabancıların yönetiminde olduğunu ve bütün gelirlere hakim olarak zorunlu ihtiyaçları çok yüksek tutarlarla fiyatlandırdıklarına dikkat çekmiştir (1997:45).

1.2. Cumhuriyetin İlk Yıllarında (1924-1926) Sosyo-Ekonomik Durum

Cumhuriyetin ilk yıllarında toplumsal düşünce yapısı, kalkınmayı zorlaştırıcı bir etken olarak görülmektedir. Köylü sınıfının düşünce tarzı “tevekkül, kadercilik, azla yetinen ve refah düzeyini artırma düşüncesinden yoksunluk” olarak tanımlanmıştır (Sarc, 1970:2). Tek partili yönetim döneminde özellikle devlet sanayisine ve demir yolu yapımına önem verilerek iktisadi kalkınmayı gerçekleştirmek için çaba sarf edilmiştir (Sayar, 1954:56). Boratav'ın deyimi ile bu dönem, “açık

ekonomi koşullarında yeniden inşa” (Boratav, 1995:28), Ş. S. Aydemir'in ifadesine göre ise “yarı sömürge ekonomisinde milli ekonomiye yöneliştir” (Aydemir, 1966:337).

Dönemin coğrafi koşulları nedeniyle, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da oldukça arka planda kalan çiftçi, ulaşım sıkıntılarından dolayı sadece tüketeceği kadar ve yakın çevrenin isteğine göre üretim yapmıştır. Dolayısıyla tarımsal üretim kapalı ekonomi durumuna gelmiştir (Yaşa, 1980:11). Gelişmemiş ve geri kalmış sanayi yapısı için Hükümet, sanayiyi geliştirmeyi hedeflemiştir (TBMMZC, 1340/1924f:399). Cumhuriyetin kurulması ile Düyunu Umumiye'nin bazı devlet gelirlerini toplaması, egemenlik temeline ters düştüğü gerekçesiyle bu kurum kaldırılmıştır. Diğer taraftan Lozan'da İmparatorluk borçlarının, Osmanlı'dan ayrılan topraklar içinden indirilen miktarın kalan kısmını yeni Cumhuriyet üstlenmiştir (Sarc, 1970:7-8). Yeni Hükümet, ilk borçlanmasını 1933 yılında fabrika inşası ile gerçekleştirmiştir. Düyunu Umumiye borçları ise 1932 yılında devralınmıştır (TOBB, 2002:8). Dolayısıyla 1924-1926 döneminde bütçe görüşmelerinden de anlaşıldığı üzere borçlanmaya başvurulmadığı gibi karşı çıkıldığını söylemek mümkündür.

1.3. Meclisin Yapısı

Birinci Meclisin o dönemdeki düzeni, Lozan görüşmelerinin aksamasına neden olmuş ve anlaşma metninin onaylanmayacağı tedirginliği oluşturmuştur. 1923 Nisanı'nın ilk günlerinde ise TBMM seçimlerinin yenilenmesi karara bağlanmıştır (Tunçay, 1981:49-50). İkinci TBMM 11 Ağustos 1923 tarihinde toplanmıştır (Afetinan, 1973:89-93). Seçimlerde sadece İkinci Gruba dahil olan üyelerin değil, eski İttihat ve Terakkinin önemli isimlerinin de ayrıca dahil olmamaları için çalışılmış ve bu plan ile yürütülen seçimler ARMHC (Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti) ve HF (Halk Fırkası) tarafında olumlu bir sonuç doğurmuştur (Tunçay, 1981:55-56).

Seçim sonuçlarına göre seçilenlerin hepsi (birkaç adet bağımsız milletvekilleri dışında) ARMHC/HF tarafında gerçekleşmiştir. Bağımsız milletvekilleri ise ilerleyen sürelerde (sadece muhalif olarak kalan Gümüşhane milletvekili Zeki Kadirbeyoğlu hariç) HF'na dâhil olmuşlardır. Buna rağmen bir buçuk yıl gibi bir sürede uyumlu bir meclis yapısı sağlanamamış ve Meclis içerisinde karşılıklı çekişmeler yaşanmıştır. Seçimlerden sonra tek partili bir yasama meclisi parlamentodaki sayı üstünlüğünü yakalamış olduğundan, Meclis görevlerini gerçekleştirmiştir. Buna karşılık Yeni Meclisin neredeyse tümünün I. Grup üyelerinden oluşması hususu, Meclis'te karşılıklı çekişmelerin olmayacağı şeklinde düşünülmemelidir (Tunçay, 1981:55-57; Aydemir, 1966b:236; TBMMZC, 1340/1924c:345; Tekin ve Çiftçi, 2007:67-68).

Asli kurucu iktidar, devleti kuran, hukuki ve siyasal yapıyı bir araya getiren bağımsız kurucu iktidardır. Ancak, tarihi ve sosyolojik etkilerle ve ideolojik prensiplerle bağlı, pozitif hukukun iç hukuk açısından ilk referansı olan bu türden kurucu iktidar yeni bir devlet kurulması ile veya mevcut devletin yabancı istilasına uğraması durumunda ya da bir rejimin dayanağı olan Anayasa'nın köklü bir değişiklik ile kaldırılması durumunda (Türkiye'de 1921, 1923, 1924'de ve 1960 yıllarında yaşandığı gibi) meydana gelmektedir (Kubalı, 1971:96-97). Dolayısıyla İkinci Meclis, kurucu bir Meclis halini almıştır (İba, 2021:56). Anayasa ile ülkenin içinde bulunduğu durum ve dönemin şartları dikkate alınarak Meclis Hükümeti ve parlamenter sistemin bazı temel özelliklerini kapsayan bir sistem kurulmuştur. Dolayısıyla Anayasa, karma bir rejim ileri sürmüştür (Anayurt, 1997:689-690; Kubalı, 1971:373). 1924 Anayasası, 1921 Anayasası ile ilk Meclisin temel ilkelerinden ilham almış ve dolayısıyla tek meclis, kuvvetler birliği ve meclisin üstünlüğü gibi esaslara dayanmıştır. Kuvvetler birliği ilkesi 1924 Anayasası'nın en önemli ilkesi olmakla birlikte 1921 Anayasası'ndaki gibi katı bir biçim izlememiş, daha yumuşak bir nitelikte

“gevşek” bir şekilde oluşturulmuştur (Anayurt, 1997:681-682). Bu yönüyle Meclis, millet adına egemenlik hakkına sahip olup; Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu Meclis içinden çıkmaktadır (Afetinan, 1969:34).

Tek bir partinin hâkim olduğu bu süreçte Hükümet, bazı etki araçları ile Meclisi yönlendirme olanağı bulmuştur. Bakanların Meclis görüşmelerine iştirak etmesi, Başbakanın partisi üzerindeki saygınlığı ve etkili söylemleri, Cumhurbaşkanı'nın ise resmi günler dışında meclis görüşmelerine katılmasında Anayasa'nın bir yasak getirmemesi, iktidar partisine mensup parlamenterleri psikolojik olarak etkilemiş ve parlamentoyu yönlendiren etki araçlarından olmuştur (Anayurt, 1997:677). Mecliste önergelerin oya sunulmasından önce ise, başkan Mustafa Kemal'in açıklamaları ile, önergenin kabul edilmesi ya da edilmemesi konusunda Meclisi yönlendirdiği belirtilmiştir (Atay, 1969:362). Parlamenterlerin meslek dağılımına bakıldığında ise başta askerler olmak üzere yönetici ve hukukçular etrafında toplandığı görülmektedir (Öztürk, 1993:816).

2. 1924-1926 Dönemi Bütçe Süreci

Bütçeyi hazırlayan Hükümet teşkilatları ile birlikte Meclise sunulan bütçenin yasalasma sürecinde izlediği yollar bütçe hakkının önemli yapı taşlarını oluştururlar. Türk devlet geleneğinin hafızasında önemli bir yer tutan Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerideleri, söz konusu yapı taşlarının ortaya konmasında en hayati kaynaklardır. Bu kapsamda TBMM'nin resmi internet sayfasında yer alan Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı'nın yayınlamış olduğu “Bütçe Görüşme Tutanakları” 20/02/1340 (1924)-22/05/1926 dönemi incelenmiş ve değerlendirilmiştir.

Bütçenin hazırlanmasında başlıca usul Bütçenin; Anayasa ve ilgili mevzuat çerçevesinde Hükümet tarafından hazırlanmaktadır (Erçin, 1938:37). Bu anlayış diğer ülkelerde de benzer şekilde

uygulanmaktadır (Erçin, 1938:32-33; Sayar, 1954:91; Sürgit, 1957:184). Bütçeyi hazırlama sorumluluğu hükümet teşkilatı içerisinde Maliye Bakanının görevidir (Erçin, 1938:33). Bütçe süreci, mali yılın başından önce Maliye Bakanlığı'nın diğer idarelerden gelir ve gider tahminlerini bildirmeleri yönündeki talebiyle başlamaktadır. Aynı zamanda muhasebe müdürlüklerine tebligat gerçekleştirmekte ve bu müdürlüğün bağlı olduğu idarenin arzu ettiği en yüksek ödenek miktarını sınırlayabilmektedir. Bu şekilde ilk tahminler, fiilen muhasebe müdürleri ve çeşitli bakanlıkların üstlerinden birlikte bir çaba verilerek hazırlanmaktadır (Martin, 1952:62). Bakanlıklardan gelen evrak, Bütçe ve Mali Kontrol Umum Müdürlüğüne ayrıntılı olarak incelenmektedir. Maliye Bakanlığı diğer bakanlıklara ödenek hakkında tavsiyeler sunarak onlarla uygun bir karara varmaya çalışmaktadır. Elemelerin sonucu, Maliye Bakanının kendisine verilir. Bakan ise Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğüne danışarak hangi tekliflerin Bakanlar Kurulu'na sunacağına karar verir. Gelir tahminleri konusunda Gelirler Umum Müdürlüğü görevli memurlara daima yardımda bulunur. Müdürlük tahminlerin hazırlanmasında bütçe dairesi görevi görmektedir (Martin, 1952:62-63). Bakanlık bütçelerinin hazırlanmasından sonra Bakanlar Kurulu, her bakanlığa bütçenin rakamsal toplamından paylaşım istediği ödeneği belirleyerek Bakanlık bütçelerini hazırlar ve sonunda Bütçe Kanun Tasarısını Genel Kurula sunmaktadır (TBMMZC, 1340/1924a:174-175).

Genel Kurula sunulan genel bütçe tasarısı Meclisin ilgili komisyonuna (Bütçe Komisyonu) gönderilir (Martin, 1952:64). Bütçe Komisyonu, Bütçe Kanun Tasarısının rakamları ve esaslarını ayrıntılı olarak komisyonda görüşmektedir. Burada giderler ve gelirler tahmin edilmektedir (TBMMZC, 1340/1924a:175). Bu komisyon, bir bakanlığın kendisi için talep ettiği tutarın altında bir ödenek belirleyebileceği gibi (TBMMZC, 1340/1924a:180), Hükümetin teklif ettiği tutardan fazla bir ödenekte

de karar kılabilir (TBMMZC, 1340/1924a:181). Bütçe komisyonu, Maliye Bakanı ile yardımcılarının katıldığı oturumlar gerçekleştirir ve hayli uzun bir zaman sonra görüşlerini Meclis Genel Kuruluna bildirir (Martin, 1952:64). Sonrasında komisyon tarafından tahmin edilen gelirler/giderler ve bütçe ile ilgili kabul edilen esaslar genel sınırları ile açıklanarak bütçenin hangi nedenlerden dolayı kabul edildiği Bütçe Komisyonu tarafından Meclise bildirilmektedir (TBMMZC, 1340/1924a:174-183; TBMMZC, 1926a:123-133). Rakamları kararlaştırılan bütçenin Heyeti Celile'ye sunulması ile gider bölümünün cetvelleri Heyeti Celile'ye bölüm bölüm basılarak dağıtılmaktadır. Bu rakamların ayrıntıları ve toplamları ise Heyeti Celile tarafından anlaşılmaktadır (TBMMZC, 1340/1924a: 175). Genel Kurulda bütçe tasarısı "Muvazene-i Umumiye Kanun Layihası ve Muvazene-i Maliye Encümeni Mazbatası" adı ile görüşmelere başlanmaktadır. Maliye Vekili ise Mecliste bütçe sunuş konuşmasını gerçekleştirmektedir (TBMMZC, 1924a: 166-174).

Milletvekilleri, Genel Kurula sunulan bütçeyi rakamların kılavuzluğu itibarıyla incelemektedir (TBMMZC, 1340/1924d:413). Genel kurulda söz alan milletvekillerine birer birer söz hakkı verilmekte, vekiller bütçe hakkında görüşlerini bildirmektedir (TBMMZC, 1340/1924b:252). Bütçede milletvekilleri tarafından yapılacak bir zam teklifi 50 imzalı önerge (takrir) ile yapılmaktadır (TBMMZC, 1926b:158; Afetinan, 1969:230-231). Değişiklik isteyen taraf Maliye Bakanı ise teklif vermesi gerekmektedir (TBMMZC, 1925a:10). Meclis görüşmelerinden en önemlisi bütçe üzerinde yoğunlaşır. Her bakanlığın ve her dairenin bütçesi geldikçe ilgili bakanı, yaptıklarının hesabını vermek ve yapacaklarını iletme üzere uzun bir konuşma yapar ve bu şekilde Genel Kurulda (Heyeti Umumiye) Hükümetin izlemek istediği düşünce açıklanır (TBMMZC, 1340/1924c:348). Genel Kurulda görüşmenin yeterli olduğuna karar verildikten sonra maddelere geçilmektedir

(TBMMZC, 1340/1924c:362). Bütçe tasarısının maddeleri Genel Kurulda ayrı ayrı oya sunulurken el kaldırma usulü ile kabul edilmektedir (TBMMZC, 1340/1924e:471-485). Sürecin sonunda Bütçe Kanunu tümüyle oya sunulmaktadır. Kabul edenler beyaz, etmeyenler ise kırmızı oy pusulası vererek Bütçe Kanununu kabul/ret etmektedir (TBMMZC, 1341/1925c:133). Meclisin bütçeyi incelemesi ve onaylaması, milli hakimiyet ilkesinin uygulamasının en güçlü göstergesidir (Afetinan, 1988:229).

1924 Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun 21. Maddesi gereğince "Meclis, görüşmelerini içtüzük hükümlerine göre yapar" (1924 Anayasası, 21. Madde). 1924 Anayasasında günümüzde olduğu gibi Cumhurbaşkanının uygun bulmadığı kanunları bir daha görüşülmek üzere on gün içerisinde gerekçesi ile birlikte Meclise geri gönderme yetkisi vardır. Ancak Bütçe Kanunu Anayasa ile bu hüküm dışında tutulmuştur (1924 Anayasası, Madde 35). Türkiye'de yasama ve yürütme erklerinin Mecliste toplanması ilkesi benimsenmiştir. Dolayısıyla yürütme kuvveti üzerinde baskı kurmak amacıyla Meclisin bütçeyi reddetmesi mümkün değildir. Türkiye'de bütçenin reddi ise (1965 yılına kadar) hiç gerçekleşmemiştir (Sur, 1946:183).

3. 1924-1926 Dönemi Bütçelerinin Genel Özellikleri

Her ülkenin bütçe sistemi, o ülkenin siyasi yapısına göre kurulmakta ve işlemektedir (Kuyucak, 1952:309). Meşrutiyet Dönemi'nde verilen bütçe açıkları nedeniyle I. Dünya Savaşı'nın sonlarında güven veren bir bütçe dahi kalmamıştır (Kuyucak, 1952:27). 1924-1926 döneminde bütçe açıklarını kapatmak ve bütçeye dengeli bir düzen kazandırmak Mustafa Kemal'in yol göstericiliğinde Meclisin mali siyasetteki en önemli hedefi olarak belirlenmiştir. Yönetim, açık bir bütçe ile hareket etmeyi "cebi delik bir adamın vaziyetine düşmek" olarak nitelendirmiştir (TBMMZC, 1341/1925a:6). Bu doğrultuda 1926 yılında ilk denk bütçe oluşturulmuştur (TBMMZC, 1926a: 124).

Bu dönem bütçelerinde, koşullar elverişli olmadığı için verilen ödeneklerden en yüksek fayda sağlanmasına önem verilmiştir (TBMMZC, 1924a:176). Cumhuriyet döneminde, bütçede tahmin ve denkliliği tutturmaya önemli ölçüde dikkat edilmiş ve özen gösterilmiştir (Sayar, 1954:58). İyi bir bütçe hazırlamanın en hassas noktası gelir ve gider tahminlerinin en doğru şekilde yapılmasıdır (Sur, 1946:143). Gelecek bir bütçe yılı hakkında tahmin yapılırken en önemli noktalardan biri önceki yıllardan sağlanan kesin sonuçlardır (Fevzioğlu, 1950:20). 1924-1926 yılları arasında gelir bütçesi hazırlanırken gelir tahminleri bir önceki yıl gerçekleşmiş tahsilatlara göre yapılmıştır (TBMMZC, 1340/1924a:170; TBMMZC, 1341/1925a:11; TBMMZC, 1926a:132). İlgili dönemde Türkiye'de gelir tahminlerinde kullanılan yöntem, doğrudan doğruya takdir yöntemidir (Sur, 1946:145). Gider bütçesi ise yürürlükte olan kaynaklardan elde edilen gelirlerin en son kayıtlarına göre gerçek miktar esas alınarak düzenlenmiştir (TBMMZC, 1926a:124).

1924-1926 döneminde bütçe açıklarının başlıca nedenleri 1924 yılında ülke ekonomisini geliştirmek ve ülkenin imarı ve refahı düşünülerek yapılan giderlerdir. Bütçe komisyonu, bütçe titiz bir şekilde hesaplanmış olsa da gider bütçesinde % 5 oranında bir tasarruf yapılmasının mümkün olduğu düşüncesi ile gerçekte denklik olabileceğini belirtmiştir (TBMMZC, 1340/1924a:175). 1925 yılında 27 milyon liralık açığın en temel nedenleri; seferberlik nedeniyle bütçe yaklaşık 10 milyon lira artırılmış ve ayrı ayrı kabul edilen bazı kanunlar gereğince açık bu tutara ulaşmıştır (TBMMZC, 1341/1925a:6). 1926 yılında ise bütçe denk bir şekilde oluşturulmuştur.

3.1. 1924 Yılı Bütçesi

Devlet gelirlerinin/giderlerinin öncesinde bir bütçe kanunu ile belirlenmeden avans kanunları ile idare edilmesi usulü 1923 yılında da devam etmiştir. 1923 yılında Şubat ve Nisan ayları sırası ile 311

ve 331 sayılı kanunlarla iki adet avans kanunu çıkarılmıştır (Çoker, 1994:628). Y.Akçura, 1923 yılı Avans Kanunlarında, giderlerin nereye gittiğinin görüldüğü fakat gelir kaynakları gösterilmediği için Maliye Bakanlığını bir “emme basma tulumbaya” benzetmiş ve “tulumbanın suyunun nereye gittiğinin görüldüğünü ancak tulumbanın suyunu nereden aldığına görülmeyişini” belirterek bu kanunu “yarım-sakat bir kanun” olarak nitelendirmiştir. Meclise gelen 1924 yılı bütçesinin ise tam bir bütçe olduğuna dikkat çekmiştir (TBMMZC, 1340/1924c:344).

1924 yılı bütçesi Cumhuriyetin ilk bütçesidir. Kurtuluş savaşından sonra başarı ile taçlandırılan ilk barış bütçesidir (TBMMZC, 1340/1924a:166). 1924 yılı bütçesi normal koşullarda en geç 28 Şubat 1924 tarihinde (mali yıl başlamadan önce 1 Mart) kanunlaşması hedeflenirken 20 Nisan 1924 tarihinde kanun şeklini alabilmiştir. Bu nedenle aradaki iki birer aylık dönem için avans kanunu³ çıkarılması uygun görülmüştür (Yüksel, 2010:311). 1924 yılı Mart ayına özel geçici bütçe tasarısı Mart ayına geçilmeden görüşülmüş (TBMMZC, 1340/1924d:401) ve 1924 yılı Mart ayı için geçici bütçe kanunu tasarısı Muvazene-i Maliye Encümenine verilmiştir (TBMMZC, 1340/1924c:328).

1924 yılı bütçesi Genel Kurula yılın son günlerinde gelmiştir. Bütçe Kanunu görüşmelerinin tamamlanması ve yayımlanması gerektiği zamanda Komisyon tarafından Meclise sunulmuştur. 1924 yılı bütçe kanun tasarısını Bakanlar Kurulu (Fethi Bey) 20 Kasım’da Meclise sunmuştur. O günlerde ise Bütçe Komisyonu 1923 yılı son 6 aylık avans dağıtımı ile uğraştığı için bütçe incelemelerine belirli bir süre zaman ayıramamıştır. Dolayısıyla Komisyon tarafından bütçenin Meclise sunulmasında gecikmeler yaşanmıştır (TBMMZC, 1340/1924a:174).

³ 1340 Mart ayına mahsus muvakkat (geçici) Bütçe Kanunu (Kanun No: 425, Kabul Tarihi: 27/02/1340, Cilt:2) ve 1340 Nisan ayına mahsus muvakkat Bütçe Kanunu (Kanun No:457, Kabul Tarihi: 30/03/1340, Cilt: 2).

1924 mali yıl bütçesi, 8 buçuk milyon bir açıkla hazırlanmıştır. İlk barış bütçesi, açıklı ve denk bir şekilde sunulmak istense de 1923 yılında bütçede tahmin edilen gelirlerden daha fazla tahsil edilmesi nedeniyle 1924 yılında da fazla gelir elde edileceği düşünüldüğünden gelir miktarı düşük tutularak açık bir bütçe tahmini yapılmıştır (TBMMZC, 1340/1924a:166). İhtiyaçların büyüklüğü, bütçenin yetersizliği, ihtiyaçları karşılaması gereken ödenek miktarının az olması ve harcamaların muazzam büyüklüğü onu karşılama gücünden alıkoymuştur. Dolayısıyla 1924 mali yıl bütçesi, Genel Kurulda “delik büyük, yama küçük” şeklinde tabir edilmiştir (TBMMZC, 1340/1924b:253). Bütçe komisyonu, bütçe özenli bir şekilde hesaplanmış olsa da % 5 oranında bir bütçe tasarrufu kullanılmasının mümkün olduğu düşüncesi ile gerçekte denklik olabileceğini belirtmiştir (TBMMZC, 1340/1924a:175). Bütçe Komisyonu, 1924 mali yıl bütçesinde gerçekte bir açıklık olmadığına işaret etmiştir (TBMMZC, 1340/1924d:408).⁴ Açık bütçeyi dönemin Hükümeti, Bütçe Komisyonu ve milletvekilleri olumsuz karşılamamıştır. TBMMZC’ e (1340/1924d:407) göre bütçe hazırlanırken olağanüstü bir bütçe yapılarak göz boyanmak istenmemiş, gerçeklerin şeffaf bir şekilde gösterilmesi hedeflenmiştir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında yeni Hükümetin ruznamesinde⁵ yapılacak pek çok iş birikmiştir. Bu nedenle Bütçe Kanununda kanun koyan, kaldıran ve aynı amacı taşıyan hüküm ve maddeler yer almaktadır. Hükmü sürekli olan bazı madde ve kanunlar hükmü bir yıl olan 1924 mali yılı Bütçe Kanununa eklenmiştir. İdarelerin teşkilat kanunları olmadığı için bütçe bir teşkilat kanunu niteliği de taşımıştır (TBMMZC, 1340/1924d:405; TBMMZC, 1340/1924c:340-341). Dolayısıyla Bütçe Kanunu

⁴ Ali Cenani Bey, “Türk Cumhuriyetinin ilk bütçesinde açık yoktur. 1340 (1924) senesine kemali emniyet ve itimatla girebilirsiniz” diyerek sözünü bitirmektedir (TBMMZC, 1924d:408).

⁵ Meclis çalışma günlüğü günlük olayların yazıldığı defter, toplantılarda görülecek konuların bütünü.

kendi ayrıcalıkları ve özel yetki sınırlarının dışına çıkmıştır (TBMMZC, 1340/1924c:341). Bu durum Bütçe Komisyonu tarafından kabul edilmiş ve Bütçe Kanununun bir Bütçe Kanunundan daha çok Mecelle⁶ şeklini aldığı itiraf edilmiştir (TBMMZC, 1340/1924d:404-405). 1925 yılında da Bütçe Kanununun, genel hükümlerine ters düşen pekçok yönünün olduğu görülmektedir. 1925 yılı bütçesinde diğer kanun hükümlerini kaldıran hatırı sayılır fıkra olduğu görülmektedir (TBMMZC, 1341/1925b:54). 1909 yılından itibaren her bütçe kanununda bu şekilde hükmü bir yılı geçen bir madde bulunmaktadır ve aynı hüküm ve nitelikteki maddeler Bütçe Kanununda kesintisiz birbirini izlemektedir (TBMMZC, 1341/1925b:54).

1924 yılı Bütçe kanun tasarısının 8-10 yıl önce yapılan bütçelerin gelir ve gider bölümlerine benzediği anlaşılmaktadır (TBMMZC, 1340/1924c:330). Bütçenin gelir kısmının görüşmelerinde de uzun yıllar devam eden vergilendirme eleştirileri (“gayri fenni, adaletsiz, zalim vergiler ve Orta Çağdan kalma” şeklinde ifade edilmiştir) yer almıştır (TBMMZC, 1340/1924c:330). 1924 yılında müskirat inhisarına (içki imtiyazı) 5 milyon gelir konulması, aşardan daha önce alınmayacağı kararlaştırılan %2,5 oranın tekrar eklenmesi ve tuz resmine zam yapılması bütçedeki açığı en aza indirmek ve gelir elde etmek için yapılan düzenlemelerdendir (TBMMZC, 1340/1924c:340).

1924 yılında ülkenin yolları oldukça bozuk veya yok niteliğindedir. Yolların yapılması ve iyileştirilmesi bir zorunluluk haline gelmiştir (TBMMZC, 1340/1924b:253). Dolayısıyla tek parti yönetiminin bütçe ile gerçekleştirdiği faaliyetlerden ilki mali yılın başında (1 Mart 1924) demiryolu yapımıdır. 3 Mart 1924'te ise demiryolu siyaseti kanunlaşmıştır

⁶ 1. Kitap, dergi, mecmua, risale (Alverdi, 2006:1970), 2. Fıkıh hükümleriyle bu konudaki türlü içtihadı bir araya getiren, Tanzimat'tan sonra hazırlanmış olan, yasa yerine kullanılan eser. 3. 1869-1879 dönemi yürürlükteki Osmanlı Anayasası (Karaağaç, 2008:594).

(CHP, 1938:X). 1924 mali yıl bütçesi ile hükümet iktisat ve bayındırlık işlerini sağlamaştırmakla birlikte ihracat ve ithalat arasındaki olumsuz farkı en aza indirmeyi bir amaç edinmiştir (TBMMZC, 1340/1924a:171).

3.2. 1925 Yılı Bütçesi

1925 yılı mali yıl bütçe görüşmelerinde bir önceki yılda (1924) olduğu gibi uzun müzakereler yaşanmamıştır. Halkın sosyal, psikolojik ve iktisadi durumu, ülkenin içinde bulunduğu koşullar, memurların yaşamlarındaki zorluklar gibi olumsuzluklara değinilmemiştir.

1925 bütçesi 1 Ekim'de Meclise sunulmuş ve ilgili komisyona gönderilen bütçenin müzakeresi esnasında İsmet Paşa Hükümeti değişmiş ve onun yerine Fethi Bey Hükümeti gelmiştir. Fethi Bey Hükümeti programını ve beyannamesini okuyarak bir önceki Hükümete ait olan bütçenin geri alınmayacağını belirtmiştir. Bütçe görüşmelerine başladığında tekrar Fethi Bey Hükümeti değişmiş ve İsmet Paşa Hükümeti gelmiştir. Yaşanan olaylar ve verilen tekliflerin toplamı ile ortaya çıkan durum bir telafi gerektirmiştir (TBMMZC, 1341/1925a:7). Dolayısıyla 1925 yılı bütçesinin ilk konusu bazı bakanlıklarda ödenek indirimi ve ödeneklerin kaldırılması hakkında olmuştur (TBMMZC, 1341/1925a:3). İndirim, 27 milyon liralık bir açığın 17 milyonunu kaldırmak yönünde gerçekleşmiştir (TBMMZC, 1341/1925a:6). Bu nedenle 1925 mali yıl bütçesinde önemli oranda ödenek indirimi söz konusudur (TBMMZC, 1341/1925a:4-6). Bütçede indirim yapılmasının en temel gerekçeleri, açık bir bütçe ile halkın karşısına çıkılması, Devletin mali şeref ve itibarı için kusur sayıldığından, buna izin vermeyecek bir tedbir düşünülmesi ve en zararsız önlemin ödenek indirimi olduğuna karar verilmesidir (TBMMZC, 1341/1925a:6). Açığın en önemli nedeni ise, bütçenin komisyonda incelendiği sırada Hükümetin değişmesi olarak görülmüştür. Hükümet, kararlı bir şekilde bütçeyi geri almamış fakat önceden verilen bütçenin

rakamlarını şişirmişdir. Milletvekilleri ise elli imzalı önergelerle söz konusu bütçe açığını 27 milyon seviyesine getirmiştir (TBMMZC, 1341/1925a:8). Bunun yanında Mecliste, Komisyon ve Hükümetin bütçe ile ilgilenmediği yönündeki düşünceleri sürülmüştür (TBMMZC, 1341/1925a:7). Bütçe açığı konusunda 1925 yılının ilk yarısına gelindiğinde, bütçe harcamalarında güçlü tedbirler alınmadan bu açıkların aşılamayacağı kanaatine varılmıştır. Bunun üzerine çalışmalar yapılarak bazı tedbirler alınmıştır. Özellikle harcamaların denetime bağlanması, hazine birliğinin yakalanması, düzenli olarak ödemelerin yapılması ve gelir kaynaklarının yeni baştan tertibi gibi mali düzeni elde etme yolunda tedbirler arka arkaya uygulamaya girmiştir (Coşar, 1995:247). Cumhuriyetin o döneminin en büyük açığına sahip 1925 yılı bütçesi büyük oranda istikrarlı bir Hükümet düzeni olmamasından etkilenmiştir.

1925 yılında henüz çok yıllık bütçeleme (3 yıllık) mevcut değildir. Bunun en önemli nedeni ise önceki yılların (1921-1924) bütçe kayıtlarının ve kesin hesaplarının olmamasından kaynaklanmaktadır. Çok yıllık bütçeleme, Halis Turgut Bey tarafından çözüm olarak önerilmiştir.

Bütçeler, birtakım usul ve kanunlara dayanmalıdır. Bütçe incelemeleri bilimsel uzmanlığa ve bilimsel esaslara göre yürütülmelidir. Ancak Cumhuriyet Hükümeti 1925 yılında henüz yerleşme ve kurulma aşamasında olması sebebiyle bütçeyi, bilimsel esaslarla destekleyememiştir (TBMMZC, 1341/1925a:8).⁷

Her yıl bütçe görüşmelerinden önce Maliye Bakanının Bütçe Sunuş konuşması yapması

⁷ 1925 yılı bütçe görüşmelerinde Halis Turgut Bey çok yıllık bütçeleme esasına değinerek, önemini vurgulamış ve bu bütçe yöntemini çözüm olarak sunmuştur. Fakat ülkemizde Cumhuriyetin ilk yıllarına rastlayan 1923 ve 1924 bütçesi ve önceki dönem bütçelerinin bulunmadığını ve kesin hesapların yapılmadığını “1924 bulunabilirse, 1923 bulunamaz, 1923 bulunursa 1922 bulunamaz.” şeklinde ifade ederek, 1921-1923 yıllarında genel ve mali durum çeşitli sahnelere konu olduğu için maalesef bilimin gösterdiği bu usullerin kullanılmadığına dikkat çekmiştir (TBMMZC, 1925a:8).

bir usuldür. Fakat 1925 yılı bütçe tutanaklarında Maliye Bakanının Bütçe politikasını arz etme konusunda bu usulü terk etmesi dikkat çekmektedir. Bütçe görüşmelerinde ilk sırayı kollayan Maliye Bakanının Bütçe sunuş konuşması yerine 1925 yılında 51. Madde'nin görüşülmesiyle başlanmıştır.⁸

1924 yılı bütçe kanununun 40. Maddesinde “Bütçe Kanunu’nu yürütmeye İcra Vekilleri Heyeti (Bakanlar Kurulu) görevlidir” ibaresi yer almıştır.⁹ 1924 yılında durum bu şekilde bir istisna teşkil etse de 1925 yılında Bütçe Kanununun¹⁰ yürütme yetkisi 65. Madde ile “Bütçe Kanununu yürütmeye Maliye Bakanı yetkilidir” şeklinde değiştirilmiştir¹¹ (TBMMZC, 1341/1925c:132). 1926 yılında da bu değişiklik hükmü uygulanmaya devam edilmiştir.¹²

3.3. 1926 Yılı Bütçesi

1924 ve 1925 yılı mali yıl bütçeleri açık bir şekilde Meclise sunulmuştur. 1926 mali yıl bütçesini diğer bütçelerden ayıran en önemli özellik, Türkiye’de ilk kez denk bir şekilde hazırlanarak (17-18 senelik yasama hayatı dâhil) Meclise sunulması ve kabul edilmesidir.¹³ 1926 mali yılı bütçesi, 1925 mali yıl

⁸ Söz konusu usul hakkında milletvekili (Abidin Bey), “Çok arzu ederdim ki, benden evvel kürsüye Maliye Vekili Bey gelerek bütçe açığının şimdiki tenzilât (indirim) kanunu dolayısıyla tenzil edilmesinden hâsıl olacak netice ile bütçe açığı ile icrayı hükümet olduğu zamanlar zarfında hâsıl olan neticeler arasındaki farkı mukayese ederek bize izah etsinler” şeklinde bir söylemde bulunmaktadır (TBMMZC, 1925a:4).

⁹ 1340 senesi Muvazene-i Umumiye Kanunu, Resmi Gazete Tarihi: 24/05/1924, No: 490, Sayı: 71.

10 Kanun Adı: 1341 Senesi Muvazene-i Umumiye Kanunu, Resmi Gazete Tarihi: 23/04/1925, No: 627, Sayı: 96.

¹¹ Rahmi Bey tarafından itiraz edilmiş ve “önceki şekilde Bakanlar Kurulu görevlidir” şeklinde olduğunu ve yeniden bu şekilde yapılması gerektiği açıkça da Genel Kurulda “Bütçe Kanununu yürütmeye Maliye Bakanı görevlidir” maddesini aynen kabul etmiştir (TBMMZC, 1925c:132).

¹² Kanun Adı: 1926 Senesi Muvazene-i Umumiye Kanunu, Resmi Gazete Tarihi: 06/06/1926, No: 848, Sayı: 391

¹³ Maliye Bakanı Hasan Bey, “...Tam bir övünme ile arz edebilirim ki; bizde bütçe yapılmaya başlandığı tarihten beri daima açık bir şekilde yasamaya takdim edilmek mecburiyetinde kalmış olan bütçenize oranla bu, ilk mütevazın (denk) bütçemizdir (teşekkür ederiz sesleri). Şimdiye kadar 17-18 senelik yasama hayatının hiçbirinde denk hakikî denk bir bütçe yapmak bu memlekette

bütçesinin 12 aylık bütçesine göre hesaplanmıştır. Hükümet bütçeyi, 1926 yılında 35 milyon liralık yeni bir gelir kaynağı yaratarak Meclise sunmuştur (TBMMZC, 1926a:128). Yeni vergilerin konulmasının (istihlak vergisi¹⁴, kazanç vergisi¹⁵ ve veraset ve intikal vergisi¹⁶ gibi) en temel sebebi ise “bütçe açıklarıdır” (TBMMZC, 1926a:129). 1926 yılında hazırlanan denk bütçeye ithafen sağlam maliye ve denk bütçe politikası, devlet için en temel güç olarak görülmüştür.¹⁷ 1926 yılında Bütçe Komisyonunun bütçe denklığı için benimsediği en önemli ilke “olabildiğince tasarruf etmek, israftan kaçınmak ve ek ödeneğe karşı olmak” şeklinde tanımlanmıştır (TBMMZC, 1926a:133).

1924-1926 döneminde mali siyasetin en temel hedefi, denk bir bütçedir. 1926 yılında Maliye Bakanı görevinde yer alan Hasan Bey, bütçenin denk olmasını “devletin kurtuluşu” olarak nitelendirmiştir (TBMMZC, 1926a:124). Komisyon ve Maliye Bakanı bütçeye teklif edilen zam ve artırımların karşısında durmuştur.

Denk bütçenin sağlanması için yeni gelir kaynakları bulunmuştur. Buna karşın birçok bakanlığın ödeneklerinde kısıntıya gidilmiştir

---

nasip olmamıştır. (Elhamdülillah, bravo sesleri), hiç şüphe yok ki bütçe yapılmaya başladığı tarihten beri hükümetler, Maliye Nezaretleri, Hükümeti Milliye devresinde Maliye Bakanlığı daima bütçeyi kendi kaynaklarımızla kendi masraflarımızı temin edebilmek için denk olarak Heyeti Celile'ye takdim etmek azim ve gayretine rağmen fiiliyatta bunun gerçekleşmeyişi, hiçbir zaman geçmiş bakanların geçmiş hükümetlerin bütçeyi denk kılmak için çaba harcamadıklarına, çalışmadıklarına, yüklemeye imkânı yoktur.”

¹⁴ Kanun No: 735, Kabul Tarihi: 10.02.1926, Resmi Gazete Tarihi ve No: 22/02/1926 No 304, Cilt: 4 ve Kanun No: 737, Kabul Tarihi: 13/02/1926, Resmi Gazete Tarihi ve No: 24/02/1926 No 306, Cilt: 4

¹⁵ Kanun No: 755, Kabul Tarihi: 27/02/1926, Resmi Gazete Tarihi ve No: 14/03/1926 No 321, Cilt: 4.

¹⁶ Kanun No: 797, Kabul Tarihi: 03/04/1926, Resmi Gazete Tarihi ve No: 17/04/1926 No 348, Cilt: 4

¹⁷ Bütçe komisyonun denk bütçenin getirisini “Eğer bir iki sene böyle devam edersek bizi hiçbir kuvvet yıkamayacaktır, düzgün bir maliyeye sahip olamazsak, başka suretle diğer işlerimizin tümü sakat kalır” şeklinde ifade ederek sağlam maliye ve denk bütçe politikasını devlet için en temel güç olarak görmüştür (TBMMZC, 1926a:133).

(TBMMZC, 1926b:178). Öyle ki bir önceki yıl yapılan faaliyetler yarı yarıya indirilmek zorunda kalmıştır¹⁸ (TBMMZC, 1926b:178).

1924 yılında komisyonda hazırlanan rakamların bir tanesini dahi artırmaya da indirme gücünü hükümet kendisinde görmemiştir (TBMMZC, 1341/1925a:5). 1925 yılında Bütçe Komisyonu, bağımsız bir şekilde hareket kabiliyetini bir nebze yitirmiştir. Bunun en temel nedeni; Bütçe Komisyonu, 1925 yılı bütçesi için Bakanlar Kurulunun teklif ettiği rakamları kabul etmekle birlikte ikinci defa Bakanlar Kurulunun yapacağı indirim miktarını da onaylamasıdır. Kısaca komisyon, el koyma faaliyetini gerçekleştirememiştir. Komisyonun işlevleri ve bütçe hakkına uygun hareket edilip edilmediği Mecliste sorgulanmıştır. Dolayısıyla bütçe hakkının etkinliğini azaltabilir bir durum ortaya çıkmıştır (TBMMZC, 1341/1925a:5-6).¹⁹ 1926 yılı bütçesi, Bütçe komisyonu ile Hükümetin birlikte oldukça fazla iletişim kurarak düzenlediği bir bütçedir. Meclis gelir kanunlarını kabul ettikten sonra komisyon tarafından gelirler belirlenmiştir. Bakanlıkların gösterdikleri gelir ve giderleri eşitlemek için ilk olarak komisyon, hükümet ile iletişim kurmuştur. İlk görüşmede, Hükümetin tüm üyeleri komisyona katılmıştır. Komisyon, Hükümet üyelerinden ve İsmet Paşadan büyük yardımlar görmüştür. Açık bir şekilde hükümet ve komisyon arasındaki birlik dikkat çekmiştir (TBMMZC, 1926a:131). Bütçe Komisyonu, Hükümetin bütçe denklığındeki büyük desteğine dayanarak (bütçeyi)

¹⁸ Muhtar Bey: “Bu masrafı burada gereksiz görüyorum. Bu sene zaten her yerden kırıyoruz. Ve 6.000 lirayı da buradan azaltırsak damlaya damlaya göl olur” (TBMMZC, 1926a:135).

¹⁹ Abidin Bey, “Arkadaşlar! Bunun en hakiki manasını ben deniz arz etmek isterim. Maliye Vekili Nazım Hasan Beyefendi, vekâlet sandalyesinde oturup da Meclis tarafından peyderpey vuku bulan teklifler ve vekiller tarafından burada Meclisi Âlinize vuku bulan zam teklifleri karşısında bir Maliye Vekili sıfatıyla vaziyetten korkmuş, ürkmüştüm. Bu korkusu, bu ürküntsüdüdür ki hükümeti bütçe açığının tenziline (indirilmesine) ve Muvazene-i Maliye Encümenimizi de ona itaate mecbur etmiştir. Bir Maliye Vekili sıfatıyla Hasan Bey arkadaşımızın vaziyeti çok doğrudur. Fakat burada nazarı itibara alınması lâzım gelen ve ehemmiyetle işaret edilmesi lâzım gelen vaziyet, Muvazene-i Maliye Encümeninin zaafıdır” (TBMMZC, 1341/1925a:5).

denk hazırlamıştır. 1926 yılı denk bütçesi ile düzenli ödemelerin yapılabileceği ve ülke faaliyetlerinin aksamadan işleyeceği düşünülmüştür (TBMMZC, 1926a:132). Ancak Bütçe Komisyonunun bağımsız ve tarafsız olmadığı ve aynı zamanda şeffaflık ilkesini benimsediği görülmektedir.

1926 yılı bütçesi, bütçe dengesinden 500 bin lira fazla verilerek Meclise sunulmuştur. Meclisin yeni gelir kaynaklarını kabul etmesi bu fazlalığın başlıca nedenidir. Gerçekleşecek harcamaların, herhangi bir olağanüstü durum olmadığı takdirde devletin kendi gelirleri ile kapatılacağı tahmin edilmiştir (TBMMZC, 1926a: 124). Yine bu dönemde, yeni gelir kaynakları için gelir kanunları oluşturulması söz konusudur ve Bütçe Komisyonuna bütçe tasarısı geldiğinde, gelir kanunları tasarı şeklinde henüz Meclise yeni sevk edilmiştir. Gelir kanunu ile ilgili hükümlerin parlamenterler tarafından onaylanıp onaylanmayacağı bilinemeyeceğinden, Bütçe Komisyonu kendine verilen bütçe kanun tasarısını inceleyememiş ve tamamlayamamıştır. Bu nedenle Bütçe Kanun Tasarısı, olması gereken zamanda Meclise sunulamamış ve geç verilmiştir (TBMMZC, 1926a:131; TBMMZC, 1926a:128). Bütçenin Meclise geç sunulmasındaki bir başka neden ise Bütçe Komisyonunun hangi giderlerde indirim yapılması konusunda tespitlerinin zaman almasıdır (TBMMZC, 1926a:131).

3.4. 1924-1926 Dönemi Gelir Bütçeleri

Bütçenin en büyük gelir kaynağı, vergilerdir (Pelin, 1942:54). 1924 yılı bütçe görüşmelerinde de bütçenin gelir kısmının, halka yüklenen vergilerle sağlandığı açıklanmıştır. Halk, zaman zaman Devletin kanunlarından ve uyguladığı yöntemlerden şikâyet etmiştir (TBMMZC, 1340/1924c:352). Cumhuriyetin ilk yıllarında vergiler oldukça eski dönemlerden kalan, ilkel bir şekilde, bilimsel ve tekniği olmayan biçimde ortaya çıkmış bazı vergi ve resimlerden ibarettir (TBMMZC, 1340/1924a:181; TBMMZC, 1340/1924c:330). Bir kısmı eski olan vergilerin toplama yöntemi

ise çözümü olmayan bir haldedir (TBMMZC, 1340/1924a:172). Dolayısıyla gerçek anlamda bir çalışma yapılması gerektiği Komisyon tarafından bilinmekte ve dile getirilmektedir. Vergiler, toplum üzerinde yük olacak düzeyde yüksek olmasa da dağılım şeklinde ve toplanma yönteminde sorunlar yaşanmaktadır. Uzun yıllardan beri alışlagelmiş bir şekilde ortaya çıkan bu vergiler ikişer, üçer ve beşer kat resim şeklinde oldu-bitti biçimde kanunlarla oranlarını yükselterek bütün bütün dağıtım şeklini ve mükellefe olan olumsuz etkisini arttırmıştır. Komisyon, bu vergileri inceleyerek bir bölümünü iyileştirmek bir bölümünü de daha bilimsel ve topluma daha çok kolaylık sağlayacak vergilerle değiştirmek gerektiğini belirtmiştir (TBMMZC, 1340/1924a:181). Cumhuriyetin ilk yıllarında gelir politikalarında hedeflenen en temel amaç halkın kolayca ödeyebileceği ve anlayabileceği bir vergi sistemi oluşturmak (TBMMZC, 1340/1924a:172).

1924 yılında, bütçe gelirlerinin yetersizliğinden doğan ödenek hacminin düşüklüğü dikkat çekmektedir.²⁰ Öyle ki teklif edilen yeni gelirler kabul edilmediği takdirde birtakım hizmetlerden vazgeçilmek zorunda kalınmıştır (TBMMZC, 1340/1924d:404).

Cumhuriyetin ilk yıllarında, hazineye giren vergilerle ve halkın ödediği vergiler arasında ciddi farklar oluşmaktadır (TBMMZC, 1926e:302). Maliye yönetimi, 1926 yılına gelindiğinde vergilerin tarh ve toplanma yöntemini ve görevini geçmiş yıllara göre daha iyi yerine getirebilir duruma gelmiştir. Aynı zamanda 1926 yılında vergi tahakkuklarında yavaş yavaş düzen kurulmaya başlanırken bu konuda müsakkafat²¹ ve arazi sayımı yapılarak kayıtlara

²⁰ Buna örnek olarak Tunalı Hilmi Bey, "Hoca Efendi Hazretlerinin otomobili...Keşke benim de bir otomobilim olsaydı da Meclise beş dakika evvel gelmek nasip olsaydı... Allah bu millete o kadar servet versin ki, milletin kendi efradından evvel küçük memurları bile otomobil sahibi olsunlar ve rahat rahat mevkilerine gitsinler ve rahat bir huzur ile işlerini görsünler!" (TBMMZC, 1340/1924b:268).

²¹ Vakfa gelir (galle) sağlayan ev, dükkân (<https://islamsiklopedisi.org.tr/musakkafat>)

geçirilmiştir. Bununla birlikte çeşitli yerlerde 128 komisyon oluşturulmuş ve bu komisyonların çalışma sonuçlarından en yüksek verimin alınması hedeflenmiştir (TBMMZC, 1926e:283). 1926 bütçe döneminin sonuna gelindiğinde vergi tahakkuku, toplama ve tahsil işlemleri iyileştirilmiştir. 1924-1926 dönemi vergilerde iyileştirme ve toplama yöntemlerinin geliştirildiği bir dönemdir.

1924-1926 yılları arasında bütçe hesabının kesilmesinde kullanılan yöntem, bir önceki yıl kullanılmayan ödeneklerin bir sonraki yıla devredilme usulüdür (Duru vd., 1982:365-366; TBMMZC, 1341/1925a:7; TBMMZC, 1341/1925b:52; TBMMZC, 1926a:128). 14 Ocak 1926 yılında kabul edilen bir kanun²² ile egzersiz yönteminden jestion yöntemine geçilmiştir (Coşar, 1995:248-249). Bununla birlikte 1926 yılında, kullanılmayan ödeneklerin söz konusu yıldan sonra aktarma yapılması usulü durdurulmuştur.²³

1924-1926 döneminde genel gelirler içinde birinci sırayı “gümrük gelirleri” oluşturmaktadır (TBMMZC, 1340/1924a, s.178; 1926e:293). Bu dönemde inhisar (tekel) idaresi de devlet hazinesine önemli oranda bir katkı sağlamıştır. TBMMZC, (1926f:384)’ye göre idarenin masrafları ise, ikinci derece niteliğinde ve oldukça azdır.

Ülkemizde, İnhisar İdaresi 1926 yılında (TBMMZC, 1926c:217) dış ticaret inhisarı üzerine kurulmuştur (TBMMZC, 1926f:384). Maliyenin iyileştirilmesi için bazı zorunlu maddeler (petrol gibi) inhisar altına alınmıştır (TBMMZC, 1926c:217). Bunlar; tuz (TBMMZC, 1926f:380), şekerli maddeler

²² Kanun Adı: 14 Şubat 1327 tarihli usulü muhasebe-i umumiye kanunu muvakkatine müzeyyel kanun, Kanun No: 715, Kabul Tarihi: 14/01/1926, Resmi Gazete Tarihi: 24/01/1926, No: 279, Cilt: 4.

²³ Maliye Bakanı Hasan Bey, bu konu ile ilgili “Meclisi Âli bütçenin huzurunu bozan vaziyeti maliyenin iyi bir surette yürütülmesi nokta-i nazarından teşevvüşü ika eden böyle devreli tahsisat teklifini artık bırakmıştır. Hükümet dahi bu usulü terk etmiştir ve zannedirim bu sene hiç devreli tahsisat teklif edilmemiştir. Her mesele hakkında yaptığımız bütçeler devresinde olarak yapılmıştır.” (TBMMZC, 1926b:185).

(TBMMZC, 1926f:381), petrol ve benzin (TBMMZC, 1926f:384; 1926c:217) patlayıcı maddeler (barut, fitil, fişek ve tabanca) (TBMMZC, 1341/1925b:52-53; 1926f:401), kibrit (1926c:232), İspirto ve alkollü içkilerden (TBMMZC, 1926f:401) oluşmaktadır.

3.5. 1924-1926 Dönemi Gider Bütçeleri

Toplumun bir arada yaşamasından doğan gereksinimler karşılanması gereken ihtiyaçların kapsamını ve çeşitlerini değiştirmiş ve ciddi bir boyuta ulaşmasını sağlamıştır (Akdoğan, 1989:51-52). 1924-1926 döneminde ise “delik büyük, yama küçük” şeklinde ifade edilen bütçe giderleri, samimilik ilkesine²⁴ dayanılarak yalın bir şekilde oluşturulmuştur.

1924 yılı gider cetveli, 1923 yılına göre özellikle dağıtılan miktarların oranları itibari ile iyileştirilmiştir. Ancak memur sayısının yüksek olması rahatsız edici bir hale gelmiştir (TBMMZC, 1340/1924c:348). Bazı bütçelerde en üst seviyede bir tasarruf yapılırken bazı bütçelerde olabildiğince yüksek gider yapılması yönünde kararlar alınmıştır. 1923 bütçesine göre gümrük idaresi, tapu, posta, telgraf, basın ve haberleşme, sağlık, eğitim, bayındırlık ve iktisat bakanlıkları bütçelerine

²⁴ 1924 yılında Saraçoğlu Şükrü Bey, “Bütçemize bir daha bakacak olursak görürüz ki, bütçemizin en büyük kıymeti, en büyük kudreti bilhassa onun samimiyetidir. Efendiler, milletin nazarından hiçbir şey saklamamak için ne lazımsa yapılmıştır. Hatta daha ileriye gidilmiştir, denmiştir ki, birçok varidat, varidat bütçesinde olduğu gibi gösterildiği halde, birçok masarifat, masarifatı âdiye bütçesinde aynen gösterildiği halde şu neticeye varılmıştır ki, herhangi bir masraf fevkalâde bütçemizde yer işgal etmek kabiliyetindeyken bütçemizin alelade masarif kısmında gösterilmiştir. Yani samimiyette o dereceye varılmıştır ki, bendeniz kanaatimce ifrat bile yapılmıştır” (TBMMZC, 1924c:337), 1926 yılında Maliye Vekili Hasan Bey, “Masraf bütçelerini Muvazene-i Maliye Encümenimiz (Bütçe Komisyonu), bütçelerin taşınması gereken samimiyet ve ciddiyet göz önünde bulundurarak pek sıkı bir tetkik ve denetlemeye tabi tutarak ve herhangi bir masrafın fazla ortaya çıkma ihtimalini dikkate alarak adete, ölçüyle ödeneği değiştirecek olan konularda belki hiç indirim dikkate almayarak gerçek miktarı üzerinden ve arz edilen hizmetin gerçek olarak muhtaç bulunduğu masrafı tespit etmek suretiyle tetkikini yapmıştır. Masraf bütçemiz, Heyeti Cellenize (Meclise) sunabilirim ki, tahmin ve esas görüş açısından en büyük iyi niyet, samimiyet ve ciddiyetle gerek Hükümet ve gerek Muvazene-i Maliye Encümenimiz tarafından elenmiş ve tetkik olunmuştur” (TBMMZC, 1926a:124).

fazla ödenek ayrılmıştır. Özellikle Müdafaa-i Milliye bütçesi ve diğer bütçelerde büyük oranda düzeltmeler yer almıştır (TBMMZC, 1924a:166). 1924 yılı bütçesi ile yapılan harcamaların en büyüğü başta dış savunma, olmak üzere bayındırlık, memur ve çalışanlara, muhassasatı zatiye, asayiş, maliye, duyunu umumiye alanlarında Hükümetin yaptığı harcamalar dikkat çekmiştir. 1924 yılında

bütçe yetersizliği ise önemli bir boyuttadır²⁵. 1926 yılı gider bütçesi, şimdiki kadar yürürlükte olan kaynaklardan gerçekleşen gelirlerin en son kayıtlarına göre gerçek miktar esas alınarak düzenlenmiştir (TBMMZC, 1926a:124).

25 Ziyaeddin Efendi, Bakanlar Kurulu'nun otomobil hakkında ödenek talebine şu cümlelerle tepki göstermektedir: "Fakir, aç bir milletin evet fakir, aç, ayağında çarığı yok, üryan bir milletin malîyesi; bütçesi açık olduğu halde bunun Heyeti Vekiliyesi otomobillerle gezemez" (TBMMZC, 1924b:261).

Tablo 1. 1924-1926 Dönemi Genel Bütçe Gelir, Gider ve Açıkları (Milyon TL)

	Bütçe Giderleri			Bütçe Gelirleri		Bütçe Dengesi		GSMH	GSMH'YE Oranları (%)		Tahsilat/Harcama
	Başlangıç Ödeneği	Yıl Sonu Ödeneği	Harcama	Tahmin	Tahsilat	Öngörülen	Gerçekleşen		Harcama	Tahsilat	
1924	140	188	132	129	138	-11	7	1.204	11	11.5	95
1925	184	281	202	153	171	-31	-32	1.526	13	11	119
1926	190	235	172	190	180	-0	8	1.651	10	11	96

Kaynak: BÜMKO (1992), Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1991). T.C. Maliye ve Gümrük Bakanlığı Sayı: 1992/3, Ankara, 17.

Tabloda görüldüğü üzere 1924, 1925 ve 1926 yıllarında bütçe ödenekleri artış eğilimindedir. İlk iki yıl bütçe gelirleri tahsilatı beklenenin üzerinde gerçekleşirken 1926 yılında tahminlerin altında yer almıştır. 1926 yılı harcamalarında hatırı sayılır düşüşün başlıca nedeni ise Maliye Bakanı ve Bütçe Komisyonunun bazı zorunlu giderlerden vazgeçmesi ve parlamenterlerin 50 imzalı önergelerle gider artırımlarının engellenmesidir. 1924 yılı bütçesi açık bir şekilde oluşturulmuş olsa da gerçekleşen bütçe dengesi fazla vermiştir. 1925 yılında dönemin en yüksek bütçe açığı verilmiştir. 1926 yılında denk bir şekilde oluşturulan bütçe, fazla ile sonuçlanmıştır.

3.6. 1924-1926 Dönemi Borçlanma Anlayışı

Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde devletin gelirleri hızla azalmış ve mali sıkıntılar baş göstermeye başlamıştır. Bütçe açıklarını finanse etmek üzere ilk olarak 1800'lü yılların ilk yarısında daha çok Galata ve Beyoğlu'nda bulunan bankerlerden ve sarraflardan borç sağlanmıştır. Devlet, ağır faizler nedeni ile borçlarını ifa edememiş ve faizler borcun anaparasını aşmıştır. İflasa sürüklenen devlet, kurtulmanın tek yolunu dış borçlanma olarak görmüştür (Fişek, 1967a:202). Oldukça sık aralıklarla başvuru dış borçlara bazı gelir kaynakları karşılık gösterilmiştir (Duru, Turan ve Önceoğlu, 1982:78-83). Gelir

kaynaklarının karşılık gösterilmesi çok geçmeden imparatorluğun düzenli bütçe gelirlerini kaybetmesine neden olmuştur (Tezel, 2015:95). Geline nokta, Osmanlı Devleti'nin iflasını açıklaması ile sonuçlanmıştır (Fişek, 1967a:207; Yerasimos, 1975:894-895). Borçların ödenmesi ise Cumhuriyet dönemine kalmıştır.

Milli Mücadele dönemi süresince kullanılan maliye politikalarından biri de Tekalif-i Milliye zorunlu iç borçlanmasıdır. Cumhuriyet ilan edilmeden önce 1923 yılında konu olan bu borçlanma için birtakım yasal düzenlemelere gidilmiştir. Milli Mücadeleden kalan iç borçlanmanın mahsubuna zamanla 1918 Osmanlı Devleti'nin iç borçlanması ve Osmanlı Devleti'nden kısa vadeli borçların mahsubu da ilave edilmiştir. 1923-1933 dönemi 16 adet yasal düzenleme yapılarak kısa ve uzun vadeli iç borçlar sonlandırılmıştır (Akyüz, 2017:25). Yasal düzenlemelerden bir tanesi de Mahsub-u Umumi Kanunu'dur. 1336(1920)Mahsub-u Umumi Kanunu yapılmış, 1336 senesinde tahakkuk eden devlet borçlarının ödeme şekli bu kanunun hükümlerine tabi tutulmuştur. Buna göre geçmiş borçlar ve Milli Hükümet döneminden kalan ödenmesi gereken para ve Tekâlifi Milliye Mazbataları borçlarının mahsuben ödenmesi gerekeceği ifade edilmiştir (TBMMZC, 1926d:259). 1923 yılında Tekâlifi Milliye Mazbataları, Memurların ve özellikle taşra memurlarının biriken maaşları, Ziraat Bankasına olan borçlar ve pekçok gider ödenememiştir. 1924 yılının başlarında Hükümet, borçlarını ödemeyi hedeflemiş ve bir kısım ödenekleri bu amaca ayırmıştır. Bu kapsamda Ziraat Bankasına, Tekâlifi

Milliye Senetlerine, imar konusuna avans verilmiş ve il özel idarelerine olan borçlar için ödenek belirlenmiştir. Aynı zamanda Hükümet, 1925 yılında borç ve alacakların belirlenmesi ve eski borçların ödenmesi için Meclise "Genel Mahsup Kanunu" sunmuştur (TBMMZC, 1340/1924a:171).

Hükümetin en zor zamanlarında aldığı iç borçlar, beş yıl içinde (1924 yılına kadar) yaşanan zorunluluklar nedeniyle ödenememiştir. Fakat savaşın sona ermesi ile hatırlanması ve belirlenen bir zamanda ödenmesi gerektiği başta bütçe komisyonu olmak üzere Hükümet tarafından bütçe görüşmelerinde sık sık vurgulanmıştır (TBMMZC, 1340/1924a:177-178). 1924 Duyunu Umumiye bütçesine iç borçların faiz ve anapara ödemeleri eklenmiştir. Hükümetin teklifinde on taksit olan bu ödeneğin komisyon tarafından beş taksit ile ödenmesi uygun görülmüş ve ilk taksit ödenek olarak bütçeye konulmuştur. Başta komisyon olmak üzere iç borçların ödenmesi, Hükümet tarafından da olumlu karşılanmış ve ödenmesi için gerekli faaliyetlere başlanmıştır (TBMMZC, 1340/1924a:178).

Savaş döneminde ülkenin mali durumundan dolayı büyük tutarlarda borçlara başvurulmamış, savaştan sonra ise Lozan'a dayanan anlaşmalarla bütçenin dış borç yükü % 30'dan % 2'ye gerilemiştir (Pelin, 1942:48).

1924-1926 dönemi Meclislerinin borçlanma politikalarına ilişkin görüşleri Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 2: 1924-1926 Yılları Meclislerinin Borçlanma Politikalarına İlişkin Görüşleri

Yıl	Açıklama
1924	“Kendi yağımızda kendimizi geçindirebilecek bir bütçe” borçlanmanın en temel görüşü haline gelmiştir (TBMMZC, 1340/1924a:175). 1924 yılında, bütçe açık ²⁶ olarak oluşturulsa da Hükümet ve Bütçe Komisyonu tarafından hiçbir borçlanma yapılmayacağını açıklanmıştır (TBMMZC, 1340/1924c:352; 1340/1924d:404). Ayrıca iç borçların ödenmesi için büyük çaba sarf edilmiştir. Başta komisyon olmak üzere Hükümet, iç borçlar hakkında güvence vermiştir (TBMMZC, 1924a:177-178).
1925	Hükümet bütçeyi açık olarak tahmin etse de yeni gelir kaynaklarına gitmeyi ve borçlanmayı tercih etmemiştir (TBMMZC, 1341/1925a:7). Bütçenin açık bir şekilde şeffaflıkla Meclise sunulması ise güvenilirliği artırmada önemli bir tutumdur.
1926	Bütçe açıklarının uzun bir zamandır dış borçlarla kapatılması, alışılmış bir davranıştır. Ancak Milli Hükümetten beri (1920) bu açığı kapatmak için dışardan borç alınarak gelirlerin bir kısmını alınan borçlara ayırmak ve gelecek yılları önceki yıllardan daha kötü bir duruma sürüklemek gibi yanlış bir maliye siyaseti Meclis tarafından sonsuza kadar kapatılmıştır (TBMMZC, 1926a:129).

Kaynak: Zabıt Ceridelerinden (1340/1924a, 1341/1925a ve 1926a) yararlanılarak oluşturulmuştur.

Tablo 2’de 1924, 1925 ve 1926 yıllarında gerçekleşen bütçe görüşmelerinde Meclis üyelerinin borçlanma politikaları hakkında görüş ve düşüncelerinden bazı örnekler verilmiştir. Bu

²⁶ Bu açığı kapatmada ise hükümet gelirlerde artış olmasını beklemektedir. Ayrıca kısa vadeli avanslarla söz konusu açıkların kapatılacağını açıklamıştır. Bu açıklama üzerine Mecliste kısa vadeli avans konusu bir yankı uyandırmış ve parlamenterlerden “istikraz mı?” sesleri yükselmeye başlamıştır. Maliye Vekili ise borçlanmadan bahsetmediğini açıklamıştır (TBMMZC, 1340/1924a:170). Maliye Vekili ve dönemin parlamenterleri borçlanma konusuna olumlu bakmamıştır.

örneklerden de açıkça anlaşıldığı üzere dönemin ruhuna uygun olarak tam bağımsız mali politika anlayışına geçiş, egemen görüştür.

4. 1924-1926 Döneminde Bütçe Hakkı

Devlet gelirlerinin ve harcamalarının halk tarafından belirlenmesi, onaylanması ve kontrolü yıllarca süren düşünce savaşlarından, kanlı mücadelelerin ve büyük devrimlerin arkasından mümkün olabilmıştır (Sayar, 1954:18). Bütçe hakkı parlamentoya, kaynakların öngörülen konularda ve öngörülen tutarlarda usule uygunluğunun denetlenmesi sorumluluğunu yüklemektedir (TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu, 2008:V). Bütçeyi halkın temsilcisi olarak onaylayan Meclise, bunun nasıl uygulandığı hakkında inceleme ve denetleme yetkisini Kesin Hesap Kanunu vermektedir (Kuyucak, 1952:28).

1924-1926 yılları bütçeleri Meclise geç sunulmuştur. Parlamenterlerin bütçe ile ilgili incelemeleri ve tartışmaları, müdahale imkânları ve süre kısıtlılığı gibi konular bütçe hakkının etkin kullanımına engel olmuştur. Bütçenin meclise sunulmasında gecikmeler yaşanmıştır. Bu dönemde mali yılbaşına kalan sürenin sınırlı olması, vekillerin bütçe üzerinde yapacakları incelemeyi zayıflatmıştır. Dolayısıyla parlamenterlerce kesin hesap kanunlarının 4-5 yıl sonra kanunlaştırılması ve bütçe yetersizliği gibi nedenler bütçe hakkının kullanımını güçleştirmiştir.

1924 Anayasası, parlamenterlerin bütçe görüşmeleri esnasında genel kurulda konuşma sürelerini kısıtlayan bir düzenlemeye yer vermemiştir. Parlamenterlerin konuşma süreleri, sadece görüşmelerin yeterli olduğuna dair 50 imzalı önerge verilmesi ile kısıtlanmıştır. Herhangi bir süre kısıtlaması olmamasına karşın 1924-1926 döneminde bütçe hakkının kullanılmasındaki en önemli sorun bütçelerin bütçe takvimine yetişmediği gerekçesi ile Meclise geç gelmesidir. Dolayısıyla parlamenterlerin bütçeyi inceleme

süresi kısalmaktadır.²⁷ Bu durum milletin temsilcilerinin bütçeye hâkim olma olanağını kısıtladığı için, görüşmeler sırasında yapacakları eleştirileri ve talepleri azaltmış, bütçe hakkını zayıflatmıştır.

Anayasalarda Meclis üyelerinin bütçe kanun tasarısındaki yetkileri Genel Kurulda kısıtlanmış ve bütçe görüşmeleri esnasında Meclis üyelerinin gelir azaltıcı ya da gider artırıcı teklifler sunamayacakları kararı hâkim kılınmıştır. Ancak 1924 Anayasası'nda bu şekilde milletvekillerini kısıtlayıcı bir karar bulunmamaktadır. Sadece, milletvekillerinin bir kanun hakkında özgürce değişiklik teklif etme yetkileri çerçevesinde TBMM İç Tüzüğü'nde bütçe kanunları hakkında birtakım kısıtlamalar mevcuttur (Öner, 2009:281-282). Diğer anayasalarda bütçelerin müzakeresinde ağırlık Genel Kurula değil, bu konu hakkında daha fazla bilgi sahibi olan ve Hükümet tarafından daha fazla kişiden oluşan Bütçe Komisyonuna verilmiştir (Öner, 2009:281-282). 1924 Anayasasında ise ağırlık yine Bütçe Komisyonunda olmasına rağmen, sonraki anayasalardan farklı olarak milletvekili yetkilerine sınırlama getirilmemiş ve serbest bırakılmıştır. Bu durumda Mecliste tek bir partinin olması önemli ölçüde etkilidir. Alınan kararlarda (yasamada) mevki önemi vardır. Fakat en önemli mevki meclistir ve meclisin (milletvekillerinin) birleşerek karar vermelerinden güçlü bir karar mekanizması yoktur. 1925

²⁷ 1924 bütçe görüşmelerinde "Bütçeler daha tabedilip (basılıp) bize tevzi edilmedi (dağıtılmadı) ki biz buna devam edelim ve heyeti umumiyesine muttali (tümünden bilgi sahibi) olalım ve bunun leh ve aleyhinde söz söyleyebilelim", Bütçelerin tevziinden evvel müzakerata devam edilemez; Nizamname-i Dâhîlimizde bu şekilde sarahat (Tam ve kesin olarak belirlenen) vardır". "Bütçe bizim elimizde bulunmazsa nasıl telâş etmeyiz?" (TBMMZC, 1340/1924a:183). 1925 bütçe görüşmelerinde Arif Bey, "Bütçe pek az zaman evvel tevzi olunmuş olduğu (dağıtıldığı) için ve fabrikaların teşkilât ve kadrolarına dair bütçeye izahat konmadığı için teferruatını (ayrıntılarını) tetkike vakit bulamadım" (TBMMZC, 1341/1925c:119). 1926 bütçe görüşmelerinde ise Muhtar Bey, "Bundan sonraki bütçeyi şimdi aldık. Bir saat evvel dağıttılar. Okuyamadık, hiç görmedik". (TBMMZC, 1926a, s. 141) ve "ben bütçeyi tetkike vaktim olmadığından ve yirmi dört saat içinde bütün vekâletlerin bütçesini tetkik imkânı olmadığından tetkik edemedim" (TBMMZC, 1926b:178) şeklinde açıklamalar yer almıştır.

yılında bütçe hakkının Genel Kurula ait olduğu vurgulanmıştır²⁸. 1926 yılına gelindiğinde ise bütçe hakkının oldukça güçlü olmadığı görülmektedir²⁹.

1924-1926 döneminde tek bir partinin bulunmasına karşın, bütçe görüşmeleri karşıt tutumlarla sürdürülmüş, denetleme konusunda ise bütçeyi oluşturan ve denetleyen kişilerin aynı olması denetimde şeffaflığı zedelemiştir. Buna örnek olarak 1926 yılında Seyri-sefain İdaresinde (Denizyolları idaresi) Bütçe Komisyonu üyeleri mevcuttur ve aynı zamanda yönetimde bulunan bu kişiler Meclis adına denetim yapmak ve denizyolları idaresini yürütmekle görevlidir. İdareyi yürüten ve denetleyen aynı kişidir (TBMMZC, 1926f:393).

Sonuç

Her ülkenin geçmişinde bütçeye, farklı derecelerde de olsa önem verildiğine şahit oluyoruz. Gerçeğe uygun gelirlere ve giderlere ulaşmak için hükümetler önemli çabalar sarf etmiştir. Bu çabaların başında yer alan yasama süreci aşaması, bütçe hakkının gerçekleşmesi açısından değerlidir. Milletin hakimiyetinin en önemli göstergelerinden biri bütçe hakkıdır. Türk Bütçe Sistemi de, bütçe hakkının kurumsallaşmasında önemli evreler geçirmiştir. Bu evrelerin başında Osmanlı İmparatorluğu'ndan Cumhuriyet Türkiye'sine geçiş gelmektedir. Hem Osmanlı Devleti'nin kadim tecrübelerinden ve birikimlerinden faydalanan hem de son dönem mali siyasetinden, geçmiş hatalarından ders alan yeni Cumhuriyet Yönetimi'nin temel mali tutum ve davranışı borçlanmaya karşı çıkmak ve denk bütçeyi oluşturmak olmuştur. 1924 yılında geçmiş dönemlerin borçlanma zararları göz önünde bulundurularak belirlenen "kendi yağımızda kendimizi kavurmaya ve kendimizi geçindirebilecek bir bütçe" anlayışına dönem

²⁸ Halis Turgut Bey, "Bütçeye hâkim olan Yüksek Kurulunuzdur (Heyeti Alinizdir)" (TBMMZC, 1341/1925a:7).

²⁹ Muhtar Bey, "Herkes benim gibi baklayı ağzından çıkaramıyor. Kimse sesini çıkaramadı." (TBMMZC, 1926f:393).

sonuna kadar bağılı kalınmıştır. Bu kapsamda borçlanma yapılmamış ve 1926 yılı ilk denk bütçeye ulaşmak için mali açıdan zorluklarla geçmiş bir dönemi yansıtmıştır. Bu zorluklar meclis gündemine de yansiyarak Meclis içerisinde iş yükünü artırmıştır. Dolayısıyla yeni kanunlar koymak, kaldırmak ve değiştirmek uzun bir zaman gerektirdiği için bütçe kanunu içerisinde (kapsamında) düzenlenmiş ve bütçeler kendi esasları dışına çıkarak bütçe ilkelerini (yıllık olma, önceden izin alma gibi) ihlal etmiştir. Bu durum bütçenin işlevlerinin zedelenmesine yol açmıştır.

1924 yılı bütçesi ile ülke avans kanunlarından kurtulmuş ve tam bir bütçeye kavuşmuştur. 1925 yılı bütçesi, istikrarlı bir hükümet düzeni olmaması nedeniyle (art arda gelen hükümet değişikliği) en yüksek bütçe açığına ulaşmıştır. 1926 yılı bütçesi ile ise uzun yıllar ulaşamamış bütçe denkliliği yakalanmıştır. Tüm bu nitelikler bütçeleri birbirinden ayıran en önemli özelliklerdendir.

Bu dönem bütçelerinin ortak özelliği ise bütçelerin Meclise geç sunulmasıdır. Parlamenterlerin bütçeyi inceleme, tartışma, müdahale edebilme sürelerinin kısıtlı olması, bütçe hakkının ideal şekilde kullanılmasına engel teşkil etmiştir. Mali yılbaşına çok yakın bir zaman zarfında ele alınan bütçeler, parlamenterlerin bütçe üzerinde yapacakları incelemeyi zayıflatmıştır. Diğer taraftan bütçe hakkı bütün unsurlarıyla olmasa da kesinlikle mevcuttur. Kesin hesap kanunlarının 4-5 yıl sonra kanunlaşması ve bütçe yetersizliği gibi nedenler bütçe hakkının kullanımını zayıflatmıştır.

KAYNAKÇA

Kitaplar ve Süreli Yayınlar

1. Afetinan A. (1969), Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazıları. Türk Tarih Kurumu Yayınları XIV. Seri Sayı: 9. Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara
2. Afetinan, A. (1973), Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi. Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Yayınları: 10. Başbakanlık Basımevi, Ankara.
3. Afetinan, A. (1988), Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazıları (2. bs). Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları XVI. Dizi Sayı 9. Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
4. Akdoğan, A. (1989), Kamu Maliyesi (3. bs). Gazi Üniversitesi Yayın No: 135 İ.İ. Bilimler Fakültesi Yayın No: 50. Gazi Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Matbaası, Ankara.
5. Akyüz, F. (2017), "Osmanlı'nın Günahlarından Kurtulmak: Cumhuriyet'in İç Borç Mahsubu". Studies Of The Ottoman Domain, 7(12), 24-42 DOI: 10.19039/sotod.2017.51
6. Anayurt, Ö. (1997), "1924 Anayasası'nda Meclis-Yürütme İlişkileri". Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 8(39), 673-694.
7. Atay, F. R. (1969), Çankaya-Atatürk'ün Doğumundan Ölümüne Kadar. Doğan Kardeş Matbaacılık Sanayii A.Ş. Basımevi, İstanbul.
8. Aydemir, Ş. S. (1966), İkinci Adam İsmet İnönü 1884-1938 (1. Cilt). Remzi Kitapevi, İstanbul.
9. Boratav, K. (1995), Türkiye İktisat Tarihi 1908-1985. Gerçek Yayınevi, İstanbul.
10. BÜMKO (1992), Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1991). T.C. Maliye ve Gümrük Bakanlığı Sayı: 1992/3, Ankara.
11. Coşar, N. (1995), "Cumhuriyet Döneminde Denk Bütçe Politikasına Geçiş". Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 11(31), 239-257.
12. Cumhuriyet Halk Partisi (1938), On Beşinci Yıl Kitabı
13. Çoker, F. (1994), Türk Parlamento Tarihi (Milli Mücadele ve T.B.M.M. I. Dönem 1919-1923 (1. Cilt). Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No:4.
14. Duru, C., Turan, K. ve Öngöçlü, A. (1982), Atatürk Dönemi Maliye Politikası 1. Kitap Mondros'tan Cumhuriyet'e Mali Sorunlar. TİSA Matbaacılık Sanayii Ltd. Şti, Ankara.
15. Erçin, C. (1938), Bütçe Nazariyat ve Tatbikatı. T.C. Kültür Bakanlığı Siyasal Bilgiler Okulu Yayınlarından No: 2. Devlet Basımevi, İstanbul.

16. Fevzioğlu, B. N. (1950), "Bütçenin Kontrolü Müessesesinin Umumi ve Nazari Tahlili". Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi, 5(1), 18-112.
17. Fevzioğlu, B. N. (1994), "Devlet Yönetiminde Vergi ve Bütçe". Maliye Araştırma Merkezi Konferansları, 36, 1-8.
18. Fişek, K. (1967), "Asya Feodalitesi ve Emperyalizm (Anadolu Toplumlarının Evrimi Üstüne Düşünceler)". Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 22(1), 173-219.
19. İba, Ş. (2021), "1924 Anayasası'nın Hazırlık ve Kanunlaşma Süreci Üzerine". Yasama Dergisi, 44, 43-60.
20. Koraltürk, M. (1997), Türkiye'de Sermaye Birikimi Sorununa Tarihsel Perspektiften Bir Bakış ve Ahmet Hamdi Başar'dan Seçmeler. Sermaye Piyasası Kurulu, Ankara.
21. Kubalı, H. N. (1971), Anayasa Hukuku Dersleri (Genel Esaslar ve Siyasi Rejimler). İstanbul Üniversitesi Yayınlarından No: 1604, Hukuk Fakültesi No: 351. Kutulmuş Matbaası, İstanbul.
22. Kuyucak, H. A. (1952), Bütçe, İstanbul Üniversitesi Yayınları, No: 513, İktisat Fakültesi Neşriyatı No: 60. İsmail Akgün Matbaası, İstanbul.
23. Martin, J. M. (1952), "Türkiye Bütçesine Dair Bazı Umumi Mülâhazalar". İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, 14(1-4), 59-67. (Çeviren Sevim Görgün).
24. Öner, E. (2009), Bütçe Uygulama Aşamasında Parlamentonun İzleme/Gözetim Fonksiyonu: Komisyonların Rolü ve Bütçe Analiz Kapasitesi (Uluslararası Sempozyum Bütçe Sürecinde Parlamentonun Değişen Rolü içinde), 269-286. TBMM Basımevi, Ankara.
25. Öz, E. (1996), Otoriterizm ve Siyaset: Türkiye'de Tek-Parti Rejimi ve Siyasal Katılma 1923-1945. Yetkin Basım Yayım ve Dağıtım, Ankara.
26. Öztürk, K., (1993b), Türk Parlamento Tarihi TBMM- II. Dönem 1923-1927 (3. Cilt). Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları No:3.
27. Pelin, F. (1942). Finans İlimi ve Finansal Kanunlar (1. Kitap 2. bs.). İstanbul Üniversitesi Yayınlarından No: 166 İktisat Fakültesi No: 2, Güven Basımevi.
28. Sarc, Ö. C. (1970), "50 Yıllık Cumhuriyet Döneminde Ekonomik ve Sosyal Bünyedeki Başlıca Değişmeler". İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, 30(1-4), 1-26.
29. Sayar, N. (1954). Devlet Bütçesi, Prensipleri ve Tatbikatı (Amme Maliyesi 1. Cilt). T.C Maarif Vekâleti, Yüksek Ekonomi Okulu Yayınlarından, No:34/122. Sermet Matbaası, Şemsi Arkadaş, İstanbul.
30. Sur, F. H. (1946), Maliye Dersleri (2. Cilt). Ankara.
31. Sürğit, K. (1957), "Bütçe ve Türkiye Büyük Millet Meclisinde Görüşülmesi". Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 12(4), 180-199.
32. Tekin, Y. Ve Çiftçi, S. (2007), 1877'den Günümüze Türkiye'de Parlamento. Siyasal Kitabevi, Ankara.
33. Tezel, Y. S. (2015), Cumhuriyet Döneminin İktisat Tarihi 1923-1950 (1.bs.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
34. Tunçay, M. (1981), Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923-1931). Ankara Yurt Yayınları.
35. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (2002), Cumhuriyet Döneminin Ekonomik Büyüklükleri (1923-2002).
36. Yaşa, M. (1980), Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ekonomisi 1923-1978. Akbank Kültür Yayını, İstanbul.
37. Yerasimos, S. (1975), Azgelişmişlik Sürecinde Türkiye 2-Tanzimattan I. Dünya Savaşına- (çev. Babür Kuzucu). Gözlem Yayınları, İstanbul.
38. Yüksel, N. (2010), "Cumhuriyet'in "İlk" Bütçesi: Coşku, Gurur ve Kaygı". Maliye Dergisi, 159, 299-322

Zabıt Cerideleri

1. TBMMZC, Devre: 2, Cilt: 6, İctima Senesi:1, İctima: 107, (20/02/1340/1924a). ss. 166-184
2. TBMMZC, Devre: 2, Cilt: 6, İctima Senesi:1, İctima: 109, (23/02/1340/1924b). ss. 254-261
3. TBMMZC, Devre: 2, Cilt: 6, İctima Senesi:1, İctima: 111, (25/02/1340/1924c). ss. 329-362
4. TBMMZC, Devre: 2, Cilt: 6, İctima Senesi:1, İctima: 113, (27/02/1340/1924d). ss. 401-436
5. TBMMZC, Devre: 2, Cilt: 6, İctima Senesi:1, İctima: 114, (28/02/1340/1924e). ss. 467-485
6. TBMMZC, Devre: 2, Cilt: 10, İctima Senesi: 2, İctima: 13, (27/11/1340/1924f). ss. 395-410 (Fethi Okyar Hükümeti-1924 Yılı Hükümet Programı)
7. TBMMZC, Devre: 2, Cilt: 18, İctima Senesi: 2, İctima: 102 (14/04/1341/1925a) ss. 4-38
8. TBMMZC, Devre: 2, Cilt: 18, İctima Senesi: 2, İctima: 103 (15/04/1341/1925b) ss. 45-55
9. TBMMZC, Devre: 2, Cilt: 18, İctima Senesi: 2, İctima: 105 (18/04/1341/1925c) ss. 119-151.
10. TBMMZC, Devre: 2, Cilt: 25, İctima Senesi: 3, İctima: 99 (15/04/1926a) ss. 123-150.
11. TBMMZC, Devre: 2, Cilt: 25, İctima Senesi: 3, İctima: 103 (16/04/1926b), ss. 157-187
12. TBMMZC, Devre: 2, Cilt: 25, İctima Senesi: 3, İctima: 101 (17/05/1926c), ss. 195-240.
13. TBMMZC, Devre: 2, Cilt: 25, İctima Senesi: 3, İctima: 102 (18/05/1926d) ss. 250-265.
14. TBMMZC, Devre: 2, Cilt: 25, İctima Senesi: 3, İctima: 103 (19/05/1926e), ss. 277-309.
15. TBMMZC, Devre: 2, Cilt: 25, İctima Senesi: 3, İctima: 105 (22/05/1926f) ss. 379-407.

Kanunlar

1. 1924 Anayasası (Teşkilatı Esasiye Kanunu), Kabul Tarihi: 20/04/1340 (1920)
2. 1340 Mart Ayına Mahsus Muvakkat Bütçe Kanunu, Kanun No: 425, Kabul Tarihi: 27/02/1340, Cilt:2.
3. 1340 Nisan Ayına Mahsus Muvakkat Bütçe Kanunu, Kanun No:457, Kabul Tarihi: 30/03/1340, Cilt: 2.
4. Muvazene-i Umumiye Kanunu Sureti, Resmi Gazete Tarihi: 24/05/1924, No: 490, Sayı: 71
5. 1341 Senesi Muvazene-i Umumiye Kanunu, Resmi Gazete Tarihi: 23/04/1925, No: 627, Sayı: 96.
6. 14 Şubat 1327 Tarihli Usulü Muhasebe-i Umumiye Kanunu Muvakkatine Müzeyyel Kanun, Kanun No: 715, Kabul Tarihi: 14/01/1926, Resmi Gazete Tarihi: 24/01/1926, No: 279, Cilt: 4.
7. 1926 senesi Muvazene-i Umumiye Kanunu, Resmi Gazete Tarihi: 06/06/1926, No: 848, Sayı: 391.
8. Umumi İstihlak Vergisi Kanunu, Kanun No: 735, Kabul Tarihi: 10/02/1926, Resmi Gazete Tarihi ve No: 22/02/1926 No 304, Cilt: 4
9. Eğlence ve Özel İstihlak Vergisi Kanunu, Kanun No: 737, Kabul Tarihi: 13/02/1926, Resmi Gazete Tarihi ve No: 24/02/1926 No 306, Cilt: 4
10. Kazanç Vergisi Kanunu, Kanun No: 755, Kabul Tarihi: 27/02/1926, Resmi Gazete Tarihi ve No: 14/03/1926 No 321, Cilt: 4
11. Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu Kanun No: 797, Kabul Tarihi: 03/04/1926, Resmi Gazete Tarihi ve No: 17/04/1926 No 348, Cilt: 4.

Sözlükler

Türk Dil Kurumu (2023), <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim tarihi: 28/05/2023)

Luggat Osmanlıca Türkçe Sözlük (2023), <https://www.luggat.com/> (Erişim tarihi: 25/05/2023)

Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı (Kubbealtı Lugatı), <http://www.lugatim.com/> (Erişim tarihi: 18/05/2023)

Osmanlıca Türkçe- Türkçe Osmanlıca Sözlük (2023), <https://www.kamusiturki.com/> (Erişim tarihi: 24/05/2023)

Alverdi, İ. (2006), Misalli Büyük Türkçe Sözlük (H-N), Kubbealtı Lugatı, ss. 1127-2372. MAS Matbaacılık A.Ş., İstanbul.

Karaağaç, G. (2008) Türkçe Verintiler Sözlüğü. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Süreyya KOVACI¹

1. Dr. Öğr. Üyesi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Gümrük İşletme Bölümü, Burdur

Beşeri Sermaye ve Dış Ticaret İlişkisi Kapsamında Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Gümrük İşletme Bölümünün Öğrenci Profili ve SWOT Analizi

Özet

Bu çalışmanın amacı, Yükseköğretim Program Atlas istatistikleri çerçevesinde Gümrük İşletme Bölümlerinin sayıları ve kontenjanları ile bölümün doluluk oranları arasında ilişkiyi incelemek ve Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Gümrük İşletme Bölümü özelinde çıkarımda bulunmaktır. Bu kapsamda, 2021 yılı istatistikleri incelendiğinde, üniversitelerde bulunan ve öğrenci alımı için kontenjan ayıran Gümrük İşletme Bölüm sayıları arttıkça, doluluk oranlarının azaldığı tespit edilmiştir. Bir başka ifadeyle, bölümün doluluk oranının, açılan bölümlerden ve artan kontenjanlardan olumsuz biçimde etkilendiği tespit edilmiştir. Bu sonucu etkileyebilecek diğer faktörler; makro çerçevede ülkenin dış ticaret istatistikleri ve mikro çerçevede Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Gümrük İşletme Bölümü öğrenci profili ve SWOT analizi kapsamında sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Dış Ticaret, Beşeri Sermaye, Yükseköğretim, Gümrük İşletme, SWOT Analizi.

JEL Sınıflama Kodları: F10, J24, F43

Student Profile and SWOT Analysis of Burdur Mehmet Akif Ersoy University Customs Management Department in the Scope of Human Capital and Foreign Trade Relationship

Abstract

The aim of this study is to investigate the relationship between the number and quota of Customs Management Departments and the occupancy rates of the department within the framework of Higher Education Program Atlas statistics and to make inferences specifically for Burdur Mehmet Akif Ersoy University Customs Management Department. In this context, when the statistics for the year 2021 are examined, it has been determined that the occupancy rates decrease as the number of Customs Management Departments in universities that allocate quota for student admission increases. In other words, it has been determined that the opened departments and the increased quota adversely affect the occupancy rate of the department. Other factors that may affect this result; in the macro frame, the country's foreign trade statistics and in the micro-frame, within the scope of the student profile and SWOT analysis of the Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Customs Management Department are presented.

Keywords: Foreign Trade, Human Capital, Higher Education, Customs Management, SWOT Analysis.

JEL Codes: F10, J24, F43

Giriş

Bu çalışmada, üniversitelerde 2008 yılından itibaren açılan Gümrük İşletme bölümlerinin geleceği incelenmiştir. Çok kısa sürede hızlı bir şekilde birden çok devlet üniversitesinde bölümün açılması sonucu 2021 yılında kontenjanlar tam olarak dolmamıştır. Dolayısıyla programların açılmasında doluluk oranlarının dikkate alınması önemli bir gösterge olsa da kontenjanların ülke ekonomisindeki istihdam talebi göz önünde bulundurulmaksızın değiştirilebildiği fark edilmektedir. Bu ve benzeri bölümlerin açılmasında ve kontenjanlarının belirlenmesinde bir planlama çerçevesinde düzenlemelerin yapılması etkin sonuçlar sağlayabilir. Çalışmanın amacı, gümrük işletme bölümlerinin sayıları ve kontenjanları ile doluluk oranları arasında ilişkiyi incelemek ve Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Gümrük İşletme Bölümü özelinde, bu bölümü tercih eden, yerleşen kayıt yaptıran öğrenci profilini incelemek ve SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats) analizi çerçevesinde bölümün zayıf ve güçlü yanları, bölüm için fırsat ve tehditler hakkında incelemeler yaparak bölümün önemi ve bölümde öğrencilere kazandırılacak nitelikler çerçevesinde işgücü talebi yönünden çıkarımlarda ve önerilerde bulunmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümde, Yükseköğretim Kurumları Sınavı (YKS) sonucunda tüm ülkede bulunan gümrük işletme bölümleri hakkında genel bilgilere yer verilmiştir. Çalışmanın ikinci

bölümünde, dış ticarete gelişmelere yer verilmiştir. Üçüncü bölümde, beşeri sermaye, dış ticaret ve ekonomik büyümeyi konu alan literatüre yer verilmiştir. Dördüncü bölümde, araştırma yöntemi kapsamında, açıklayıcı istatistik olarak 2021 yılı YKS sonucu bölümü kazanan öğrencilerin cinsiyet dağılımı, hangi tür liselerden mezun oldukları, lise mezuniyet yılları ve geldikleri bölge ve iller dâhilinde Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Gümrük İşletme Bölümü öğrenci profili çıkarılmıştır. Daha sonra, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Gümrük İşletme Bölümüne ilişkin SWOT Analizi yapılmıştır. Beşinci bölümde, tespit edilen bulgulara yer verilmiştir ve daha sonra çalışma sonuç ve öneriler kısmı ile tamamlanmıştır.

1. Gümrük İşletme Bölümleri Hakkında Genel Bilgiler

Gümrük İşletme Bölümü 2008 yılında Trakya Üniversitesinde, 2012 yılında Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesinde, 2016 yılında Avrasya Üniversitesinde ve Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesinde, 2018 yılında Iğdır Üniversitesinde ve Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesinde, 2019 yılında Bayburt Üniversitesinde ve 2021 yılında İstanbul Gelişim Üniversitesinde açılmıştır. Toplam iki vakıf yedi devlet olmak üzere dokuz üniversitede Gümrük İşletme Bölümü yer almaktadır. Gümrük işletme bölümünün bulunduğu üniversiteler, bağlı olduğu akademik birimler ve açılış tarihleri Tablo 1’de görülmektedir.

Tablo 1. Yükseköğretim Bilgi Yönetim Siteminde Gümrük İşletme Bölümleri

Üniversite Adı	Akademik Birim	Açılış Tarihi	Üniversite Türü	Bölüm İli	Bölüm Durumu	Eğitim Dili
Trakya Üniversitesi	Keşan Yusuf Çapraz Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu	30.07.2008	Devlet	Edirne	Aktif	Türkçe
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi	Fındıklı Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu	02.08.2012	Devlet	Rize	Aktif*	Türkçe
Avrasya Üniversitesi	Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu	03.03.2016	Vakıf	Trabzon	Aktif**	Türkçe
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	Seydikemer Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu	03.03.2016	Devlet	Muğla	Aktif	Türkçe
Iğdır Üniversitesi	Uygulamalı Bilimler Fakültesi	30.10.2018	Devlet	Iğdır	Aktif	Türkçe
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi	Bucak Zeliha Tolunay Uygulamalı Teknoloji Ve İşletmecilik Yüksekokulu	12.12.2018	Devlet	Burdur	Aktif	Türkçe
Tarsus Üniversitesi	Uygulamalı Bilimler Fakültesi	13.11.2019	Devlet	Mersin	Aktif	Türkçe
Bayburt Üniversitesi	Uygulamalı Bilimler Fakültesi	27.02.2019	Devlet	Bayburt	Aktif	Türkçe
İstanbul Gelişim Üniversitesi	İktisadi, İdari Ve Sosyal Bilimler Fakültesi	03.03.2021	Vakıf	İstanbul	Aktif	Türkçe
Yeditepe Üniversitesi	Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu	Ulaşılamadı***	Vakıf	İstanbul	Aktif	İngilizce

Kaynak: <https://istatistik.yok.gov.tr/>

*YÖK veri tabanında aktif görünmesine rağmen bölüm kurulduğu günden itibaren hiç öğrenci almamıştır. ** Aktif görünmesine rağmen 2020 yılından itibaren öğrenci alımı yapılmamıştır. *** Vakıf olarak çok önemli bir üniversite olmasına rağmen YÖK veri tabanında Gümrük İşletme bölümü kuruluş tarihi ile bilgilere ulaşamamıştır.

Gümrük işletme bölümünün yer aldığı üniversitelerin 2017 ve 2021 yılları arasındaki kontenjan bilgileri Tablo 2'de görülmektedir.

Tablo 2. Gümrük İşletme Bölümlerinde Son Beş Yılda Kontenjan ve Yerleşen Öğrenci Sayıları

Üniversite Adı	2017			2018			2019			2020			2021		
	K	Y	D	K	Y	D	K	Y	D	K	Y	D	K	Y	D
Trakya Üniversitesi	62	62	100	62	62	100	62	62	100	62	62	100	62	37	59,6
Yeditepe Üniversitesi (%50 indirimli)	21	18	85,7	20	2	10	10	3	30	10	10	100	10	6	60
Yeditepe Üniversitesi (İngilizce Burslu)	3	3	100	2	2	100	2	2	100	2	2	100	2	2	100
Avrasya Üniversitesi (%50 indirimli)	36	10	27,7	36	2	5,5	27	6	22,2	-	-	-	-	-	-
Avrasya Üniversitesi (Burslu)	4	4	100	4	4	100	3	3	100	-	-	-	-	-	-
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi							31	31	100	31	31	100	31	22	70,9
Iğdır Üniversitesi							41	23	56	41	41	100	52	7	13,4
Tarsus Üniversitesi													41	25	60,9
Bayburt Üniversitesi													31	3	9,6
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi													31	21	67,7
Toplam	136	107	78,6	124	72	58	176	130	73,8	146	146	100	260	123	47,3

Kaynak: 2016-2021 Yerleştirme Sonuçlarına İlişkin Sayısal Bilgilerden derlenmiştir.

Not: Tabloda K, Kontenjan Sayısı Y, Yerleşen Sayısı D, Doluluk Yüzdesini göstermektedir.

Avrasya Üniversitesi 2019 yılında indirim oranını %50'den %75'e çıkarmıştır.

Tablo 2'ye göre 2017 yılında üç farklı üniversitede Gümrük İşletme Bölümü öğrenci kabul etmiştir. Bu üniversitelerden bir tanesi devlet üniversitesi iken, iki tanesi vakıf üniversitesidir. Ardından, 2019 yılında öğrenci kabulüne iki devlet üniversitesi daha eklenmiştir (Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi ve Iğdır Üniversitesi). 2020 yılında Avrasya Üniversitesi öğrenci alımını durdurmuş ve 2021 yılında da üç devlet üniversitesi daha öğrenci kabulüne başlamıştır. 2021 yılı Yükseköğretim Kurumu Sınavı sonuçları sonucu öğrenci tercihlerine bağlı olarak yerleştirme incelendiğinde, Trakya Üniversitesi doluluk oranının %100'den %59,6'ya düşmüştür. Yeditepe Üniversitesi (%50 indirimli) %30'dan %10'a düşmüştür. Yeditepe Üniversitesine bağlı (İngilizce burslu) Gümrük İşletme Bölümünde doluluk oranı kontenjan sayısı 2 ve yerleşen sayısı 2 olarak %100 doluluk oranını korumuştur. 2021 yılında ilk kez öğrenci kontenjanı kılavuzda belirtilen Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesinde Gümrük İşletme Bölümü doluluk

oranı %67,7 gerçekleşmiştir. Iğdır Üniversitesinde doluluk oranı %100'den %13,4'e düşmüştür. Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesinde doluluk oranı %100'den %70,9'a düşmüştür. İlk kez YKS kılavuzunda yer alan Tarsus Üniversitesi doluluk oranı %60,9 gerçekleşmiştir. Aynı şekilde ilk kez kılavuzda yer alan Bayburt Üniversitesi doluluk oranı %9,6 gerçeklemiştir. 2021 yılında toplam 260 kontenjanı bulunan bölüme 123 öğrenci yerleşmiş ve %47,3 ile son 5 yılın en kötü doluluk oranı görülmüştür. Dolayısıyla devlet üniversiteleri içerisinde ilk defa öğrenci alımı yapan gümrük işletme bölümleri ile 2021 yılı YKS sonucu gümrük işletme bölümüne yerleşen sayılarının azaldığı ve aynı zamanda ilk defa öğrenci alan üniversitelerin bütün devlet üniversitelerinde doluluk oranlarını önemli derecede azalttığı söylenebilir. Ayrıca YÖK veri tabanındaki incelemeler sonrasında öğrencilerin bölümü kazanmasına rağmen kayıt yaptırmadığı tespit edilmiştir. Bu konu hakkındaki veriler Tablo 3'te görülmektedir.

Tablo 3. 2021 Yılında Gümrük İşletme Bölümü Kayıt İstatistikleri

Üniversite Adı	Kontenjan	Yerleşen Öğrenci	Kayıt Yaptıran Öğrenci	Doluluk	
				Yerleşen	Kayıt Yaptıran
Trakya Üniversitesi	62	37	35	59,6	56,4
Yeditepe Üniversitesi (%50 indirimli)	10	6	6	60	60
Yeditepe Üniversitesi (İngilizce Burslu)	2	2	2	100	100
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi	31	22	21	70,9	67,7
Iğdır Üniversitesi	52	7	7	13,4	13,4
Tarsus Üniversitesi	41	25	24	60,9	58,5
Bayburt Üniversitesi	31	3	3	9,6	9,6
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	31	21	13	67,7	41,9
Toplam	260	123	111	47,3	42,6

Kaynak: <https://yokatlas.yok.gov.tr/lisans-anasayfa.php>

Bir önceki tabloda da (Tablo 2) belirtildiği üzere, 2021 YÖK Program Lisans Atlası verilerine göre gümrük işletme bölümleri toplam kontenjanı 260 ve yerleşen sayısı 123 olarak gerçekleşmişti. Ancak Tablo 3'teki veriler incelendiğinde, kazandığı programa kayıt yaptıran öğrenci sayısının ise 111 olduğu görülmektedir. Elde edilen verilere göre; 2 öğrenci Trakya Üniversitesi, 1 öğrenci Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, 1 öğrenci Tarsus Üniversitesi, 8 öğrenci Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Gümrük İşletme Bölümüne yerleşmesine rağmen kayıt yaptırmamıştır. Bu sebeple, her ne kadar toplam 2021 yılı Gümrük İşletme Bölümlerinin doluluk oranı %47,3 olsa da, gerçekteki doluluğun %42,6'ya düştüğünü belirtmek ve göz önünde bulundurmak gerekir.

Tablo 4'te Gümrük İşletme Bölümlerindeki kayıtlı olan öğrencilerin üniversite bazındaki istatistikleri bulunmaktadır.

Tablo 4. Gümrük İşletme Bölümü Yükseköğretim Süreç ve Çıktı Göstergeleri

Üniversite Adı	Kayıtlı Öğrenci Sayısı*	Erkek*	Kız*	2021 yılında kayıt yaptıran
Trakya Üniversitesi	310	197	113	35
İğdır Üniversitesi	69	23	46	7
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi	65	39	26	21
Yeditepe Üniversitesi (%50 indirimli)	53	17	36	6
Yeditepe Üniversitesi (İngilizce Burslu)	9	4	5	2
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	-	-	-	13
Bayburt Üniversitesi	-	-	-	3
Tarsus Üniversitesi	-	-	-	24
Toplam	506	280	226	113

Kaynak: <https://yokatlas.yok.gov.tr/lisans-anasayfa.php>

* 2020-2021 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistiklerinden alınan verilere göre hazırlanmıştır.

Tablo 4'e göre, Gümrük İşletme Bölümü ilk olarak Trakya Üniversitesinde kurulduğu için, 310 öğrenci ile en çok kayıt Trakya Üniversitesine yapılmıştır. 2020-2021 yılı Yükseköğretim İstatistiklerinden elde edilen verilere göre aktif olarak Gümrük İşletme Bölümlerinde okuyan 506 öğrencinin olduğu ve 2021 yılı güz dönemi için 113 öğrencinin kayıt yaptırdığı görülmektedir.

2. Dış Ticaret

Türkiye, kıtalar arasında ticaret ve lojistik yönünden üs konumundadır. Bu nedenle uluslararası ticaret, gümrük, ulaştırma, lojistik, tedarik zinciri yönetimi gibi konulara ulusal ve küresel politikalar ve hedefler çerçevesinde ilgi günden güne artmaktadır.

Tablo 5. İhracat Değerleri (Bin ABD \$)

Yıl	Burdur İli İhracat	Antalya İli İhracat	Isparta İli İhracat	BAI İhracat	Toplam İhracat
2013	137 863	1 289 253	135 478	1 562 595	161 480 915
2014	201 607	1 257 890	137 670	1 597 167	166 504 862
2015	209 606	1 184 483	127 334	1 521 423	150 982 114
2016	179 272	1 268 978	151 793	1 600 042	149 246 999
2017	206 913	1 581 492	193 367	1 981 772	164 494 619
2018	201 993	1 668 718	198 749	2 069 460	177 168 756
2019	206 446	1 769 892	210 895	2 187 233	180 832 722
2020	222 006	1 991 084	205 559	2 418 649	169 637 755
2021	294 847	2 429 228	289 782	3 013 857	225 233 654

Kaynak: TÜİK, İllere göre ihracat. <https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=illere%20göre%20ihracat>

Son 10 yıllık dönemde Türkiye'nin dış ticaret hacmi önemli derecede artmıştır. Küreselleşmenin ekonomik boyutu düşünüldüğünde bu artışın kaçınılmaz olduğu görülmektedir. Dış Ticaret açısından avantajlı hale gelmek yüksek katma değerli ürünleri ihraç edebilmekle mümkündür. Bu da nitelikli işgücünü oluşturacak beşeri sermaye yatırımları ve ekonomik faaliyetlerde öngörülebilirliği sağlamak ile mümkündür. Dolayısıyla bu programların açılması, beşeri sermayenin artırılması hedefiyle tutarlıdır. Yerel olarak bakıldığında ise Burdur ilinin ihracat ve ithalat rakamları artmakta ayrıca Batı Akdeniz Bölgesi içerisinde yer alan Burdur, Antalya ve Isparta illeri toplam dış ticaret rakamları göz önünde bulundurulduğunda hem ihracatın hem de ithalatın son 10 yıllık dönemde artan bir eğilimde olduğu görülmektedir (Tablo 5, Tablo 6). Dolayısıyla bu gelişmeler nitelikli işgücü talebini arttırmaktadır.

Tablo 6. İthalat Değerleri (Bin ABD \$)

Yıl	Burdur İli İthalat	Antalya İli İthalat	Isparta İli İthalat	BAI İthalat	Toplam İthalat
2013	23 844	879 485	54 431	957 760	260 822 803
2014	21 520	1 012 889	48 055	1 082 464	251 142 429
2015	27 909	1 125 977	45 530	1 199 415	213 619 211
2016	38 253	1 258 975	96 247	1 393 475	202 189 242
2017	45 991	1 285 505	85 254	1 416 750	238 715 128
2018	36 548	993 249	46 601	1 076 398	231 152 483
2019	18 410	1 055 288	36 467	1 110 166	210 345 203
2020	24 419	1 155 561	38 084	1 218 063	219 516 807
2021	37 531	1 561 351	52 187	1 651 070	271 423 093

Kaynak: TÜİK, İllere göre ithalat. <https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=illere%20göre%20ithalat>

3. Dış ticaret, Beşeri Sermaye ve Ekonomik Büyüme İle İlgili Literatür

Literatürde, beşeri sermaye ve ihracat ilişkisini konu alan çalışmalar oldukça sınırlıdır. Bu sebeple beşeri sermayenin önemini gösteren çalışmalar temelinde; beşeri sermaye ile ihracat ve beşeri sermaye ile ekonomik büyüme etkileşimlerini konu alan çalışmalar incelenmiştir.

Afşar (2009) eğitim harcamalarından ekonomik büyümeye doğru tek yönlü bir nedenselliği olduğunu tespit etmiştir. Özşahin ve Karaçor (2013), yükseköğrenim harcamaları ve yükseköğretim kayıtlarının ekonomik büyümeyi olumlu bir şekilde etkilediği bulgularına erişmişlerdir. Benzer şekilde, Topallı (2017), kişi başına düşen reel geliri yükseköğretim kurumlarından mezunlarına doğru tek yönlü, teknik ve meslek okulu mezunlarından kişi başına düşen reel geliri de tek yönlü nedensellik olduğunu bulmuştur. Gyimah-Brempong vd., (2006) yükseköğretimde ortalama öğrenim yılı ile temsil edilen beşeri sermayenin kişi başına geliri pozitif etkilediğini belirtmişlerdir.

Levin ve Rault (1997) eğitim harcamaları ve ticaret politikaları arasında önemli ölçüde tamamlayıcılık olduğunu, Chuang (2000) ihracatın beşeri sermaye birikimini hızlandırarak uzun dönem ekonomik büyümeyi artırdığını, beşeri sermaye birikiminin de ekonomik büyümeyi hızlandırdığı ve ihracatı etkilediğini tespit etmiştir. Narayan ve Smyth (2004) çalışmalarında kısa dönemde beşeri sermaye ve ihracat arasında karşılıklı, reel gelirden ihracata doğru tek yönlü bir nedensellik tespit etmişlerdir. Grasjö (2005) ihracat üzerinde en olumlu etkiyi beşeri sermayenin sağladığını belirtmiştir. Moslehi vd. (2006) entelektüel sermayenin ihracatı artırmada önemli bir değişken olduğunu bulmuşlardır. Contractor ve Mudambi (2008) beşeri sermayenin mal ve hizmet ihracatında önemli bir etkiye sahip olduğunu tespit etmişlerdir. Genç vd. (2009) ise çalışmalarında ihracattan beşeri sermayeye tek yönlü bir nedensellik olduğu

sonucuna ulaşmışlardır. Mehrbani (2018), İran özelinde yaptığı çalışmasında yüksek düzeyde eğitimin, ihracata daha yüksek seviyelerde katkıda bulunduğunu, ancak düşük düzeyde eğitimin önemli bir etkisinin olmadığını tespit etmiştir.

Altıntaş ve Çetintaş (2010), beşeri sermayenin ekonomik büyümeyi doğrudan değil, sabit sermaye ve ihracat üzerinden dolaylı olarak etkilediğini tespit etmişlerdir. Şimşek ve Kadılar (2010) uzun dönemde beşeri sermaye birikiminin ve ihracattaki artışın ekonomik büyümeyi desteklediğini aynı zamanda GSYİH'de ki artışın da beşeri sermaye birikimini olumlu etkilediği sonucuna ulaşmışlardır. Ener vd. (2015) beşeri sermaye ve ekonomik büyüme arasında karşılıklı nedensellik ilişkisi ve beşeri sermaye ile ihracat arasında da karşılıklı bir nedensellik ilişkisi olduğunu öne sürmüşlerdir. Çolakoğlu (2021) çalışmasında, yükseköğretim kayıt oranındaki artışın uzun dönemde, yüksek teknolojili ürün ihracatını artırdığı sonucuna ulaşmıştır.

4. Araştırma Yöntemi

2021 yılı Yükseköğretim Kurum Sınavı sonrası YÖK Program Atlas veri tabanından elde edilen veriler temelinde Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Gümrük İşletme Bölümünü tercih eden ve kayıt yaptıran öğrencilerin profili incelenmiştir. Daha sonra bölümün güçlü, zayıf yönlerini ve bölüm için fırsat ve tehditleri belirlemek amacıyla SWOT analizi yapılmıştır.

4.1. Gümrük İşletme Bölümü Öğrenci Profili

Beşeri sermayenin en önemli bileşenlerinden biri yükseköğretimde verilen eğitimidir. Bu bölümde, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Gümrük İşletme Bölümünün tercih edilme istatistikleri ve kayıt yaptıran öğrencilerin bölümü tercih listesinde bulundurma sıklığı hakkında bilgiler verilerek bölüm hakkında bilgi sahibi olunmasına katkı sağlanmıştır.

2021 Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu'na göre bölümü kazananların uyacağı şartlar Tablo 7'de görülmektedir. Bu koşullar doğrultusunda 30 kontenjan belirlenmiştir. Buna ek olarak, 1 öğrenci de okul birincisi kontenjanı için eklenmiş ve toplam kontenjan 31 kişi olarak ilan edilmiştir.

Tablo 7. Kontenjan Yerleşme ve Kayıt İstatistikleri

	Kontenjan	Yerleşen	Yerleşme Oranı %	Kesin Kayıt Yaptıran	Kazanıp Kayıt Yaptırmayan
Genel	30	22	%71,0	21	1
Tübitak		---			
Engelli		---			
Okul Birincisi	1	---			
Toplam	31	22			

Not: Programa ek yerleştirme ile 1 kişi yerleşmiştir.

Kaynak: <https://yokatlas.yok.gov.tr/lisans.php?y=107390107>

Tablo 7'de görüldüğü üzere, 2021 yılında 22 öğrenci bölümü kazanmıştır. Okul birincisi kontenjanından yerleşen öğrenci olmamıştır. Her ne kadar 1 öğrenci kazanıp kayıt yaptırmasa da, ek kontenjandan gelen 1 öğrenci ile beraber bölümün kontenjana yerleşme durumu %71 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 8. Yerleşenlerin Cinsiyet Dağılımı

	Sayı	% Oran
Kız	13	%59,1
Erkek	9	%40,9

Kaynak: <https://yokatlas.yok.gov.tr/lisans.php?y=107390107>

Tablo 8'de görüldüğü üzere, 13 kız ve 9 erkek olmak üzere yerleşen öğrencilerin kız ağırlıklı olduğu görülmektedir. Bununla birlikte Gümrük İşletme Bölümünün %40,9 oranında erkek öğrenciler için de tercih edilebilir bir bölüm olduğu yorumunu yapmak mümkündür.

Tablo 9. Yerleşenlerin Geldikleri Coğrafi Bölgeler

	Yerleşen Sayısı	% Oran
Toplam	22	%100,0
Akdeniz	8	%36,4
Ege	4	%18,2
İç Anadolu	3	%13,6
Marmara	3	%13,6
Karadeniz	2	%9,1
Doğu Anadolu	1	%4,6
Güneydoğu Anadolu	1	%4,6

Kaynak: <https://yokatlas.yok.gov.tr/lisans.php?y=107390107>

Tablo 9’da yerleşen öğrencilerin geldikleri coğrafi bölgeler görülmektedir. Akdeniz bölgesinde yer alan Burdur İli, Bucak İlçesi’nde bulunan Gümrük İşletme Bölümüne bütün bölgelerden öğrenci yerleşmiştir. İlk sırada bulunan Akdeniz Bölgesi’nden 8 öğrenci yerleşmiştir (%36,4). İkinci sırada 4 öğrenci ile Ege Bölgesi yer almaktadır (18,2). Dolayısıyla yerleşen öğrencilerin %50’den fazlası yakın yerleşim yerlerinden oluşmaktadır.

Tablo 10. Yerleşenlerin Geldikleri İller

	Yerleşen Sayısı	% Oran
Toplam	22	%100,0
Antalya	2	%9,1
Burdur	2	%9,1
Hatay	2	%9,1
Karaman	2	%9,1
Mersin	2	%9,1
Tekirdağ	2	%9,1
Ankara	1	%4,6
Bartın	1	%4,6
Denizli	1	%4,6
İstanbul	1	%4,6
İzmir	1	%4,6
Manisa	1	%4,6
Mardin	1	%4,6
Muş	1	%4,6
Uşak	1	%4,6
Zonguldak	1	%4,6

Kaynak: <https://yokatlas.yok.gov.tr/lisans.php?y=107390107>

Tablo 10’da Gümrük İşletme Bölümüne yerleşenlerin geldikleri iller görülmektedir. Burdur’dan 2, Antalya’dan 2 ve Denizli’den 1 olmak üzere yakın bölgeden 5 öğrenci programa yerleşmiş dolayısıyla toplam yerleşenlerin %22,8’i yakın yerleşim yerlerinden oluşmaktadır. 22 öğrencinin 16 farklı şehirden geldiği dikkate alındığında çok fazla yoğunlaşma olmadığı ileri sürülebilir.

Tablo 11. Yerleşenlerin Öğrenim Durumu

Öğrenim Durumu	Yerleşen Sayısı	% Oran
Toplam	22	%100,0
Üniversitede öğrenci iken sınava girip buraya yerleşti	---	---
Liseden yeni mezun ÖSYS ye ilk defa girdi	12	%54,5
Liseden mezun daha önce hiç üniversiteye yerleşmemişti	7	%31,8
Bir üniversiteden daha önce mezun olmuş	3	%13,6
Diğer	---	---

Kaynak: <https://yokatlas.yok.gov.tr/lisans.php?y=107390107>

Tablo 11’de görüldüğü üzere, yerleşenlerin öğrenim durumları incelendiğinde ilk sırada 12 öğrenci ile liseden yeni mezun olup yerleşen kesim bulunmaktadır. Bu grup, yerleşen öğrencilerin büyük çoğunluğunu (%54,5 öğrenci) oluşturmaktadır. İkinci grupta ise 7 öğrenci geçtiğimiz yıllarda mezun ancak daha önce hiçbir üniversiteye yerleşmemiştir (%31,8). Son grupta yer alan, 3 öğrenci daha önce herhangi bir üniversiteden mezun olmuş sınava girip Gümrük İşletme Bölümünü tercih etmişlerdir (%13,6).

Tablo 12. Yerleşenlerin Lise Mezuniyet Yılları

	Yerleşen Sayısı	% Oran
Toplam	22	%100,0
2021	12	%54,5
2020	5	%22,7
2019	1	%4,5
2018	1	%4,5
2011	1	%4,5
2007	2	%9,1

Kaynak: <https://yokatlas.yok.gov.tr/lisans.php?y=107390107>

Gümrük İşletme Bölümüne yerleşen öğrencilerin büyük çoğunluğu (%80) liseden son 3 yılda mezun olmuştur (Tablo 12).

Tablo 13. Yerleşenlerin Mezun Oldukları Lise Grubu

Genel Liseler Grubu		
Lise Tipi	Yerleşen	% Oran
Anadolu Lisesi (Yabancı Dille Öğretim Yapan Resmi Liseler)	15	%68,2
Lise (Resmi Ve Gündüz Öğretimi Yapan Liseler)	1	%4,6
Lise Programı	1	%4,6
Lise Programı	1	%4,6
Sosyal Bilimler Lisesi	1	%4,6
Meslek Lisesi Grubu		
Lise Tipi	Yerleşen	% Oran
Anadolu İmam Hatip Lisesi	1	%4,6
Anadolu Meslek Programı	1	%4,6
Anadolu Teknik Programı	1	%4,6

Kaynak: <https://yokatlas.yok.gov.tr/lisans.php?y=107390107>

Lise grupları açısından inceleme yapıldığında, genel lise grubundan gelen öğrenci sayısı 19’dur. Öğrencilerin büyük bir kısmının yabancı dille öğretim yapan Anadolu Liselerinden (15 öğrenci) mezun olduğu görülmektedir. Meslek lisesi grubundan gelen öğrenci sayısı ise 3’tür (Tablo 13).

4.2. Gümrük İşletme Bölümüne İlişkin SWOT Analizi

SWOT analizi, bir organizasyonun, durumun, sürecin, kişinin veya kurumun güçlü ve zayıf yönlerini ve çevredeki fırsat ve tehditleri tespit etmeyi amaçlayan bir tekniktir. Kurumun iç değerlendirmesiyle güçlü ve zayıf yönler, dış değerlendirmeye ise fırsatlar ve tehditler belirlenmektedir. İç değerlendirmede, kurumun tesisleri, konumu, personeli, mal ve hizmetleri olmak üzere tüm yönleri incelenirken dış değerlendirmede, fırsatları ve tehditleri tespit etmek için ekonomik, sosyal, siyasi, teknolojik ve rekabetçi ortam gözden geçirilmektedir (Dyson 2004: 632; Arıöz &Yıldırım, 2012: 184). Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Gümrük İşletme Bölümünün SWOT analizi, Tablo 14’te sunulmuştur.

Tablo 14. Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Gümrük İşletme Bölümünün SWOT Matrisi

Zayıf Yönler	Güçlü Yönler
<ul style="list-style-type: none"> Benzer programların gün geçtikçe artması. Programın ilçede bulunması sebebiyle sosyokültürel olanakların sınırlı olması. Programın yakın çevresinde bir gümrük kapısının bulunmaması. 	<ul style="list-style-type: none"> 7+1 eğitim sistemiyle daha çok uygulamanın yer aldığı bir müfredatın sunulması. Ülkede ve Batı Akdeniz Bölgesinde dış ticaretin giderek artması. Uluslararası Ticaret bölümünden dönüştürülmesi sebebiyle 10 yılı aşan bir bilgi ve tecrübeye sahip olması. Gümrük İşletme Bölümü ve dış ticaretin paydaşı olan kurumların arasında etkileşimin gittikçe artması. Ana bilim dalına bağlı bir yüksek lisans programının bulunması.
Tehditler	Fırsatlar
<ul style="list-style-type: none"> Yakın üniversitelerde Gümrük İşletme bölümünün ve benzer bölümlerin çoğalması. Makro çerçevede, sosyal bilimlerin bütün alanlarında olduğu gibi, üniversite, bölüm ve kontenjan sayılarının her geçen yıl artması. Artan kontenjanlar sonrasında bölüm doluluk oranlarının azalması. 	<ul style="list-style-type: none"> Türkiye ekonomisinde dış ticarete yönelik teşviklerin ve yatırımların artması. Gümrük İşletme bölümünün bulunduğu Bucak ilçesinde, ihracat yapan firmaların bulunması. Bucak ilçesinin coğrafi olarak Burdur, Isparta ve Antalya şehirlerinin tam kesişim noktasında bulunması. Türkiye ekonomisinin nitelikli işgücü ihtiyacının kalkınma hedefleri doğrultusunda sürekli artması.

Kaynak: Yazar/yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Sonuç ve Öneriler

- 2021 yılında 3 Devlet üniversitesinde daha (Tarsus Üniversitesi, Bayburt Üniversitesi ve Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi) Gümrük İşletme Bölümü öğrenci alımına başlamıştır. Gümrük İşletme Bölümlerinin 2020 yılında doluluk oranları %100 iken, 2021 yılında doluluk oranları toplamı %47,3’e düşmüştür. Bölüme yerleşenlerin bir kısmı kayıt yaptırmadığı için doluluk oranı %42’ye inmiştir.

- 2020 yılında Gümrük İşletme Bölümlerinin toplam kontenjan sayısı 146 iken, 2021 yılında 260'a yükselmiştir.
- Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Gümrük İşletme Bölümü doluluk oranı 2020 yılında %100 iken, 2021 yılında %70,9'a düşmüştür.
- Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Gümrük İşletme Bölümüne yerleşenlerin %68,2'si Anadolu Lisesi (Yabancı Dille Öğretim Yapan Resmi Liseler) mezunlarıdır. Yerleşenlerin %54,5'i 2021 yılında mezun olmuştur.
- Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Gümrük İşletme Bölümüne toplam yerleşenlerin %22,8'i yakın yerleşim yerlerinden (Burdur, Antalya, Denizli) oluşmaktadır.
- Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Gümrük İşletme Bölümüne, Akdeniz Bölgesi'nden 8 öğrenci yerleşmiştir (%36,4). İkinci sırada 4 öğrenci ile Ege Bölgesi yer almaktadır (18,2). Dolayısıyla yerleşen öğrencilerin %50'den fazlası yakın yerleşim yerlerinden oluşmaktadır.

2021 yılı YKS sonuçları ve Yükseköğretim Program Atlas istatistikleri incelendiğinde, üniversitelerde bulunan ve öğrenci alımı için kontenjan ayıran Gümrük İşletme Bölümü sayıları arttıkça, bu bölümlerin doluluk oranları azalmıştır. Yükseköğretim sistemi içerisinde bu bölümün kontenjanlarının, mezunları için istihdam olanakları düşünülerek değiştirilmesi daha uygun olacaktır. İlave olarak bölümün tercih edilmesini ve mezunlarına sağlanan lisansın ayrıcalıklı hale getirilmesini sağlayabilecek öneriler şunlardır:

- Gümrük İşletme Bölümü mezunlarının Gümrük Müşavir yardımcılığı sınavına katılabilmeleri için 1 yıl staj yapma zorunluluğu bulunmaktadır. Özellikle Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Gümrük İşletme Bölümünde

uygulamaya ağırlık verilmekte ve 4. Sınıfta 1 (bir) dönem (70 iş günü) işbaşında eğitim zorunluluğu bulunmaktadır. Öğrenciler genel olarak bu eğitimi gümrük müşavirliklerinde değerlendirmeyi planlamaktadır. Bu durum, dikkate alındığında, Gümrük İşletme Bölümü mezunları için zorunlu staj süresinin daha az olması, bu bölümün tercih edilmesi için teşvik edici olabilir.

- Bu alanda lisansüstü çalışmalar yürüten öğrenciler için Gümrük Müşavir yardımcılığı vb. mesleklerde zorunlu staj sürelerinin azaltılması, öğrencilerin kariyer hedeflerinin netleşmesine katkı sağlayabilir. Aynı zamanda bu düzenlemeler, sektör ve akademi etkileşimini artırıcı etki gösterebilir.
- Sektörde çalışan tecrübeli insanların, yükseköğretime katkı vermelerini sağlayacak düzenlemelerin yapılmasıyla; beşeri sermaye düzeyinin geliştirilmesi bir başka deyişle dış ticarete nitelikli işgücü ihtiyacının karşılanması mümkün olabilir.

Bu çalışmanın bazı kısıtları bulunmaktadır. Dış ticaret için işgücü arzı sağlayan pek çok bölüm bulunmaktadır. Ancak bu çalışmada, 2021 yılı YKS sonuçlarına dayalı Gümrük İşletme Bölümü özelinde bir değerlendirme yapılmıştır. Çünkü ülkede, ilki 2008 yılında açılmasına rağmen, Üniversitelerde Gümrük İşletme Bölümlerinin çok kısa sürede sayısının artma eğiliminde olması ve istenmeyen sonuçlarla karşılaşabileceği (bölüm kontenjanlarının dolmaması ve mezunların yeterlilikleri için duyulan kaygı) görülmüştür. Bu nedenle, konuya dikkat çekmek için araştırma kapsamı, mevcut durumun tespitine yönelik Gümrük İşletme Bölümüyle sınırlı tutulmuştur. Bu alanda yapılacak diğer çalışmalarda, dış ticarete nitelikli işgücü arzı sağlamaya çalışan diğer bölümler için de değerlendirmeler yapılabilir.

Kaynakça

1. Afşar, M. (2009), "Türkiye'de Eğitim Yatırımları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 85-98.
2. Altıntaş, H. ve Çetintaş, H. (2010), "Türkiye'de Ekonomik Büyüme, Beşeri Sermaye ve İhracat Arasındaki İlişkilerin Ekonometrik Analizi: 1970-2005", *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (36), 33-56.
3. Ariöz, Ö., ve Yıldırım, K. (2012), "Türkiye'de çimento sektöründeki belirsizlikler ve Türk çimento sektörünün SWOT analizi", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (32), 173-190.
4. Chuang, Y. C. (1998), "Learning by doing, the technology gap, and growth", *International Economic Review*, 697-721.
5. Contractor, F. J., ve Mudambi, S. M. (2008), "The influence of human capital investment on the exports of services and goods: An analysis of the top 25 services outsourcing countries", *Management International Review*, 48(4), 433-445.
6. Çolakoğlu, M. (2021), OECD ülkelerinde beşeri sermayenin yüksek teknolojlili ürün ihracatı ve ekonomik kompleksite endeksi üzerindeki etkisi (Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
7. Dyson, R. G. (2004), "Strategic development and SWOT analysis at the University of Warwick", *European Journal of Operational Research*, 152(3), 631-640.
8. Ener, M., Karanfil, M., ve Yıldırım, E. (2015), "Ekonomik Büyüme, Beşeri Sermaye Ve İhracat Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği", *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 10(2), 70-85.
9. Genç, M. C., Değer, M. K., ve Berber, M. (2010), "Beşeri sermaye, ihracat ve ekonomik büyüme: Türkiye ekonomisi üzerine nedensellik analizi", *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 5(1), 29-41.
10. Gråsjö, U. (2005), "Human capital, r&d and regional export performance, The Royal Institute of Technology", Centre of Excellence for Science and Innovation Studies (CESIS) Electronic Working Paper Series, 50.
11. Gyimah-Brempong, K., Paddison, O., ve Mitiku, W. (2006), "Higher education and economic growth in Africa", *The Journal of Development Studies*, 42(3), 509-529.
12. Levin, A., ve Raut, L. K., (1997), "Complementarities Between Exports and Human Capital in Economic Growth: Evidence from the Semi Industrialized Countries", *Economic Development and Cultural Change*, 46, 155-174.
13. Mehrbani, V. (2018), "Educational Levels and Export Performance of Iranian Industries", *Theoretical Economics Letters*, 8(08), 1460.
14. Moslehi, A., Mohaghar, A., ve Tamizi, A. (2006), Intellectual Capital and Export Development, an examination in four service Industries. In 2006 IEEE International Conference on Management of Innovation and Technology (Vol. 1, pp. 407-411), IEEE.
15. Narayan, P. K., ve Smyth, R. (2004), "Temporal causality and the dynamics of exports, human capital and real income in China", *International Journal of Applied Economics*, 1(1), 24-45.
16. Özşahin, Ş. ve Karaçor, Z. (2013), "Ekonomik büyümenin belirleyicilerinden biri olarak beşeri sermaye: Yükseköğrenimin Türkiye ekonomisi için önemi", *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(1), 148-162.
17. Şimşek, M., ve Kadılar, C. (2010), "Türkiye'de beşeri sermaye, ihracat ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin nedensellik analizi", *CÜ İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 11(1), 115-140.
18. Topallı, N. (2017), "Beşeri sermaye ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki: Türkiye örneği", *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(2), 110-121.
19. TÜİK, İllere göre ihracat. <https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=illere%20gore%20ihracat> Erişim Tarihi 03/04/2022.
20. TÜİK, İllere göre ithalat. <https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=illere%20gore%20ithalat> Erişim Tarihi 03/04/2022.
21. Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi, Bölümler Hakkında Genel Bilgiler, <https://istatistik.yok.gov.tr/> Erişim Tarihi 29/03/2022.
22. Yükseköğretim Girdi Göstergeleri (2021 YKS), <https://yokatlas.yok.gov.tr/lisans.php?y=107390107> Erişim Tarihi 01/04/2022.
23. Yükseköğretim Kurulu Atlas Lisans Tercih Sihirbazı, <https://yokatlas.yok.gov.tr/tercih-sihirbazi-t4-tablo.php?p=ea> Erişim Tarihi 29/03/2022.
24. Yükseköğretim Kurulu Atlası, Yükseköğretim Süreç ve Çıktı Göstergeleri <https://yokatlas.yok.gov.tr/lisans.php?y=107690289> Erişim Tarihi 29/03/2022.

Bekir ÇINAR¹ Hüseyin AVSALLI²

1. Arş. Gör., Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi. Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. Uluslararası Ticaret Anabilim Dalı
2. Dr. Öğr. Üyesi, Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi. İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi. İşletme Bölümü

Uluslararası Ticaret Alanında Yapılmış Bilimsel Çalışmaların Sosyal Ağ ile Analizi: Bibliyometrik Bir Çalışma:1980-2019*

Özet

Bu çalışmada uluslararası ticaret alanında 1980-2019 yılları arasında Web of Science (WOS) veri tabanında yayınlanan makale, bildiri, kitap, kitap bölümü ve benzer türde, toplamda 5.000 çalışmanın bibliyometrik açıdan incelenmesi, geçmişten günümüze alandaki trendler ve eğilimlerin ortaya konması amaçlanmıştır. Yaklaşık 40 yıllık bir süreci kapsayan bu çalışma sonucunda, 5'er yıllık dönemlerde çalışma sayısının doğrusal şekilde arttığı ancak 2015 sonrası yayın oranının %34,7 olduğu, yayınların %96 oranında İngilizce yazıldığı; alanda en çok yayın yapan ülkenin ABD olduğu ve yine ülke işbirliklerinde ABD'nin öne çıktığı; 2014 sonrasında ABD'yi açık ara fark olsa da yayın patlaması ile Çin'in takip ettiği; alanda en çok yayın yapan ve atıf alan derginin Journal of International Economics olduğu ve en çok yayını olan araştırmacının ise Peter H. Edger, en çok atıf alan araştırmacının ise Marc J. Melitz olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Ticaret, Bibliyometri, Sosyal Ağ Analizi, CiteSpace.

JEL Sınıflama Kodları: F14, D83, D85

Social Network Analysis of Scientific Studies in International Trade: A Bibliometric Study: 1980-2019

Abstract

In this study, it is aimed to bibliometrically analyze a total of 5,000 articles, papers, books, book chapters and similar types published in the Web of Science (WOS) database between 1980-2019 in the field of international trade, and to reveal the trends and trends in the field from past to present. As a result of this study, which covers a period of approximately 40 years, it has been determined that the number of studies increased linearly in 5-year periods, but the rate of publication after 2015 was 34.7%; the USA is the country with the highest number of publications in the field and the USA stands out in country collaborations. In addition, after 2014, China followed the USA with the broadcast explosion, although there was a clear difference; the journal with the most publications and references in the field is the Journal of International Economics, the researcher with the most publications is Peter H. Edger. the most cited researcher was Marc J. Melitz.

Keywords: International Trade, Bibliometrics, Social Network Analysis, CiteSpace.

JEL Codes: F14, D83, D85.

* Bu çalışma Arş. Gör. Bekir Çınar'ın Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası Ticaret Ana Bilim Dalı 23.07.2019 tarihinde savunduğu "Uluslararası Ticaret Alanında Yapılmış Bilimsel Yayınların Sosyal Ağ Analizi ile Değerlendirilmesi: Bir Bibliyometrik Çalışma" adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Giriş

1980 sonrası tüm dünyayı saran küreselleşme olgusunun ilk ayağı iktisadi küreselleşme yani ticarete serbestleşmedir. Uluslararası ticaret önündeki engellerin kaldırılması, kaynak temininde elde edilen kolaylıklar, bilgi ve teknoloji transferi ile dünyanın tek pazar haline getirilmesi, yer küre üzerindeki insan, devlet ve toplumlar arasında etkileşimin artması şeklinde açıklanabilen küreselleşme, ülkeleri kültürel olarak yakınlaştırmakta, siyasi ve ekonomik olarak karşılıklı bağımlı hale getirmektedir. Diğer yandan uluslararası ticaret, ulusal sınırlar arası sadece mal ve hizmet hareketliğini değil, faktör hareketliliğini de içermektedir. Bilim, teknoloji, yönetim ve finansal düzenlemelerin uluslararası ticaret vasıtasıyla ülkeden ülkeye aktarılır olması da bir diğer avantaj olarak değerlendirilebilir.

Uluslararası ticaretin yaygınlaşması ve evrensel boyutlara ulaşması ülke içinde sosyal, siyasi ve kültürel boyutlu bir gelişmedir (Seyidoğlu, 2015:229). Aynı zamanda bir ülkenin küresel rekabet gücünün artmasını sağlayacak potansiyele sahip olan uluslararası ticaret hacminin artırılması hem politik hem de ekonomik bir hedeftir. Diğer yandan uygarlık başlangıcından itibaren yer edinen, küreselleşme olgusu ile uluslararası boyutta önem kazanan, son dönemde ise hem uluslararası diplomasi de hem de akademik yazında farkındalığını artan uluslararası ticaret bir ülkenin ekonomisindeki pek çok sektörle yakından ilişkilidir. Bu bağlamda söz konusu sektörlerde görev alacak, uluslararası ticaret alanında akademik doygunluğu sahip iş gücünün sağlanması ve uluslararası ticaretin ekonomi üzerindeki önemli etkisinin farkındalığının artması için uluslararası ticaret alındaki eğitim ve akademinin önemliliği ortadadır.

Ekonomi biliminin alt ana bilim dalı olarak uluslararası ticaret alanında ortaya konan ilk teorilerin 15. yüzyıla dayandığı bilinmektedir.

Milletlerin refah düzeyine doğrudan etki eden ticari faaliyetler üzerine teoriler üretilmiş, çalışmalar yapılmıştır. Alanın aynı zamanda ekonomi politikalarına yön vermesinden dolayı sadece akademisyenler değil, küresel ölçekli finans kuruluşları, bağımsız ekonomi araştırma enstitüleri, ticaret odaları gibi kurumlar tarafından çalışmalar ortaya konmuştur. Bu konudaki tüm akademik çalışmaların değeri ise yine ülke için nitelikli iş gücünün bilgi düzeyinin yüksekliğine etki edecektir. Bu bağlamda bu çalışmanın amacı, tüm dünya genelinde uluslararası ticaret alanında yapılan akademik çalışmaların eğilimleri, önemli saydıkları konuların ne olduğu ve oluşturdukları trendlerin belirlenmesi, ayrıca alandaki en önemli araştırmacılar ve önemli dergilerin ortaya konması ile 1980 sonrası uluslararası ticarete önem veren Türkiye'deki ilgili akademi ve kurumlara uluslararası ticaret alanındaki güncel trendlerin farkına varılmasını sağlamak ve güncel bilgiye erişimde farkındalık sağlamaktır.

2. Kavramsal Çerçeve

2.1. Uluslararası Ticaret Teorisi, Politikası ve Kavramsal Önemi

Uluslararası iktisadın ana dallarından biri olan uluslararası ticaret, mali akımlar dışındaki mal ve hizmet akımlarını kapsayan alt ana bilim dalıdır. Tarihsel olarak ülkeler arasındaki ekonomik iş birliğinin temeli olan mal akımını konu edinen uluslararası ticaret, teknolojinin ulaştığı olduğu gelişmiş düzey, ülkeler arasındaki sınırlardaki serbestleşme, gümrük uygulama ve mevzuatında sağlanan kolaylıklarla hızlı bir büyüme trendini yakalamıştır. Uluslararası ticaret; tarifeler, teşvikler, kotalar, vergiler, gümrük ve idare, sübvansiyonlar, menş kuralları, kamu alımları rejimleri, yardım ve yatırım, ihracatın teşviki, ticaretin kolaylaştırılması ve çeşitlendirilmesi gibi konuları kapsayan ticaret politikası oluşturma ve uygulama süreçlerini kapsamaktadır (Vijayasri, 2013). Uluslararası ticaret, kavramsal olarak hem teori hem de

politikalar olarak kendi içinde ikiye ayrılmaktadır. Seyidoğlu'na (2015) göre uluslararası ticaret teorisi, ülkelerin arasındaki ticari mal ve hizmet akımının nedenlerine odaklanırken, uluslararası ticaret politikası hükümetlerin ülke iç ekonomisini korumak ve büyütmek hedefi bağlamına dış dünya ile olan ticari ilişkileri sınırlandırmak (korumacılık politikaları), özendirmek (serbestleşme politikaları) veya işlem prosedürlerini düzenlemek için yaptığı müdahaleleri konu edinir. Ana amacı uluslararası ticareti özendirmek olan serbestleşme politikaları veya diğer adıyla serbest uluslararası ticaret politikaları mal ve hizmetlerin, işgücünün ve sermayenin ülkeler arasında herhangi bir engel olmaksızın hareket etmesi olarak tanımlanabilir (Akin, 2012; Mangır ve Acar, 2014). Diğer yandan uluslararası ticari ilişkileri ev sahibi ülke lehine sınırlandırmak amacıyla hizmet eden korumacılık politikaları ise, ev sahibi ülkenin karşılıklı ticaretteki tüm ülkelere veya bazı ülkelere aleyhine tarif, kota, görünmez engelleri konu edinir.

Uluslararası ticaret tarihinde uygulanan politikalar ise korumacılıktan serbestleşmeye doğru bir yönelim izlemektedir. 15.yy'da merkantalistler Bulyonizm'e dayalı, diğer bir ifade ile mümkün mertebe ithalatın yasak olduğu ticaret politikasını savunurken, 18.yy'ın başından itibaren Klasik iktisat ile uluslararası ticaretin serbestleşmesinin karşılıklı ticaret yapan her iki ülke için de refah artışı sağlayacağı görüşü ön plana çıkmıştır. Uluslararası ticaretin ilk teorisi olan klasik iktisatçılardan Adam Smith'in '*Mutlak Üstünlükler Teorisi*'nden yola çıkarak David Ricardo tarafından ortaya konan '*Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisi*', günümüzde dış ticaretin nedenlerini açıklamakta kullanıldığını söyleyebiliriz. Uluslararası ticaretin serbestleşmesi; insan ihtiyaçlarının sınırsızlığı ve kıt kaynaklar ikileminde kaynak dağılımında etkinlik, ülkelerin iç ekonomik düzenine zarar verilmemesi gözetilerek dünya refahını artırma amacıyla yönelik kullanılan en iyi teori olarak kabul edilmektedir. 1776'da Adam Smith'in "*Milletlerin Zenginliği*"

eseri ile başlayan söz konusu uluslararası ticari serbestleşme, uluslararası iş bölümü ve uzmanlaşmaya dayanır. Uluslararası iş bölümü ve uzmanlaşmanın ise dünya refahı için en ideal olduğu kabul edilir (Seyidoğlu, 2015).

Ekonomik küreselleşmenin en önemli adımı olan uluslararası ticaret, ülke içinde sadece ekonomik büyüme değil, sosyal, siyasal ve kültürel boyutlu bir gelişmedir (Seyidoğlu, 2015). İhracat yoluyla artan üretim ülkeye döviz geliri sağlarken, üretimde verimlilik ve etkinlik için AR-GE, üretim teknolojisinde gelişme, yeni teknolojiye erişme gibi yeni ihtiyaçları doğurur. İthal edilen inovatif ürün, ülke içinde yeni teknolojinin tanınmasını ve ülkeye transferini sağlar. Bu bağlamda sadece ülkeler arası mal ve hizmet akımını konu edinildiği düşünülen uluslararası ticaret, bilim, teknoloji, yönetim, finansal düzenlemelerin geliştirilmesi, güncelin transferi, ölçek ekonomileri yaratma olanağı ile ekonomik büyümeyi ardından da ekonomik kalkınmayı desteklemektedir.

Dünya ticareti incelendiğinde genel olarak tüm ülkelerin dış ticarete sanayileşme politikalarından olan ithal ikameci politikadan (korumacı), 1980 ve sonrası dönemde ihracata dayalı ekonomik büyüme politikasına (serbestleşme) geçtiği söylenebilir. Uluslararası ticarete serbestleşmeyi ve ihracat odaklı büyümeyi konu edinen ihracata dayalı ekonomik büyüme politikasıyla ulus ekonomisini tırmanışa geçiren pek çok ülke örneğinin yanında, özellikle Çin'in dünya ekonomisindeki tırmanışı, uluslararası ticarete serbestleşme politikalarının doğru yönetilmesinin en önemli örneğidir. Öyle ki Dünya Bankası (WB) verilerine göre 1980'lerin başında yıllık ihracat hacmi sadece 11,3 milyar dolar olan Çin, 2021 yılı itibarıyla 3,55 trilyon dolar ihracat hacmi ile dünya lideri konumuna erişmiştir¹.

¹ <https://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.CD?view=chart&locations=CN> Erişim Tarihi:20.06.2022.

Türkiye'nin Balta Limanı Anlaşması'yla başladığı uluslararası ticaret süreci ise 1980 öncesi ve sonrası olmak üzere iki ayrı döneme ayrılmaktadır. Türkiye'de de 1980 öncesi dönemde yaşanan olumsuz ekonomik düzen için uygulanan ithal ikameci sanayileşme politikalarından, aynı yıl 24 Ocak Kararları ile ihracata dayalı sanayileşme politikasına geçilmiş, serbest dış ticaret ve liberal ekonomik düzenin temelleri atılmıştır (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2007). Her ne kadar Çin ile karşılaştırması mümkün olmayan bir performansa sahip olsa da Türkiye de korumacı politikalarından serbestleşme politikalarına geçiş ile, 1980'lerin başında 3,55 milyar dolar olan ihracatını 2021 yılında 289,14 milyar dolara ulaştırmıştır (WB,2022)². Bunun paralelinde Türkiye GSYİH içinde benzer durumdan söz edilebilir ki 1980'lerde 68,82 milyar dolarlık bir ekonomi olan Türkiye, 2013'te 957,78 milyar dolar; 2021 yılında ise 819,04 milyar dolar ekonomik hacim ile trilyonluk ülkelerden biri olma yolunda ilerlemektedir³. Küreselleşme sürecinin başlangıcından günümüze tüm dünya ülkeleri gibi ekonomik büyüme ve ekonomik kalkınmanın en önemli dinamiklerinden biri olarak ihracat başta olmak üzere uluslararası ticaretin geliştirilmesi Türkiye'nin de öncelikli hedefleri arasındadır.

2.2. Bibliyometrik Araştırmalar

Bibliyometri, temel olarak bilgi felsefesi ve bilgi kuruma, bilgi sosyolojisi ve kayıtlı bilgiyi konu edinen kütüphane ve bilgi biliminin ana kavramlarından biri olup, istatistiksel bibliyografiye dayanmaktadır. İstatistiksel metodoloji ile zenginleştirilmiş bibliyografi, yazılı kaynakları sayma ve analiz etme yoluyla belirlenen herhangi bir disiplin hakkına bilgi toplamak amacıyla hizmet etmektedir (Hume, 1923). Bibliyometri ise Pritchard'ın 1969 yılında yayınladığı "*Statistical Bibliography; An Interim Bibliography*" makalesi ile şekillenmiş ve literatüre kazandırılmıştır.

² <https://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.CD?locations=TR&view=chart> Erişim Tarihi:20.06.2022.

³ <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=TR> Erişim Tarihi:20.06.2022.

Pritchard (1969)'a göre bibliyometri, istatistiksel bibliyografi kavramından yola çıkarak kitaplar ve süreli yayın vb. ile ilgili istatistiklerin bir araya getirilmesi ve yorumlanmasıyla; tarihsel gelişimin gösterilmesi, ulusal ve evrensel araştırmalarda dergi ve kitap kullanımının saptanmasını sağlayan geniş bir alandır. Bibliyometri, araştırılmak istenen herhangi bir disipline ait akademik yayınların konu, yıl, katkı sağlayan kurum ve kuruluşlar, kullanılan anahtar sözcükler, eserlerin yazar sayıları, atıflar vb. gibi çeşitli özelliklerinin ortaya konması, diğer ifade ile ilgili disipline ait büyük resmin özetlenmesini, gelecek için araştırma ve geliştirme çalışmalarına yönelik zemin oluşturulmasını sağlamaktadır.

2. 3. Uluslararası Ticaret Alanında Yapılan Bibliyometrik Analiz Literatürü

Bibliyometrik analizler konusunda farklı disiplinler de pek çok örneğe rastlanırken, ulusal alan yazında neredeyse hiç, uluslararası alan yazında ise oldukça sınırlı sayıda, doğrudan uluslararası ticaret alanında olmakla birlikte uluslararası ticaret ile ilişkilendirilen bibliyometrik analiz olduğu görülmüştür:

Olczyk (2016a), ekonomi disiplindeki uluslararası rekabet edebilirlik konusunda son 70 yılda yayınlanan ekonomi literatürünün bibliyometrik bir çalışmasını ele almıştır. Araştırma sonucunda uluslararası rekabet gücünün çoğunlukla uluslararası ticaret / ihracat performansına ve maliyet, fiyat, döviz kurları, gelir ve doğrudan yabancı yatırımların etkilerine atıfta bulunduğu belirlenmiştir.

Uluslararası rekabetçiliğin büyüme trendinin belirlenmesi amacıyla Olczyk'a (2016b) ait bir diğer bibliyometrik analiz çalışmasında 1975-2015 yılları arasında Web of Science (WoS), Scopus ve Google Scholar veri tabanında yer alan konu özelindeki araştırmaların uluslararası rekabetçiliğin bilimsel gelişimini, ticari performans, teknoloji, serbestleşme, çevre düzenlemeleri, konum ve verimlilik kavramları ile ilişkilendirildiği sonucuna

ulaşmıştır. Uluslararası rekabetçilik teorisini, ülkelerin ihracat performansının ölçülmesi yoluyla elde edilen rekabet edebilme gücü ile ifade etmiştir.

Zhang vd. (2017) Science Citation Index-Expanded (SCI-E) ve Social Sciences Citation Index (SSCI) indekslenen, Çin dış ticaretindeki karbondioksit (CO₂) emisyonlarını konu alan çalışmaların bibliyometrik bir analizini yapmışlardır. Sonuç olarak araştırma Çin'in işleme ya da işleme dışı ticarettten kaynaklanan karbon emisyonuna ait değerlendirmelerin yanı sıra çalışma araştırmaların eğilimlerini ortaya koymasıyla Çin'in karbon ticareti piyasasında yeni karbon yönetimi deneyimini ve yeni ticari büyüme politikalarının belirlenmesinde yol göstericiliği incelenmişlerdir.

Tian vd. (2018) 1997 - 2016 yılları arasındaki uluslararası ticarete, belirli bir zaman diliminde bir ürün ortaya koymak veya bir hizmet sunmak için doğrudan veya dolaylı olarak gereken doğal kaynağı veya çevresel miktarları belirleyen karbon emisyonu ve su gibi somutlaştırılmış akışların özelliklerini bibliyometrik analiz ile incelemiştir. WoS veri tabanından yaralanan bu çalışmada, Çin, ABD başta olmak üzere 44 ülkenin konu özelindeki yayın performansını, yayınlarda kullanılan dilin özelliklerini, yayınların ülke, bölge, yazar ve kurum ilişkilerini belirlemiştir. Çalışmada ekonomik kalkınma ve uluslararası ticaretin çevre ve üretim kaynakları üzerindeki etkisi üzerinde farkındalığın artması gerektiğine değinilmiştir.

Wei (2019) ise 2012 -2016 yıl aralığında WoS veri tabanında yer alan SSCI indeksli en iyi 5 ekonomi dergisindeki çalışmaların özetinde, başlığında veya anahtar kelimeleri arasında 'fiyat', 'oyun', 'tüketim', 'gelir', 'uluslararası ticaret', 'istihdam', 'para politikası', 'refah etkileri' ve 'gelişmekte olan ülkeler' gibi ekonomi ile yakın ilişkili, sıcak araştırma konuları üzerine bibliyometrik analiz yapmıştır. Çalışma bulgularında 5 ekonomi dergisinde en çok atıf alan çalışmanın Melitz'e ait 2003 yılı uluslararası ticaret ve endüstri içi ticareti konu alan araştırması olduğunu belirlemiştir. Bu

sonuçta aslında uluslararası ticaretin ekonomi literatürdeki ağırlığını ortaya koyan başka bir bulgu olarak değerlendirilebilir.

Alan yazında uluslararası ticareti bibliyometrik olarak ele alan çalışmaların doğrudan uluslararası ticaret disiplini konu alamadığı, dolaylı olarak ele alınan çalışmaların ise 2016 sonrası yayımlanan çalışmalar olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Diğer yandan ulusal literatürde de psikoloji, müzik, kimya, tıp, hemşirelik, psikiyatri, turizm, sağlık turizmi ve sürdürülebilir turizm, spor bilimleri, kamu politikaları, bilim ve teknoloji politikaları, akademik sinema ve iletişim bilimleri, pazarlama, stratejik yönetim, muhasebe-fınans, veri madenciliği, ekonomi, sosyoloji ve alan ayırmaksızın sosyal bilimler ile sanat ve beşeri bilimler olmak üzere geniş bir yelpazede, farklı bilim dallarındaki bibliyometrik değerlendirmelere yer verilirken, uluslararası ticaret alanında herhangi bir bibliyometrik analize rastlanılmamıştır.

3. Yöntem

Bu çalışmada, daha önce de bahsedildiği üzere uluslararası ticaret alanında yayımlanan ve uluslararası atıf indekslerinde taranan çalışmaların bibliyometrik özelliklerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Çalışmanın veri toplama kaynağı olarak; SCI-E, SSCI, Arts & Humanities Citation Index (A&HCI), Conference Proceedings Citation Index (CPCI), Emerging Sources Citation Index (ESCI) gibi önemli bilimsel atıf indekslerine ulaşım imkânı sağlayan WoS veri tabanı seçilmiştir. Uluslararası ticaret alanında 1980-2019 yılları arasındaki çalışmaları belirlemek için; "*uluslararası ticaret*" konu başlığında yayımlanan çalışmaların başlığı, özeti, anahtar kelimeleri de dahil edilerek yapılan tarama işleminin ardından, WoS veri tabanında yer alan makale, bildiri, kitap bölümü, kitap incelemesi ve eleştiri türlerinde 20.679 yayına ulaşılmıştır. Sonrasında ise en çok atıf alan ilk 5.000 çalışmaya ilişkin bibliyometrik bilgiler Plain Text formatında bilgisayara indirilip, veri düzeltme işlemi yapıldıktan sonra alandaki çalışmalar arasında önemli kavram, çalışma ve yazarların

birbirleri ile olan ilişkilerini görselleştirmeye yarayan sosyal ağ analizi yöntemi kullanılarak inceleme yapılmıştır.

Analizde öncelikle 20.679 çalışmanın yıllara göre dağılımı, yayın türleri, yayın dilleri incelenmiştir. Atıf analizi kapsamında, uluslararası ticaret alanında yer alan çalışmaların kaç kaynağa atıfta bulunduğu, WoS veri tabanında taranan çalışmalarca aldıkları atıflar ve bu atıfların yıllara ve yayınlara göre dağılımları değerlendirilmiş ve alanın h-indeksi hesaplanmıştır.

3.1. Sosyal Ağ Analizi

Sosyal ağ analizi kısaca; ‘sosyal yapıları oluşturan aktörler arasındaki ilişkilerin ağlar ve düğümler vasıtasıyla örüntü halinde sunulması ve incelenmesi’ şeklinde tanımlanabilir. Bu incelemeler sırasında oluşturulan ağlar genellikle birey temelli olmasıyla birlikte içinde hiçbir birey barındırmayan kümelerden, kurumlara, yayın organlarına, devletlere kadar farklı alanları kapsayabilmektedir. Kapsam içine dahil edilen sosyal aktörler arasındaki ilişkinin anlamlı olması gerektiğine inanan araştırmacılar, modelleme yaparak kalıplar ortaya çıkarmış ve bu kalıplar üzerine incelemeler yaparak, sonuçları yorumlamışlardır. Çok çeşitli konularda oluşturulan ağlardaki aktör sayısının kimi zaman çok fazla olması bu ağların analizi sırasında yazılım kullanmayı elzem kılmıştır. Sosyal ağların oluşturduğu örüntülerin analizini karmaşık yapılardan kurtararak; düğüm, bağlantı ve çizgileri anlamlı hale getirebilmek için pek çok yazılım geliştirilmiştir. Temelde aynı analizi yapan bu yazılımlar; kullanım kolaylığı, açık kaynaklı olmaları ve üzerinde çalışabildiği işletim sistemlerine göre farklılıklar gösterebilmektedir. *Bibexcel*, *CiteSpace*, *HistCite*, *Pajek*, *Publish or Perish*, *Science of Science* bu yazılımlara örnektir. *CiteSpace* alternatif diğer yazılımlar arasında özellikle belirli bir disipline ait bilimsel literatürdeki yönelim ve örüntüleri ortaya çıkarmak ve görselleştirmek amacıyla kullanılmaktadır. *CiteSpace* programı sayesinde çalışmaların yayınlandıkları dergiler, yayın yılları, yayınlandıkları

ülkeler, kurumlar, anahtar kelimeler, yayın yapan yazarlar, atıf sayıları, çalışma grupları ve alanlara göre analiz edildikten sonra tablolar, *CiteSpace* görselleri ve grafikleriyle açıklanabilmekte ve karmaşık yapıdaki bu bilgilerin anlaşılabilir sunumu sağlanabilmektedir. Bu açıdan son zamanlarda sıklıkla bu yazılımın tercih edildiği söylenebilir. Bu çalışmada da avantajlarının yanı sıra, güncel olarak en çok tercih edilen *CiteSpace* yazılımının en son sürümü olan 5.3.R4 versiyonun kullanılması uygun görülmüştür.

Citespace yazılımı ile yapılan analiz sonucu oluşan örüntülerde etki birimi yüksek unsurlar birer düğüm (nodes) olarak, bunlar arası ilişkiler ise bağ (edges) olarak gösterilmektedir. Örüntü içindeki en etkin unsurun saptanabilmesi için merkezilik dereceleri hesaplanmıştır. Sosyal ağ analizlerinde merkezilik kavramını ölçmek için farklı yöntemler olduğu bilinmektedir. En yaygın olarak kullanılanlar; derece merkeziliği (degree centrality), yakınlık merkeziliği (closeness centrality) ve arasındalık merkeziliği (betweenness centrality) ölçümü yöntemleridir. Bu çalışmada düğümler arasındaki bilgi transferinde köprü görevi gören yani bir birimin doğrudan birbirine bağlı olmayan birimlere bağlanma derecesinin ne düzeyde olduğunu gösteren arasındalık merkezilik ölçütü kullanılmıştır. Örüntüler için merkezilik ölçütü dışında; ağın kendi içinde birbirinden bağımsız kümelerle ayrılma derecesini belirtmek için kullanılan (Newman ve Girvan, 2004) birimsellik (modularity) ve bir kümedeki aktörlerin benzerliği ile diğer kümelerdeki aktörlerden farklılıklarının bir ölçütü olarak kullanılan (Rousseeuw, 1987) silhoutte değerlerine de yer verilmiştir. Bu iki ölçüt analizlerin kümeleneşine yönelik yapılan çalışmalarda ortaya çıkan örüntünün kalitesini ya da kabul edilebilirliğini belirlemek için kullanılmaktadır. Q modularity değeri 0 ile 1 arasında bir değer alırken; bu değer düşük olması net sınırları olmayan bir ağın, yüksek olması da iyi yapılandırılmış ağın göstergesidir (Güzeller ve Çeliker, 2019). Silhouette ise -1 ile 1 arasında değer alarak kümeleneş sayısını ve

kümelenmenin homojenliği açısından bilgi vermektedir. Mean Silhouette değerinin 0,7 ya da daha büyük çıkması çok güçlü kümelenmelerin varlığına işaretir (Simovici, 2007).

Citespace analizinde düğümler ve bağlantılara ek olarak, gruplanmaları ve kümelenmeleri daha net olarak anlamlandırabilmek için kümeler (cluster) de oluşturulmuştur. Program, kümeleri atıf veren yayınların başlık, özet ve indeks terimlerinin kavram sıklığı-ters metin sıklığı (tf*idf) (Salton vd., 1975), logaritmik benzerlik oranı (log-likelihood ratio, LLR) (Dunning, 1993), ve karşılıklı bilgi (mutual information, MI) algoritmalarıyla analiz ederek isimlendirmiştir. Çalışmada kullanılan analizler ve analizlere ilişkin açıklamalar Tablo 1'de özetlenmiştir.

Tablo 1. Analizin Akışı

	Açıklamalar
<i>Yayın Bilgileri</i>	Bu kısımda yayınların; - Yıllara, - Alanlarına, - Yayınlandıkları yerlere, - Yayınlandıkları dillere, - Yazarlara, - Kongrelere, - Türlerine göre dağılımı üzerinde durulmuştur
<i>Anahtar Kelime Analizleri</i>	Bu kısımda yayınların; - Anahtar Kelime Ağı ortaya çıkarılmış olup en çok kullanılan anahtar kelimeler ile bu kelimelerin frekansları, merkezilik dereceleri ve patlama değerleri ele alınmıştır.
<i>Atıf Bilgileri</i>	Bu kısımda; - Yıllara göre atıf dağılımı, - Yayın sayısına göre atıf sayıları, - Ortak atıf alan yazarlar ve merkezilik dereceleri - Atıf kaynaklarının aldıkları atıf sayıları ve merkezilik dereceleri - Dergi ortak atıf ağı ve merkezilik dereceleri incelenmiştir
<i>Ülke İş Birlikleri</i>	Bu kısımda; - Ülke iş birliktelikleri ve merkezilik dereceleri analiz edilmiştir.
<i>Kurum İş Birlikleri</i>	Bu kısımda; - Kurum iş birliktelikleri ve merkezilik dereceleri analiz edilmiştir.

Kaynak: Yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

Uluslararası ticaret alanındaki çalışmaların yayın bilgileri Tablo 1'de gösterildiği gibi doküman analizi ile incelendikten sonrasında en çok atıf alan ilk 5.000 çalışma anahtar kelime, atıf bilgileri, kurum iş birliktelikleri, ülke iş birlikteliklerine göre analiz edilmiştir.

4. Analiz ve Bulgular

4.1. Yayın Sayılarının incelenmesi

Bu kısımda öncelikle uluslararası ticaret alanında yayımlan çalışmaların yıllara, yazarlar, kurumlara, ülkelere, dergilere ve kongrelere göre dağılımları incelenmiştir.

İlk olarak WoS veri tabanında “*international trade*” araması sonucu 1980- 2019 yılları arasında yapılmış 35.568 çalışma bulunmuştur. Bu çalışmalar içinde çalışma yapılan alanlara ve çalışma türlerine göre daraltma yapılarak bu sayı 20.679 çalışmaya düşürülmüştür. Tablo 2’de yayınların yıllara göre frekansları ve toplam içindeki yüzdeleri gösterilmiştir

Tablo 2. Yıllara Göre Yayın Sayıları

Yıl Aralığı	Frekans(n)	Yüzde (%)
1980-1984	288	1,392
1985-1989	372	1,799
1990-1994	871	4,212
1995-1999	1.428	6,907
2000-2004	1.987	9,609
2005-2009	3.398	16,432
2010-2014	5.152	24,913
2015-2019	7.183	34,736
Toplam	20.679	100.00

Tablo 2 incelendiğinde uluslararası ticaretin öneminin her geçen yıl artmasına paralel olarak yıllara göre yapılan yayın sayısının da her geçen yıl arttığı görülmektedir. Buna göre 2015-2019 yılları arasında yapılan 7.183 yayın toplam analizi yapılan yayınların %34,7’sini oluşturmaktadır. Kategorilere göre yayın sayıları ise Şekil 1’de gösterilmektedir.

Şekil 1. Kategorilere Göre Yayın Sayıları

Şekil 1’e göre uluslararası ticaret alanında en çok yayının %45,9 oranında ekonomik çalışmalar (n=13.092) kategorisinde olduğu görülmektedir. Ekonomik çalışmalar kategorisini %13,1 oranla uluslararası ilişkiler çalışmaları (n=3.739) kategorisi takip etmektedir. Yayınların türlerine göre dağılımları ise Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3. Türlerine göre yayın sayıları

Yayın Türü	Frekans (n)	Yüzde(%)
Makale	18.521	85,6
Bildiri	1.693	7,8
Kitap İncelemesi	844	3,9
İnceleme	544	2,5
Kitap Bölümü	44	0,2
Toplam	21.646	100

Tablo 3'e göre dağılımları analiz edildiğinde alandaki çalışmaların %85,6'sının makale (n=18.521), %7,8'nin de bildiri türünde (n=1.693) olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlara göre alandaki dergi ve bilimsel kongrelerin aktif şekilde çalıştığı söylenebilir. Bu sebeple sonraki bölümlerde dergi ve bilimsel kongrelerin detaylı analizi yapılmasının daha faydalı olacağı ön görülmüştür.

Diğer yandan uluslararası ticaret alanında yayınlanan söz konusu çalışmalar, kullanılan dil açısından incelendiğinde %96 gibi oldukça yüksek bir oranda İngilizce dilinin tercih edildiği görülmüştür. Kullanılan diğer dillere ilişkin bilgiler Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4. Yayımlandıkları Dillere Göre Yayın Sayıları

Diller	Frekans (n)	Yüzde (%)
İngilizce	19.862	96,049
İspanyolca	245	1,185
Rusça	141	0,682
Fransızca	91	0,440
Çekçe	73	0,353
Almanca	68	0,329
Portekizce	61	0,295
Slovakça	36	0,174
Türkçe	21	0,102
Lehçe	15	0,073
Diğer	66	0,318
Toplam	20.679	100

Tablo 4'e göre Türkçe yayınların toplamdaki payı sadece %1'dir. Bu durum Türkiye alan yazınında uluslararası ticaret alanında yeterli çalışma üretilmediğinin en önemli göstergesidir. Ülkelere göre yayın sayıları ise Tablo 5'te detaylı olarak gösterilmiştir.

Tablo 5. Ükelere Göre Yayın Sayıları

Ülke	Frekans (n)	Yüzde (n)
ABD	6.996	31,492
İngiltere	2.462	11,083
Çin	1.588	7,148
Almanya	1.420	6,392
Kanada	1.205	5,424
Avustralya	1.097	4,938
Fransa	870	3,916
İtalya	791	3,561
İspanya	749	3,372
Hollanda	677	3,047
Japonya	664	2,989
İsviçre	663	2,984
North Kore	441	1,985
Belçika	396	1,783
Tayvan	339	1,526
İsveç	320	1,440
Avusturya	279	1,256
Norveç	277	1,247
Hindistan	269	1,211
Danimarka	245	1,103
Brezilya	237	1,067
Türkiye	230	1,035
Toplam	22.215	100

Tablo 5'te ülkelere göre yayın sayıları incelendiğinden en çok yayının ABD'de (n=6.996) yapıldığı, ikinci sıranın 2.496 yayın sayısı ile İngiltere'ye, üçüncü sıranın da 1.588 yayın ile Çin'e ait olduğu, Türkiye'de ise alanda 230 yayın yapıldığı görülmektedir.

Kurumlara göre yayın sayıları incelendiğinde ise uluslararası ticaret alanının hem akademik hem de ekonomik kurum ve kuruluşlarla sivil toplum örgütleri, ekonomik araştırma enstitülerin ilgi alanına dahil olması sebebiyle farklı kurumlarca yayınlara rastlanılmaktadır. WoS veri tabanında yayın yapan kurum sayısının 7.426 olduğu görülürken, en çok yayın yapan ilk 10 kurumun frekans değerleri ve toplam yayın sayıları Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6. Kurumlara Göre Yayın Sayıları

Kurum	Frekans (n)	Yüzde (%)
Ulusal Ekonomik Araştırmalar Bürosu (NBER)	515	2,490
Dünya Bankası	284	1,373
Ekonomi ve Politika Araştırmaları Merkezi (CERP)	263	1,272
Harvard Üniversitesi	253	1,223
Nottingham Üniversitesi	206	0,996
Uluslararası Para Fonu (IMF)	193	0,933
Wisconsin Üniversitesi	172	0,832
Columbia Üniversitesi	168	0,812
Avustralya Ulusal Üniversitesi	167	0,808
İngiliz Kolombiya Üniversitesi	155	0,750
Diğerleri	18.303	88,511

Tablo 6'da verilen bulgular incelendiğinde kurumlara göre en fazla yayın yapan kurumun ABD merkezli Ulusal Ekonomik Araştırmalar Bürosu (n=515) olduğu tespit edilmiştir. En fazla yayın yapan kurumun, en fazla yayın yapılan ülkeden çıkması tesadüf değildir. Diğer yandan en fazla yayın yapan ikinci kurum, II. Dünya Savaşı

sonrasında özellikle gelişmekte olan ülkelere düşük faizli veya geri ödemesiz kredi imkanı sunan Birleşmiş Milletler nezdindeki Dünya Bankası (n=284)'nın olduğu görülmüştür. Üçüncü sırayı yine ABD merkezli Ekonomik ve Politik Araştırmaları Merkezi (n=263) alırken, dördüncü sırayı 253 yayın sayısı ile Harvard Üniversitesi almıştır.

Yazarlara göre yayın sayıları Tablo 7'de incelenmiştir.

Tablo 7. Yazarlara göre yayın sayıları

Yazarlar	Frekans(n)	Yüzde (%)
Peter H. Egger	55	0,226
Mohsen Bahmani-Oskooee	40	0,164
Inma Martinez-Zarzoso	36	0,148
Robert C. Feenstra	33	0,136
Bilinmeyen*	32	0,131
Ernst-Ulrich Petersmann	31	0,127
Kym Anderson	30	0,123
David Greenaway	30	0,123
Elhanan Helpman	30	0,123
William A. Kerr	30	0,123

*: Tablonun beşinci sırasında yer alan ve bilinmeyen (n=32) olarak ifade edilen, bir yazarın imzası olmayan, kurumların himayesinde, yazarı belirsiz çalışmaların toplamını göstermektedir

Tablo 7'ye göre alanda en çok yayın yapan araştırmacının Zürih Federal Teknoloji Enstitüsü'nde karşılaştırmalı ekonomik modeller, doğrudan yabancı yatırımlar, uluslararası ticaretin temel prensipleri üzerine çalışmalar yapan Prof. Dr. Peter H. Egger (n=55) olduğu görülmüştür. İkinci sırada ise ekonomik büyümeler, kur farklılıkları gibi alanlarda çalışmalar yapan Wisconsin Üniversitesi'nden İranlı akademisyen Mohsen Bahmani-Oskooee (n=40)'dir.

Daha önce de bahsedildiği üzere alandaki yayınların %85,6'sının makale türünde olduğu tespit edilmişti (Tablo 3). Bu bağlamda yayınları yayımlayan dergilerin analizi de son derece önemli görülmüştür. Alanda en çok yayın yapan 10 dergi ve bu dergilere ait etki faktörleri, yayın sayıları Tablo 8'de gösterilmiştir.

Tablo 8. Dergilere Göre Yayın Sayıları

Dergiler	Etki Faktörü	Yayın Sayısı	Yüzde (%)
Journal of International Economics	2,28	775	3,183
The World Economy	0,39	430	1,766
Applied Economics	0,79	272	1,117
Energy Policy	3,24	264	1,084
Journal Of World Trade	0,33	248	1,018
Ecological Economics	2,66	239	0,981
Canadian Journal Of Economics	0,40	224	0,920
Review Of International Economics	1,10	214	0,879
Journal Of International Economic Law	1,17	212	0,871
Economic Modelling	1,76	200	0,821

Tablo 8'e göre alanda en çok çalışma yayınlayan derginin, yayın hayatına 1971 yılında başlayan 2018 yılı etki faktörü 2,28 olan ve toplamda 775 yayın yapan *Journal of International Economics* dergisi olduğu görülmektedir. Bu derginin ticaret modelleri, ticaret politikası, uluslararası kurumlar, döviz kurları, açık ekonomi makroekonomisi, uluslararası finans, uluslararası faktör hareketliliği

gibi ampirik alanlarda yayın yaptığı bilinmektedir. İkinci sırada en çok yayın sayısına sahip dergi ise 430 yayınlı, ekonomi ve uluslararası ilişkiler, ticaret politikaları, açık ekonomi sorunları ve gelişmekte olan ekonomiler alanlarında çalışmalar üzerine yoğun yayın yapan *The World Economy* isimli dergi bulunmaktadır. Bu derginin de yayın hayatına 1977'de başladığı tespit edilmiştir.

Son olarak yayın türünde bildiri türünde de çok fazla yayın olduğu gözetilerek, alanda en çok yayın yapan kongreler incelenmiş, ilk 10 kongre Tablo 9'da gösterilmiştir.

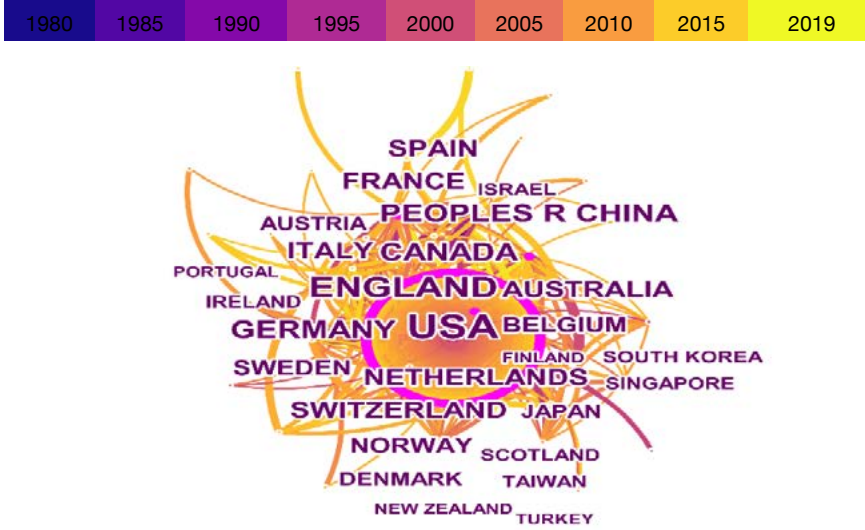
Tablo 9. Kongrelere Göre Yayın Sayıları

Kongreler	Yayın Sayısı	Yüzde (%)
International Conference on Management Science and Engineering	44	0,181
International Scientific Conference on Globalization	35	0,144
International Forum On Standardization and Trade China Focus	19	0,078
Annual Meeting of The American Political Science Association	17	0,070
Apjæ Symposium on International Trade in Honor of Professor Ronald Jones	17	0,070
International Conference on Public Economics and Management	17	0,070
Symposium on International Technical Barriers to Trade and Standardization	16	0,066
International Strategic Management Conference	15	0,062
International Multidisciplinary Scientific Conferences on Social Sciences and Arts	15	0,062
International Forum on International Trade and Investment	13	0,053

Tablo 9'a göre göre uluslararası ticaret alanında en çok bildiri sunulan kongre; ilki 2007 yılında Çin'de yapılan, yıllık olarak dünyanın farklı ülkelerinde düzenlenen International Conference On Management Science and Engineering (n=44) kongresidir.

4.2. Yayın Yapma İlişkilerinin İncelenmesi

Bu kısımda alanda yapılan yayınların ülke, kurum ve yazar açısından iş birlikleri incelenmiştir. İlk olarak alanda yayın yapılan ülkeler arası iş birliği ele alınmış, ülke iş birliği haritasının Şekil 2'deki gibi olduğu belirlenmiştir.

Şekil 2. Ülke İş Birlikleri Haritalaması

Şekil 2'de verilen ülke iş birliği haritalaması incelendiğinde 53 düğüm ve 349 bağlantıdan oluşan bir ağ görülmektedir. Bu ağ 16 kümeye ayrılmış olup, yoğunluğu 0,09'dur. Ülke iş birliktelikleri analiz edilirken aynı ülkeye mensup birden fazla yazarın yer aldığı çalışmalarda ülkeler bir kez sayılmıştır. Ağda her bir düğüm bir ülkeyi, her bir bağlantı ise ülkeler arasındaki ilişkileri belirtmektedir. Ülkeler arasındaki bağlantılar bağlantı sayısı arttıkça kalınlaşmaktadır. Ağdaki renklendirmeler yukarıdaki zaman çizelgesine uygun olarak iş birlikteliklerin gerçekleştirildiği yılları temsil etmektedir. Bağlantı renklerinin ağırlıklı olarak turuncu renkte olması, bu iş birlikteliklerin yakın tarihlerde gerçekleştiğinin göstergesidir. Düğümlerin etrafındaki pembe çemberin kalınlığı ve boyutu ise düğümlerin merkezilik derecelerinin yüksek olduğu anlamını taşımaktadır (Ukşul, 2016: 53). Ağın modularity değeri, $Q= 0,17$, mean silhouette değeri ise 0,19 olarak bulunmuştur. Diğer yandan çalışmanın temel amaçlarından birisi Türkiye'nin alandaki üretimi ve iş birliğidir. Şekil 2'de

verilen ülke iş birliği haritalamasında Türkiye'nin de gözükebilmesi için eşik alt limitlere kadar çekilmiştir. Bu durum Türkiye'nin uluslararası ticaret alanında akademik olarak çalışma yetersizliğinin bir sonucudur. Alt limitlere kadar çekilen ülke iş birliği haritasında da Türkiye'nin herhangi bir ülke ile iş birliğine gitmemiş olması alandaki akademik çalışmaların yetersizliğinin bir diğer kanıtıdır. Türkiye'deki uluslararası ticaret alanında çalışan araştırmacıların diğer ülke araştırmacıları ile iş birliği kurmamalarının birden çok sebebi olabilir ancak uluslararası ticaret alanında eğitim veren lisans, yüksek lisans ve doktora öğretim programlarının son 10 yılda artış yakalaması, alanın 2016 itibarıyla doçentlik bilim alanı olarak nitelendirilmesi, alanda çalışan araştırmacıların sayısının azlığı bu sebepler arasında sayılabilir. Diğer yandan Şekil 2'de verilen ağda önemli yere sahip 10 ülkeye ait iş birliği ve merkezilik dereceleri detaylı olarak Tablo 10'da gösterilmiştir.

Tablo 10. Ülke İş Birliklerinin Frekansları ve Merkezilik Dereceleri: İlk 10 ülke

Ülkeler	Frekans	Yıl	Küme#	Ülkeler	Merkezilik	Yıl	Küme#
ABD	2.255	1983	4	ABD	0.21	1983	4
İngiltere	756	1991	1	Fransa	0.20	1994	2
Almanya	355	1995	0	Hollanda	0.17	1993	2
Kanada	278	1991	1	İngiltere	0.13	1991	1
Çin	262	1999	1	Çin	0.11	1999	1
Hollanda	219	1993	2	Avustralya	0.10	1997	1
Avustralya	210	1997	1	Almanya	0.09	1995	0
Fransa	205	1994	2	Japonya	0.09	1995	3
İtalya	178	1993	0	İspanya	0.07	2000	0
İspanya	158	2000	0	Kanada	0.06	1991	1

Şekil 2'de ağda merkezi konumda olan ABD'nin diğer ülkelere göre en fazla iş birliğinde olduğu (n=2.255) Tablo 10'da verilen istatistiklerle de ortaya konmuştur. Bu ve daha önceki elde edilen bulgular, ABD'nin ülkeler arasındaki bilimsel ilişkilerin sağlanmasında ve devamında kilit rol üstlendiği ve köprü görevi gördüğüne yorumlanabilir.

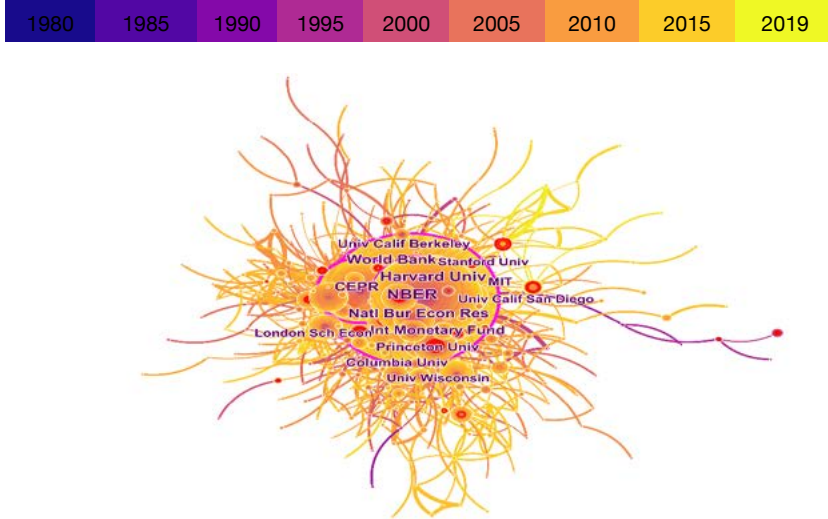
Ülke iş birliktelikleri analiz edilirken diğer bir bakılması gereken nokta ise burst (patlama) değerleridir. Patlama değeri bir ülkeden uluslararası ticaret alanında yapılan çalışmalara yapılan atıfların belli bir zaman aralığında aniden arttığı ve patlama yaptığını gösteren değerdir. Patlama değerinin yüksek olduğu dönemlerde ülkelerde o alandaki çalışmaların gelişiminde yeni eğilimler ve yeni konular yaratılarak alana önemli katkı sağlandığı yorumu yapılabilmektedir (Ukşul, 2016). Yapılan analiz sonucunda uluslararası ticaret alanındaki çalışmalara yönelik patlama değerleri en yüksek 10 ülke Tablo 11'de gösterilmiştir.

Tablo 11. Ülkelerin Yıllara Göre Patlama Değerleri

Ülkeler	Patlama	Başlangıç	Bitiş	1980 - 2019
Kanada	6.0815	1994	1995	
Japonya	7.3886	1995	1999	
ABD	17.1438	1996	1997	
İrlanda	4.1613	1999	2003	
Danimarka	3.9629	2000	2002	
Yeni Zelanda	4.6191	2005	2011	
İskoçya	4.1005	2007	2009	
İsviçre	5.7298	2008	2009	
İspanya	5.3283	2013	2015	
Çin	32.5404	2014	2019	

Tablo 11'e göre son yıllarda ticaret hacmini dikkat çekici bir şekilde artıran, ihracat devi olan Çin'in, uluslararası ticaret alanında akademik çalışmalar konusunda da ciddi bir patlama yaşadığı belirlenmiştir. 2014 yılından başlayarak günümüze dek devam eden, 32,5 patlama derecesine sahip Çin'i, 17,1 patlama derecesiyle ABD takip etmektedir. Ancak ABD'deki bu patlamanın 1996-1997 arasında kısa süreli yaşandığı belirlenmiştir. Bu dönemin gümrük birliğinin kurulmasına yakın bir tarih olması uluslararası ticaret açısından önemini göstermektedir.

Alandaki yayın yapan kurumlar arası iş birliği haritalaması ise Şekil 3'te gösterilmiştir.

Şekil 3. Kurum İş Birliği Haritalaması

Şekil 3'te gösterilen kurum iş birliği haritalaması veya ağında 447 düğüm (kurumlar), 1243 bağlantı ve 97 küme bulunmaktadır. Ağın yoğunluğunun 0,012, düşük yoğunluğa sahip olduğu belirlenmiştir. Ağın homojenliğinin ölçüsü olan mean silhouette değerinin 0,20 olduğu, bu da ağın heterojen yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Ağın modularity değeri 0,44 olarak belirlemiştir. Bu değer de ağın yeterince kümeye ayrıldığı ve gevşek bir yapıya sahip olduğuna işaret etmektedir. Ağı oluşturan düğümlerin ağ değerlerini incelemek için yapılan analiz sonucunda elde edilen bulgulara göre kurumların frekans değerleri Tablo 12'de, merkezilik dereceleri ise Tablo 13'te gösterilmiştir.

Tablo 12. Ortak Atıf Alan Kurumların Aldıkları Atıf Sayıları

Kurum	Frekans	Yıl	Küme#
National Bureau of Economic Research	290	1996	4
Harvard Universtiy	127	1998	0
World Bank	113	1998	0
Centre for Economic Policy Research	97	1994	5
International Monetary Fund	73	1998	3
Princeton University	66	1999	0
Columbia University	59	2000	0
University of California, Berkeley	55	1998	3
London School of Economics	53	2002	5

Tablo 13. Ortak Atıf Alan Kurumların Merkezilik Dereceleri

Kurum	Merkezilik	Yıl	Küme#
National Bureau of Economic Research	0,39	1996	4
Centre for Economic Policy Research	0,20	1994	5
Harvard University	0.08	1998	0
University of Oxford	0.07	1999	2
World Bank	0.06	1998	0
Columbia University	0.05	2000	0
International Monetary Fund	0.05	1998	3
Massachusetts Institute of Technology	0.05	1993	0
Georgetown University	0.05	2000	0

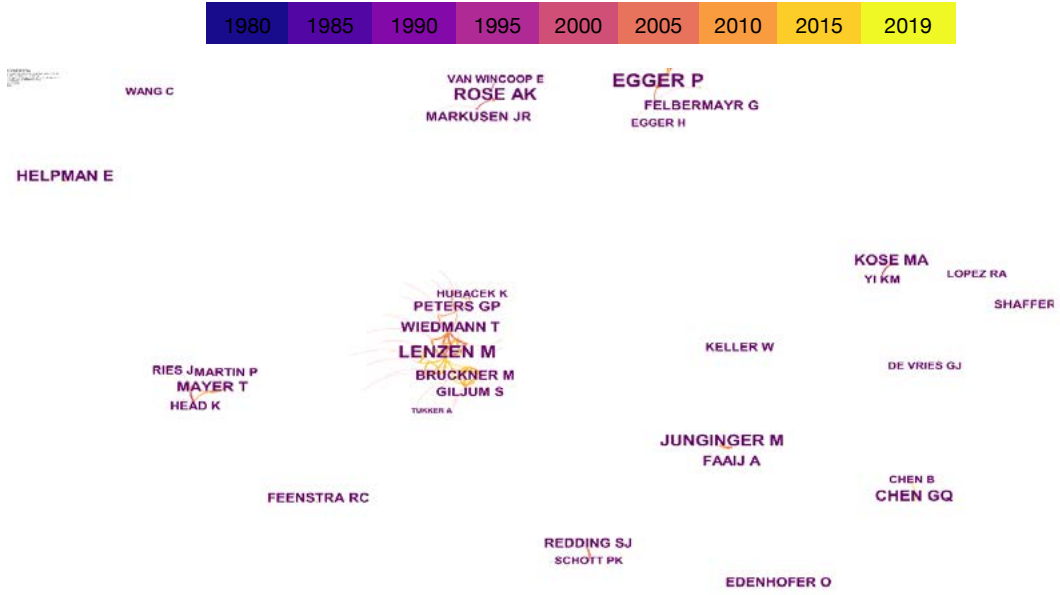
Tablo 12 ve Tablo 13'teki veriler incelendiğinde, National Bureau of Economic Research'ün (Ulusal Ekonomik Araştırmalar Bürosu) diğer kurumlarla en fazla iş birliği içinde yer alan kurum olduğu görülmektedir (n=290). Aynı zamanda NBER en yüksek merkezilik derecesine sahip kurum konumundadır. Buna göre, NBER kurumlar arasındaki bilimsel ilişkilerin sağlanmasında ve devamında kilit rol üstlendiği ve köprü görevi gördüğü söylenebilir. Çalışmaların yapıldığı kurumlara ilişkin yıllara göre atıf patlama değerleri Tablo 14'te gösterilmiştir.

Tablo 14. Kurumların Yıllara Göre Atıf Patlama Değerleri

Kurumlar	Patlama	Başlangıç	Bitiş	1980 - 2019
University of California, Berkeley	5.3765	1987	1997	
National Bureau of Economic Research	10.1054	1987	1997	
University of Pennsylvania	5.4225	1992	1996	
Harvard University	5.4417	1994	1997	
International Monetary Fund	4.2116	1998	2000	
University of Texas at Austin	8.0901	1998	2006	
University of Colorado	8.9386	1998	2002	
University of California, Berkeley	6.3992	1998	2005	
Ohio State University	8.2724	1998	2003	
Federal Reserve Bank of New York	5.7247	1999	2001	
Stockholm School of Economics	4.8981	1999	2002	
London School of Economics	6.4807	1999	2006	
University of Wisconsin	5.1229	2001	2006	
Cornell University	3.9015	2001	2009	
Boston College	4.6777	2002	2007	
University of Pennsylvania	4.3136	2002	2004	
New York University	4.0825	2002	2006	
Michigan State University	4.2739	2003	2005	
London Business School	4.4438	2004	2009	
University of Amsterdam	3.8613	2006	2010	
Utrecht University	3.913	2008	2009	
Georgetown University	4.768	2009	2010	
Catholic University of Leuven	4.1825	2010	2015	
Tsinghua University	4.1998	2010	2016	
Wageningen University	3.9682	2012	2016	
Chinese Academy of Sciences	4.5557	2014	2015	
Peking University	7.6487	2015	2019	

Tablo 14 incelendiğinde en yüksek patlama değerine sahip kurumun en yüksek frekansa ve en büyük merkezilik derecesine sahip olan NBER (Ulusal Ekonomik Araştırmalar Bürosu) olduğu ve 1987-1997 döneminde 10,1 atıf patlamasına sahip olduğu görülmektedir. Listenin son 2 sırasında yer alan yani patlama değerleri güncel en yakın olan kurumlar ise diğer analizlerde olduğu gibi uluslararası ticaret alanında yapılan çalışmalarda yakın dönemde ön plana çıkan Çin'den Chinese Academy of Sciences (Çin Bilimler Akademisi) ve Peking University (Pekin Üniversitesi) olduğu görülmektedir.

Son olarak alanda yayın yapan yazarlar arasındaki iş birlikleri incelenmiştir. Analiz sonucunda yazarlar arası iş birliği haritalamasının Şekil 4'teki gibi olduğu belirlenmiştir.

Şekil 4. Yazar İş Birliği Haritalaması

Şekil 4'te gösterilen yazar iş birliği ağında, 388 düğüm (yazarlar), 245 bağlantı ve 234 küme bulunduğu tespit edilmiştir. Bu ağın yoğunluğu da 0,003 olarak tespit edilmiş, kurumlar arası iş birliği haritalamasında olduğu gibi yoğunluğunun çok düşük olduğu belirlenmiştir. Ağın mean silhouette değerinin 0,26 olduğu, modularity değerinin ise 0,94 olduğu sonucu elde edilmiştir. Bu bulgulara göre ağın homojenlikten uzak olduğu, diğer yandan çok fazla kümeden oluşan gevşek bir yapıda olduğu görülmüştür. Ağı oluşturan düğümlerin ağ değerlerini incelemek için yapılan analiz sonucunda elde edilen bulgulara göre yazarların frekans değerleri ve merkezilik dereceleri Tablo 15'te gösterilmiştir.

Tablo 15. Yazar İş Birliklerinin Frekansları ve Merkezilik Dereceleri

Yazarlar	Frekans	Yıl	Küme#	Yazarlar	Merkezilik	Yıl	Küme#
Peter H. Egger	16	2002	4	Peter H. Egger	0	2002	2
Manfred Lenzen	13	2007	1	Manfred Lenzen	0	2007	0
Andrew K Rose	12	2001	0	Andrew K Rose	0	2001	10
Martin Junginger	10	2008	1	Martin Junginger	0	2008	3
Elhanan Helpman	9	1995	1	Elhanan Helpman	0	1995	19
Guoqian Chen	9	2010	2	Guoqian Chen	0	2010	4
Jeffrey Bergstrand	9	2007	1	Jeffrey Bergstrand	0	2007	2
Thomas Rutherford	9	1993	2	Thomas Rutherford	0	1993	5
Andrei Levchenko	8	2007	0	Andrei Levchenko	0	2007	72
Joshua Aizenman	8	2008	0	Joshua Aizenman	0	2008	40

Tablo 15 incelendiğinde en yüksek frekansa sahip yazarın Peter H. Egger olduğu görülmüştür. Ancak analiz sonucunda hiçbir yazarın merkezilik derecesi hesaplanamamıştır. Bu Şekil 4’te görüldüğü üzere tüm yazar ve kümeler için, ilişkili olmayan kümeler arasında köprü kurulamadığı için, arasında merkezilik derecesinin olmadığını göstermektedir.

Yazarların yaptıkları çalışmalara belirli dönemlerde yoğun şekilde atıf yapılmasını gösteren yıllara göre atıf patlama değerleri ise Tablo 16’da gösterilmiştir.

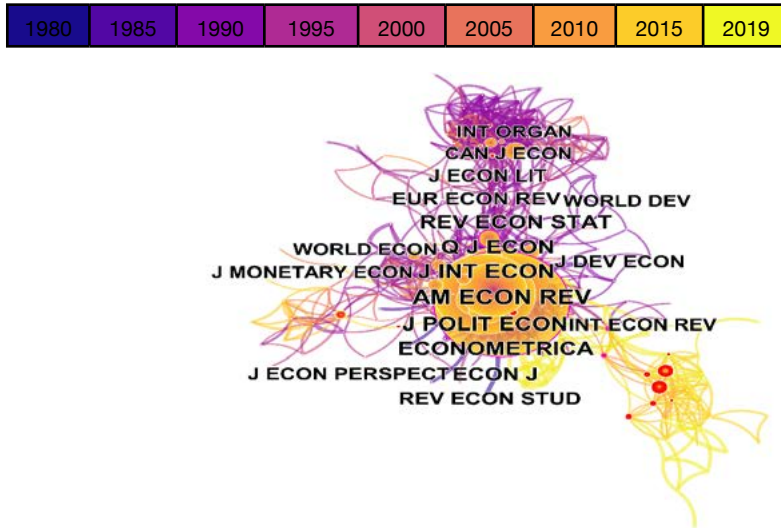
Tablo 16. Yazarların Yıllara Göre Atıf Patlama Değerleri

Yazarlar	Patlama	Başlangıç	Bitiş	1980 - 2019
Andrew K. Rose	5.2283	2001	2005	
Peter H. Egger	4.2496	2002	2008	

Tablo 16’ya göre; dikkat çekici atıf patlama değerine sahip sadece iki araştırmacı vardır. Bunlardan ilki; Avrupa Birliği’nin ortak para kullanımına geçtiği yıllarda Euro bölgesinin ve ortak para birimi tercihinin dış ticarete etkileriyle birlikte dolarizasyon hakkında çalışmalar yapan Kaliforniya Üniversitesi, Berkeley’den ekonomist Prof. Dr. Andrew K. Rose’dur. Diğer en yüksek atıf patlama değerine sahip araştırmacı ise aynı zamanda yazar iş birliktelikleri konusunda en yüksek frekansa sahip Zürih Federal Teknoloji Enstitüsü’nde Uygulamalı Ekonomi Profesörü olarak çalışan ve 2011 yılında ekonomik araştırmalara yaptığı katkılardan dolayı Gossen Ödülü’ne layık görülen Avusturyalı ekonomist Prof. Dr. Peter H. Egger’dir. Peter H. Egger’in 2002 yılında yaptığı çekim modeli ile uluslararası ticaret potansiyelini açıklamaya yönelik çalışmasının 2008 yılına kadar önemli atıf sayılarına ulaştığı belirlenmiştir.

4.3. Atıf Yapma İlişkilerinin İncelenmesi

Bu kısımda da uluslararası ticaret alanındaki dergi ve yayın değişkenleri açısından atıf yapma ilişkileri incelenmiştir. İlk olarak dergiler arasındaki ortak atıf ağ analizi Şekil 5’te gösterildiği gibi elde edilmiştir.

Şekil 5. Dergi Ortak Atıf Analizi

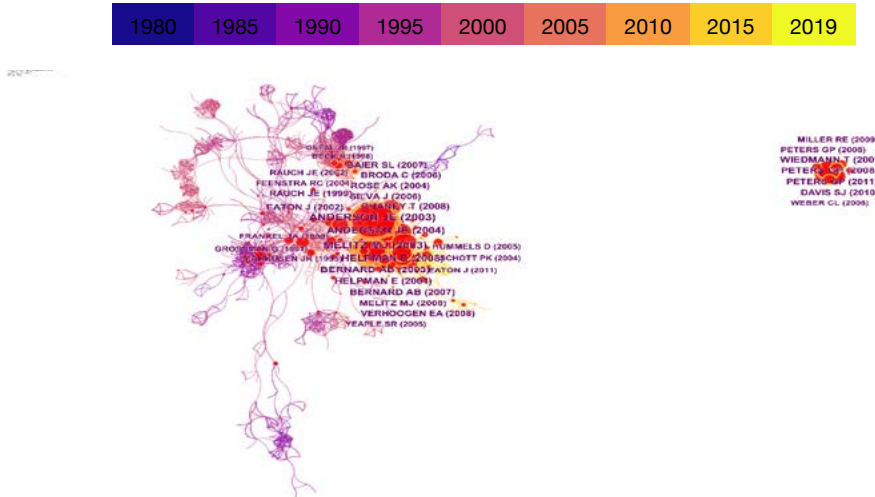
Söz konusu ağı oluşturan 291 düğüm, 1386 bağlantı ve 9 küme arasında yer alan ilk 10 dergi ve bu dergilere ait frekans değerleri Tablo 17’de gösterilmiştir.

Tablo 17. Ortak Atıf Alan Dergilerin Aldıkları Atıf Sayıları

Dergi	Frekans	Yıl	Küme#
American Economic Review	2.577	1980	0
Journal of International Economics	2.062	1980	2
Quarterly Journal of Economics	1.774	1982	1
Journal of Political Economy	1.605	1980	0
Review of Economics and Statistics	1.478	1982	2
Econometrica	1.450	1982	0
The Economic Journal	1.122	1980	1
The Review of Economic Studies	956	1980	1
European Economic Review	947	1985	0
Journal of Economic Literature	833	1992	0

Tablo 17 incelendiğinde uluslararası ticaret alanında çalışmaların yer aldığı dergilerin oluşturduğu ağda en yüksek merkezilik derecesine sahip derginin 0,20 merkezilik derecesine sahip olan American Economic Review olduğu görülmektedir. Ortak atıf alan dergiler ağındaki diğer iki önemli yayın ise 0,18 merkezilik derecesine sahip Environmental and Resource Economics ve 0,16 merkezilik derecesine sahip World Economics adlı dergiler olduğu görülmektedir. Merkezilik derecesi örüntüdeki kümeleri birbirine bağlama özelliğini göstermektedir. Merkezilik derecesi yüksek olan düğümler ağda önemli bir yere sahip olup ağdaki diğer düğümlerin birbirleriyle ilişki içinde olmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda bu dergilerin, ortak atıf alan dergiler kümelerinin arasındaki bağı canlı tutulması görevi gördüğü söylenebilir.

Yayın ortak atıf ağı analizi ise Şekil 6’deki gibidir.

Şekil 6. Yayın ortak atıf ağı

Şekil 6’da gösterilen ağda 1374 düğüm (yazar), 4095 bağlantı ve 126 küme oluşumuna rastlanılmıştır. Şekil 6’daki yazar ortak atıf ağında belirgin biçimde gözükten atıf kaynaklarının atıf sayıları, yılları ve kümeleri Tablo 18’de gösterilmiştir.

Tablo 18. Atıf Kaynaklarının Aldıkları Atıf Sayıları

Kaynaklar	Atıf Sayısı	Yıl	Küme#
Melitz, M. (2003). The Impact of Trade on Intra-Industry Reallocations and Aggregate Industry Productivity. <i>Econometrica</i> , 71(6), 1695-1725.	170	2003	4
Anderson, J.E. and van Wincoop, E. (2003). Gravity with gravitas: A solution to the border puzzle. <i>American Economic Review</i> , 93(1):170-192.	158	2003	1
Anderson, J.E. and van Wincoop, E. (2004). Trade Costs. <i>Journal of Economic Literature</i> , 42, 691-751.	117	2004	1
Helpman, E., Melitz, M., Rubinstein, Y., (2008). Estimating Trade Flows: Trading Partners and Trading Volumes. <i>Quarterly Journal of Economics</i> , 123, 441-487.	113	2008	1
Bernard, A.B., Eaton, J., Jensen, B.J. and Kortum, S. (2003). Plants and Productivity in International Trade. <i>American Economic Review</i> , 93 (4): 1268-1290.	104	2003	4
Glen, P. Peters and Hertwich, E.G. (2008). CO2 Embodied in International Trade with Implications for Global Climate Policy. <i>Environmental Science & Technology</i> , 42 (5), 1401-1407	98	2008	0
Helpman, E., Melitz, M., and Yeaple, S.R., (2004). Export Versus FDI with Heterogeneous Firms. <i>American Economic Review</i> , 94 (1): 300-316.	88	2004	4
Bernard, A.B., Jensen, B.J., Redding, S.J. Schott, P.K., (2007). Firms in International Trade,” <i>Journal of Economic Perspectives</i> , American Economic Association, vol. 21(3), 105-130.	85	2007	4
Chaney, T. (2008). Distorted Gravity: The Intensive and Extensive Margins of International Trade. <i>American Economic Review</i> , 98 (4): 1707-21.	83	2008	4
Wiedmann, T., M. Lenzen, K. Turner, and J. Barrett (2007). Examining the Global Environmental Impact of Regional Consumption Activities – part 2: Review of Input - Putput Models for the Assessment of Environmental Impacts Embodied in Trade. <i>Ecological Economics</i> , 61, 15-26.	82	2007	0

Tablo 18’de verilen sonuçlara göre; Marc J. Melitz’in 2003 yılında yaptığı, Küme 4’te yer alan ve ticaretin endüstri içi yeniden yönlendirme ve toplam sektör verimliliği üzerindeki etkisini analiz ettiği, *Econometrica* dergisinde yayınlanan çalışma 170 atıf ile en çok atıf alan çalışmadır. Uluslararası ticaret alanında yapılan önemli atıf kaynağı çalışmaların yıllara göre aldıkları atıf patlama değerleri ise Tablo 19’da gösterilmiştir.

Tablo 19. Atıf Kaynaklarının Yıllara Göre Patlama Değerleri

Kaynaklar	Patlama	Başlan gıç	Bitiş	1980 - 2019
MELITZ MJ, 2003, ECONOMETRICA, V71, P1695,	62.6289	2005	2011	
ANDERSON JE, 2003, AM ECON REV, V93, P170,	56.7171	2006	2011	
ANDERSON JE, 2004, J ECON LIT, V42, P691,	38.8574	2007	2012	
BERNARD AB, 2003, AM ECON REV, V93, P1268,	36.835	2005	2011	
HELPMAN E, 2008, Q J ECON, V123, P441,	35.9029	2010	2015	
CHANEY T, 2008, AM ECON REV, V98, P1707,	31.4095	2010	2015	
HELPMAN E, 2004, AM ECON REV, V94, P300,	31.1963	2006	2012	
RAUCH JE, 1999, J INT ECON, V48, P7,	29.1786	2001	2007	
BERNARD AB, 2007, J ECON PERSPECT, V21, P105,	28.3123	2009	2015	
PETERS GP, 2008, ENVIRON SCI TECHNOI, V42, P1401,	28.0065	2009	2016	
PETERS GP, 2011, P NATL ACAD SCI USA, V108, P8903,	27.2639	2012	2019	
EATON J, 2002, ECONOMETRICA, V70, P1741,	25.8011	2003	2010	
ROSE AK, 2004, AM ECON REV, V94, P98,	25.4627	2006	2012	
WIEDMANN T, 2007, ECOL ECON, V61, P15,	23.7903	2009	2015	

Tablo 19'a göre Marc J. Melitz'in 2003 yılında yaptığı ve ticaretin endüstri içi yeniden yönlendirme ve toplam sektör verimliliği üzerindeki etkisini analiz ettiği, Econometrica dergisinde yayınlanan çalışma 2005 – 2011 yıllarında 62,6 ile en yüksek atıf patlama değerine sahiptir.

4.4. Konu Başlığı ve Kelime Kullanım İlişkilerinin İncelenmesi

Bu kısımda uluslararası ticaret alanındaki yayınlarda öne çıkan konu başlığı ve kelime kullanım ilişkileri incelenmiştir. Tablo 21'de alanda önemli yer edinilen ilk 10 konu başlığına ve frekans değerlerine yer verilmiştir.

Tablo 20. Konu Başlıklarının Frekansları ve Merkezilik Dereceleri

Alanlar	Frekans	Yıl	Küme#	Alanlar	Merkezilik	Yıl	Küme#
işletme & ekonomi	3891	1980	3	işletme & ekonomi	0,47	1980	3
iktisat	3296	1980	3	enerji & yakıtlar	0,47	1994	1
uluslararası ilişkiler	824	1986	0	iktisat	0,33	1980	3
hükümet & hukuk	727	1985	0	sosyal bilimler	0,20	1998	0
çevre bilimi	618	1991	2	yönetim	0,19	1989	5
çevre çalışmaları	616	1991	2	çevre bilimi	0,16	1991	2
işletme, finans	473	1986	5	çevre çalışmaları	0,16	1991	2
politika	448	1990	0	işletme	0,16	1989	5
işletme	358	1989	5	hükümet & hukuk	0,12	1985	0
yönetim	350	1989	5	tarım	0,10	1991	1

Tablo 20'deki veriler incelendiğinde, işletme & ekonomi konu başlığına sahip çalışmaların diğer konulara göre en fazla frekansa sahip olduğu görülmektedir (n=3891). Aynı zamanda işletme & ekonomi konu başlığı 0.47 ile en yüksek merkezilik derecesine sahip konudur. Buna göre, bu alanda yapılan çalışmalar uluslararası ticaret içinde diğer alanlar arasındaki bilimsel ilişkilerin sağlanmasında ve devamında kilit rol üstlendiği ve köprü görevi gördüğü söylenebilir. Konu başlıkları için atıf ağı Şekil 7'de gösterilmiştir.

1980

Şekil 7. Konu Başlıkları Atıf Ağı

Analiz sonucunda 63 düğüm ve 245 bağlantıdan oluşan bir ağ elde edilmiştir. Ağ 8 kümeye ayrılmış olup, yoğunluğu 0.13'dur. Merkezdeki düğümün etrafındaki pembe çemberin kalınlığı ve boyutu ise düğümün merkezlik derecelerinin yüksek olduğu anlamını taşımaktadır. Ağın modularity değeri, $Q= 0.47$, mean silhouette değeri ise 0.57 olarak bulunmuştur. Buna göre ağ yeterli sayıda kümeye ayrılmış olup, homojen bir yapıya sahiptir.

Uluslararası ticaret alanında yapılan çalışmalarda kullanılan kelimelerin ortak kelime analizi sonucunda ön plana çıkan kelimeler, frekans değerleri ve merkezlik dereceleri Tablo 22'de gösterilmiştir.

Tablo 22. Yayınlarda Kullanılan Ortak Kelimelerin Frekansları ve Merkezlik Dereceleri

Kelime	Frekans	Yıl	Küme#	Kelime	Merkezlik	Yıl	Küme#
uluslararası ticaret	1.459	1991	1	uluslararası ticaret	0,16	1991	0
ticaret	878	1991	0	ticaret	0,10	1991	1
model	506	1991	3	şirket	0,09	1993	0
büyüme	428	1991	3	tüketim	0,09	1996	3
politika	320	1992	1	birleşik devletler	0,08	1993	1
pazar	311	1993	0	siyaset	0,08	1992	0
verimlilik	289	1993	0	dinamikler	0,08	1995	2
birleşik devletler	269	1993	3	faktör	0,07	1991	1
doğrudan yabancı yatırım	263	1995	0	bilgi	0,07	1994	1
şirket	234	1993	2	model	0,06	1991	3

Tablo 22 incelendiğinde uluslararası ticaret alanındaki çalışmalarda en çok “uluslararası ticaret”, “ticaret”, “model”, “büyüme”, “politika”, “pazar”, “verimlilik” gibi kavramlar yer almaktadır. Ortak kelime ağ analizi ise Şekil 8’de gösterilmiştir.

Şekil 8. Ortak Kelime Ağı

Şekil 8'e göre oluşan ağıın yoğunluğu 0,04 olup düşük yoğunluğa sahiptir. Ağıın mean silhouette değeri 0,29 olup, ağıın homojenlikten uzak bir yapıya sahip olduğu söylenebilir.

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada 1980 - 2019 yılları arasında Web of Science veri tabanında indekslenmiş uluslararası ticaret alanındaki 20.679 çalışma doküman analiz yöntemiyle, alanda en çok atıf alan ilk 5.000 çalışmada yayın yılları, yazarları, kurumları, ülkeleri, yayımlandıkları dergi ve kongre yayınları ve kaynakçaları bakımından bibliyometrik açıdan sosyal ağ analizi yöntemiyle betimsel olarak incelenmiştir.

Yıllara göre yayın sayıları incelenirken 1980 – 2019 yılları arasındaki yaklaşık 40 yıllık süreç, 5 yıllık dönemlere ayrılmıştır. Oluşturulan dönemlerdeki yayın sayılarının doğrusal şekilde arttığı görülmüştür. Çalışma yapılırken 2019 yılı henüz tamamlanmamış olmasına rağmen 2015 – 2019 yılları arasında yapılan 7.183 çalışma toplam incelenen çalışma sayısının %34,7'sine denk gelmektedir. Bu da alana olan ilginin ve alanda yapılan akademik çalışmaların her geçen gün arttığının kanıtıdır. Bu artışa, alana olan ilginin artmasıyla birlikte veri tabanında indekslenen yayın, dergi, kitap ve kongre bildirileri sayılarının artması da katkı sağlamaktadır.

Yayınların kategorisel olarak dağılımları incelendiğinde ise uluslararası ticaretin ekonomik bir faaliyet olması ve iktisat biliminin alt anabilim dalı olarak kabul edilmesinden dolayı en çok yayının iktisat kategorisinde olduğu görülmüştür. İktisat kategorisini takiben uluslararası ilişkiler ve hukuk kategorilerinde çok yayın yapılması, uluslararası ticaretin ülkeler arasındaki ticari faaliyetleri ele almasıyla açıklanabilir. Devletlerin uyguladığı ticari kanunlar, milletlerin tutum ve davranışları ticari faaliyetlere yön veren önemli konu başlıklarıdır.

Uluslararası ticaret alanında yapılan çalışmalar türlerine göre analiz edildiğinde ise alandaki çalışmaların çoğunun makale şeklinde yapıldığı görülmüştür. Çalışmaların yayımlandıkları dillere göre bulgular değerlendirildiğinde ise çalışmaların %96 oranında İngilizce olduğu görülmüştür. İngilizcenin akademik dil olarak kabul edilmesi, alandaki önemli dergilerin İngilizce yayın yapması, en çok yayın üreten kuruluşların İngilizce konuşulan ülkelerde olması ve çalışmaların daha çok kişi tarafından anlaşılmasının istenmesi bu sonucu normal kılmaktadır.

Ülkelere göre yayın sayısı analizinde ABD'de yapılan çalışmaların alandaki toplam yayın sayısının %31,4'ünü oluşturduğu ve açık ara en çok yayın yapılan ülke olduğunu göstermiştir. Bu durumun temel sebebi; önemli finans kuruluşlarının, bağımsız ekonomi araştırma merkezlerinin, alanda önemli kabul edilen dergilerin ve üniversitelerin ABD'de bulunmasıdır. Ülkelere göre analizde ABD ve İngiltere'nin ardından en çok yayın üreten üçüncü ülkenin Çin olduğu görülmüştür. Dış ticaret rakamlarına bakıldığında hem ihracat hem de ithalat alanında zirveye oynayan Çin'in uluslararası ticaret alanında akademik çalışma sayısında da 2000'li yıllarla birlikte ciddi artış görülmektedir.

Yayınların kurumlara göre dağılımı incelendiğinde; ABD merkezli bağımsız araştırma şirketi Ulusal Ekonomik Araştırmalar Bürosu'nun (National Bureau of Economic Research) alanda en çok çalışma üreten kurum (n=515) olduğu görülmüştür. NBER hem kendi bünyesindeki araştırmacıların yaptığı çalışmalarla hem de diğer kurumlarla iş birliği yaparak oluşturduğu yayınlarla alandaki en önemli aktör kabul edilmektedir. Bu bağımsız araştırma şirketini yayın sayısı bakımından takip eden kurum Dünya Bankası'dır. Dünya Bankası'nda çalışan uzmanların makaleleri ve raporları sadece kurum bünyesinde çıkarılan yayınlarda değil aynı zamanda indeksli dergilerde de yayınlanarak alana katkı sunmaktadır. Kurum sıralamasında en çok yayın üretilen üniversitenin ise; bünyesinde

hem uluslararası ticaret teorileri konusunda saygın akademisyenler hem de kendi indeksli dergilerini barındıran dördüncü sıradaki Harvard Üniversitesi olduğu görülmüştür.

Uluslararası ticaret alanında çalışmalar yapan yazarların yayın sayıları incelendiğinde alanın en çok yayın üreten ismi Zürih Üniversitesi'nden karşılaştırmalı ekonomik modeller, doğrudan yabancı yatırımlar, uluslararası ticaretin temel prensipleri üzerine çalışmalar yapan Prof. Dr. Peter H. Egger olduğu görülmüştür. İkinci sıradaki isim ise ekonomik büyümeler, kur farklılıkları gibi alanlarda çalışmalar yapan Wisconsin Üniversitesi'nden İranlı akademisyen Mohsen Bahmani-Oskooee'dir.

Alanda yapılan çalışmaların dergilere göre dağılımı incelendiğinde en çok çalışma yayınlayan derginin yayın hayatına 2018 yılında etki faktörü 2,28 olan ve toplamda 775 yayın yapan Journal of International Economics dergisi olduğu görülmüştür. Derginin yayınları; ticaret modelleri, ticaret politikası, uluslararası kurumlar, döviz kurları, açık ekonomi makroekonomisi, uluslararası finans, uluslararası faktör hareketliliği gibi ampirik konulardadır. İkinci sırada en çok yayın sayısına sahip dergi ise 430 yayınlı, ekonomi ve uluslararası ilişkiler, ticaret politikaları, açık ekonomi sorunları ve gelişmekte olan ekonomiler alanlarında çalışmaları kapsayan The World Economy dergisidir. Bu dergiler sadece çokça yayına ev sahipliği yaptığından değil, aynı zamanda yüksek etki faktörüne sahip olmalarından dolayı da alanın en önemli yayın kaynaklarıdır. Ülkemizde alanda çalışma yapan araştırmacıların, akademisyenlerin çalışmalarının etkisinin artması için bu gibi dergilere yönelmesi, yayınlanabilecek çalışmalar üretmesi önem arz etmektedir.

Alandaki kongre kaynaklı yayınlar incelendiğinde uluslararası ticaret alanında en çok bildiri sunulan kongre; ilki 2007 yılında Çin'de yapılan, yıllık olarak dünyanın farklı ülkelerinde düzenlenen International Conference on Management Science And Engineering kongresi olduğu görülmüştür.

Dünyanın farklı yerlerinden pek çok araştırmacının katılımı ile gerçekleştirilen bu kongrelerde sunumu yapılan bildirimler, sonrasında tam metin olarak bildiri kitaplarında yer alır ve daha fazla kişiye ulaşım imkanı sağlar. Bu bağlamda alanda yapılan çalışmaları takip etmek ve etki alanı yüksek çalışmalar yapabilmek için kongrelerin takip edilmesi, katılımının sağlanması ve desteklemesi son derece önemlidir.

Çalışmada uluslararası ticaret alanında yapılan çalışmaların için örüntüler oluşturularak, yayın ilişkileri analiz edilmiştir. İlk olarak ülkelerin alanda yapılan çalışmalardaki iş birliklilikleri incelenmiş; bu incelemeye ait örüntü frekans ve merkezilik dereceleriyle birlikte yıllara göre atıf patlama değerleri sunulmuştur. Bulunan sonuçlara göre alanda en yüksek frekans (n=2.255) ve merkezilik derecesine sahip olan ülke ABD'dir. Yayın sayılarına ilişkin analiz doğrultusunda da ilk sırada olan ABD, geliştirilen iş birliklilikleriyle ülkeler arasındaki bilimsel ilişkilerin sağlanmasında ve devamında kilit rol üstlendiği ve köprü görevi gördüğü belirlenmiştir. İş birliği örüntüsünde gözükse de fakat hem merkezden uzak olan, hem de merkezdeki kümeden uzak olan Türkiye'nin ise çalışmalarda iş birliği yapma konusunda yetersiz kaldığı görülmüştür. Türkiye'nin bu durumu yapılan çalışmaların yerel çalışmalardan öteye gitmemesi ve etkili çalışmalar olmaması ile doğrudan alakalıdır. Ülkelerin iş birliği konusunda diğer bakılan değer olan atıf patlamalarında ise Çin'in 2014 yılından başlayarak günümüzde devam eden çok ciddi oranda atıf patlama değerine sahip olduğu görülmüştür. Bu da son dönemde Çin kaynaklı çalışmalara sadece ülke araştırmacılarının değil, dünyanın farklı yerlerinden araştırmacıların ilgili olduğu ve iş birliğiyle çalışmalara ürettiklerini göstermektedir.

Alanda yapılan çalışmaların yer aldığı dergilerin ortak atıf ağına ilişkin örüntü incelendiğinde; ilk sayısı 1911 yılında Amerikan Ekonomik Birliği tarafından basılan ve aylık olarak yayınlanmaya

devam eden American Economic Review adlı derginin hem en yüksek frekans değerine hem de en yüksek merkezilik derecesine sahip olduğu görülmüştür. Ekonomi alanında en eski yayınlardan olan bu derginin etki faktörünün yüksek olması da dergide yayınlanan çalışmaların alan için ne kadar önemli çalışmalar olduğunun göstergesi niteliğindedir. Yayınların ortak atıf ağına ilişkin sonuçlar değerlendirildiğinde Marc J. Melitz'in 2003 yılında yaptığı, Econometrica dergisinde yayınlanan ve ticaretin endüstri içi yeniden yönlendirme ve toplam sektör verimliliği üzerindeki etkisini analiz ettiği çalışması analizi yapılan 5.000 çalışmada 170 ortak atıf ile en çok atıf alan çalışmadır. Bu çalışmanın analize dahil edilmeyen çalışmalarda birlikte toplam atıf sayısı çok daha fazladır. Bahsi geçen çalışma diğer çalışmalara nispeten yüksek sayılabilecek merkezilik derecesine ve 2005 – 2011 arasında ciddi atıf patlama değerine sahiptir. Diğer çalışmalar için de en yüksek atıf patlama değerlerine bakıldığında özellikle 2000'li yıllarda alanda yapılan çalışmalarda yüksek atıf patlama değerlerine rastlanmıştır. Bu da analize dahil edilen çalışmaların belirli konular etrafında toplandığını ve alana yön verme kabiliyetine sahip olduklarını göstermektedir.

Alanda yapılan çalışmaların yayın ortak atıf ağlarına göre oluşan konu kümelenmeleri incelendiğinde en büyük kümelenmenin 97 çalışma ile "sömürge ticaret bağlantısı" etiketli çalışmaları içeren kümelenme olduğu görülmüştür. Konu kümelenmelerinin ortalama atıf yıllarına bakıldığında uluslararası ticaret alanında en büyük ilk 16 küme içerisinde güncel sayılabilecek konular; ülkelerin ihracat yaparken tutumları ile ilgili çalışmaları içeren ortalama atıf alma yılı 2007 olan "ihracat tutumu" etiketli küme ve "krize dayanıklı hizmet" etiketli 9 çalışmayı içeren ve ortalama atıf yılı 2011 olan küme olduğu görülmüştür.

Uluslararası ticaret alanındaki yayınların konu başlıkları incelediğinde ise alanın doğası gereği

işletme, iktisat ve finans alanında yoğunlukta olduğu görülmüştür. Takiben ise uluslararası ticaretin konusu olabilecek uluslararası ilişkiler, enerji, hukuk ve politika gibi konu başlıklarında yoğunluk olduğu görülmüştür. Kelimelerin ortak kullanımına yönelik oluşturulan örüntüde ise yoğun olarak "uluslararası ticaret", "büyüme", "politika" ve "pazar" kavramlarının olduğu görülmüştür.

Sonuçlar genel olarak değerlendirildiğinde; uluslararası ticaret alanına yön veren çalışmaların alanın gelişmesiyle paralellik gösterdiği açıktır. Alanda yayın yapan köklü kuruluşlar ve dergiler iş birliklerine açık yapıda olup, araştırmacılar için köprü görevi görmektedirler. Alanda yapılan akademik çalışmaların ise dünya ticaret rakamlarına ne kadar duyarlı oldukları Çin'in küresel ticarete yaptığı atılım ile birlikte neredeyse incelenen tüm alanlarda ön plana çıkmasıyla görülmüştür. Uluslararası ticaretin ülkemizde çok eski sayılmayacak bir anabilim dalı olması ve araştırmacıların etkisi düşük çalışmalar yapmasıyla alakalı olarak Türkiye kaynaklı çalışmaların, kurumların ve dergilerin analizlerde dikkat çekebilecek değerlere sahip olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır. Bu çalışma ile Türkiye'de alanda çalışan veya yeni başlayan araştırmacılar için uluslararası ticaret alanında önem atfedilen konuların, anahtar kavramların neler olduğu, hangi dergilerin alandaki trendi belirlediği ve yönettiği, ülkeler, yazarlar ve kurumların alandaki çalışmalarla öne çıktığı gösterilmek istenmiş, Türkiye'de yeni olan bu alanın Dünya genelindeki genel çerçevesi özetlenmiş; bu bağlamda araştırmacıların bu çalışmanın bulgularını dikkate almaları önerilmiştir. Öyle ki gelecekte ilgili araştırmacılarının Türkiye'de uluslararası ticaret alan yazının gelişmesine destek sağlarken, bu çalışmanın bulgularını dikkate almaları durumunda, uluslararası alan endekslili yayınlarda Türkiye ve Türk araştırmacılarının daha sık adlarını duyurabilecekleri, daha çok iş birliği ve daha çok araştırma ile ülkede uluslararası ticaret teorisi, eğitimi, politikası ve istihdam sorunlarına çözüm sağlayacakları düşünülmüştür.

Kaynakça

1. Akın, H. (2012). *Dış Ticaret Sözlüğü*. Ankara. Elma Yayınları. İş ve Yönetim Serisi,
2. Anderson, J.E. & van Wincoop, E. (2003). Gravity with gravitas: A solution to the border puzzle. *American Economic Review*, 93(1):170-192.
3. Anderson, J.E.& van Wincoop, E. (2004). Trade Costs. *Journal of Economic Literature*, 42, 691-751.
4. Bernard, A.B., Eaton, J., Jensen, B.J. & Kortum, S. (2003). Plants and Productivity in International Trade. *American Economic Review*, 93 (4): 1268-1290.
5. Chaney, T. (2008). Distorted Gravity: The Intensive and Extensive Margins of International Trade. *American Economic Review*, 98 (4): 1707-21.
6. Dunning T., (1993). Accurate Methods for The Statistics Of Surprise and Coincidence. *Computational Linguistics*, 19/1: 61-74.
7. Güzeller, C. O., & Çeliker, N. (2019). Bibliometrical analysis of Asia Pacific Journal of Tourism Research. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 24(1), 108-120.
8. Glen, P. Peters & Hertwich, E.G. (2008). CO2 Embodied in International Trade with Implications for Global Climate Policy. *Environmental Science & Technology*, 42 (5), 1401-1407
9. Helpman, E., Melitz, M., & Rubinstein, Y., (2008). Estimating Trade Flows: Trading Partners and Trading Volumes. *Quarterly Journal of Economics*, 123, 441-487.
10. Helpman, E., Melitz, M., & Yeaple, S.R., (2004). Export Versus FDI with Heterogeneous Firms. *American Economic Review*, 94 (1): 300-316.
11. Hume, E.W. (1923). *Statistical Bibliography in Relation to the Growth of Modern Civilization*, Gratfon & Co, London.
12. Mangır, F. & Acet, H. (2014). Serbest Ticaret ve Korumacılık, Avrupa Birliği'nde Malların Serbest Dolaşımı ve Türkiye'nin Uyumu. Selçuk Üniversitesi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Dr. Mehmet YILDIZ Özel Sayısı*, 93-108.
13. Melitz, M. (2003). The Impact of Trade on Intra-Industry Reallocations and Aggregate Industry Productivity. *Econometrica*, 71(6), 1695-1725.
14. Newman, M. E. & Girvan, M. (2004). Finding and Evaluating Community Structure in Networks. *Physical Review E*, 69(2):026113.
15. Olczyk, M. (2016a). A Systematic Retrieval of International Competitiveness Literature: A Bibliometric Study. *Eurasian Economic Review*, 6(3), 429-457.
16. Olczyk, M. (2016b). Bibliometric Approach to Tracking the Concept of International Competitiveness. *Journal of Business Economics and Management*, 17(6), 945-959.
17. Pritchard, A. (1969). *Statistical Bibliography; An Interim Bibliography*. NorthWestern Polytechnic, School of Librarianship. May. Pp. 184 244. Classic Paper: Obsolescence of Books in College Libraries.
18. Rousseeuw, P. J. (1987). Silhouettes: A Graphical Aid to The Interpretation and Validation of Cluster Analysis. *Journal of Computational And Applied Mathematics*, 20, 53-65.
19. Salton, G., Wong, A., & Yang, C. S. (1975). A Vector Space Model for Automatic Indexing. *Communications of the ACM*, 18(11), 613-620.
20. Seyidoğlu, H. (2015). *Uluslararası İktisat*. (20. Baskı). (s.144-147). İstanbul, Güzem Can Yayınları
21. Simovici, D. (2007). Data Mining Algorithms I: Clustering, (Der.), Amiya, N. and Ivan, S., *Handbook of Applied Algorithms*, Wiley-IEEE Press, 177-217.
22. T.C. Kalkınma Bakanlığı. (2007). Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013). https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Dokuzuncu_Kalkinma_Plani-2007-2013.pdf Erişim Tarihi:27.11.2018
23. Tian, X., Geng, Y., Sarkis, J., & Zhong, S. (2018). Trends and features of Embodied Flows Associated with International Trade Based on Bibliometric Analysis. *Resources, Conservation and Recycling*, 131, 148-157.
24. Uğuş, E. (2016). *Türkiye'de Eğitimde Ölçme Ve Değerlendirme Alanında Yapılmış Bilimsel Yayınların Sosyal Ağ Analizi İle Değerlendirilmesi: Bir Bibliyometrik Çalışma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Antalya.
25. Vijayasri, G. V. (2013). The Importance Of International Trade in The World. *International Journal of Marketing, Financial Services & Management Research*. 9 (2). 111-119.
26. Wei, G. (2019). A Bibliometric Analysis of the Top Five Economics Journals During 2012–2016. *Journal of Economic Surveys*, 33(1), 25-59.
27. Wiedmann, T., M. Lenzen, K. Turner, & J. Barrett (2007). Examining the Gloabal Environmental Impact of Regional Consumption Activities – part 2: Review of Input - Putput Models fort he Assessment of Environmental Impacts Embodied in Trade. *Ecological Economics*, 61, 15-26
28. Zhang, Z., Zhao, Y., Su, B., Zhang, Y., Wang, S., Liu, Y., & Li, H. (2017). Embodied Carbon in China's Foreign Trade: An online SCI-E and SSCI Based Literature Review. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 68, 492-510.

Gümrükte Gündem

MAYIS 2023

Sercan BAHADIR*

Mayıs ayı “Gümrükte Gündem”i belirleyen başlıca gelişme 7440 sayılı Yapılandırma Kanununun başvuru ve ilk taksit ödeme sürelerinin 1 ay uzatılması olmuştur.

İlaveten; Doymuş poliestere reçineleri ithalatından gözetim uygulaması başlamış, Gümrük Yönetmeliğinde bazı değişiklikler yapılmıştır.

Yukarıda bahsi geçen konulara ilişkin detaylar ile öne çıkan gümrük ve uluslararası ticaret konularını aşağıda bulabilirsiniz.

1. 7440 sayılı Yapılandırma Kanununun başvuru ve ilk taksit ödeme süreleri 1 ay uzatıldı.

26 Mayıs 2023 tarihli ve 32202 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 7300 sayılı Karar ile, 7440 sayılı Kanun kapsamında yapılandırma başvuru ve ilk taksit ödeme süreleri yeniden düzenlenmiştir.

Buna göre, Gümrük yönünden, 31.05.2023 tarihinde sona erecek başvuru tarihi ile 30.06.2023 tarihinde bitecek ilk taksit ödeme süreleri birer ay uzatılmıştır.

Bu kapsamda yapılandırma son başvuru tarihi 30.06.2023, ilk taksit ödeme süresi ise 31.07.2023 tarihine uzatılmıştır.

Söz konusu Karar, yayımı tarihinde yürürlüğe girmiştir.

2. Doymuş poliestere reçineleri ithalatından gözetim uygulaması başlamıştır.

28.04.2023 tarihli ve 32174 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 2023/9 sayılı İthalatta Gözetim Uygulamasına İlişkin Tebliğ ile 3907.99.80.00.11 gümrük tarife istatistik pozisyonunda sınıflandırılan “Doymuş poliestere

reçineleri” ticari tanımlı eşyanın 3,5 ABD Doları/Kg birim gümrük kıymetinden düşük olanlarının ithali gözetim uygulamasına tabi tutulmuştur.

Gözetim belgesi alınmasına ilişkin usul ve esaslara anılan Tebliğ’de yer verilmiştir. Tebliğ yayımı tarihini takip eden otuzuncu gün (28.05.2023) yürürlüğe girer.

3. Gümrük Yönetmeliğinde bazı değişiklikler yapıldı.

3 Mayıs 2023 tarihli ve 32179 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Yönetmelik ile Gümrük Yönetmeliğinde değişiklik yapılmıştır.

Söz konusu değişikliklere aşağıda yer verilmiştir:

Gümrük beyannamelerinde “Mali sorumlu kişi” başlıklı 9 no.lu kutunun doldurulması kullanıcılar açısından ihtiyari hale gelmiştir.

Doldurulması ihtiyari olan beyanname kutuları için usulsüzlük cezası uygulanmayacaktır.

Nihai kullanım izin hak sahibince izin belgesinde öngörülen sürenin sona ermesinden itibaren otuz günlük sürenin geçirilerek izni veren gümrük idaresine müracaat edilmesi durumunda da usulsüzlük cezası uygulanmayacaktır.

OKSB için başvuruda bulunan kişilerin adli sicillerine ilişkin şartlarına yönelik olarak, sermayesin yüzde 10’una sahip gerçek kişiler için aranan şartlara yönelik suçların kapsamı genişletirmiştir.

İthalat Rejimi Kararı eki listelerde Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) üyesi olmayan ülkeler için öngörülen gümrük vergisi oranının aynı listelerde yer alan Diğer Ülkeler sütununda gösterilen gümrük vergisi oranından daha yüksek bir oranda belirlenmiş olması halinde eşyanın DTÖ üyesi ülke menşeli olduğunu tevsik etmek üzere menşe şahadetnamesi ibraz edilmesi gerekecektir.

Yönetmelik 205’inci maddeye 4. fıkradan sonra eklenen fıkra ile, menşe şahadetnamesi aranmayacak haller, yürürlükteki İthalat Rejimi Kararı eki listelerde DTÖ üyesi olmayan ülkeler için öngörülen gümrük vergisi oranının aynı listelerde yer alan Diğer Ülkeler sütununda gösterilen gümrük vergisi oranından daha yüksek bir oranda belirlenmiş olması halinde de uygulanır.

Nihai kullanıma izin belgesinde öngörülen sürenin sona ermesinden itibaren otuz gün içinde izni veren gümrük idaresine herhangi bir müracaatta bulunulmaması halinde eşyaya ilişkin indirimli veya sıfır vergi oranı uygulanması nedeniyle alınmamış olan fark vergiler tahsil edilecektir.

Nihai kullanıma tabi eşyaya ilişkin olarak alınmış bir teminat olmaması halinde izin belgesinde öngörülen sürenin sona ermesinden itibaren otuz günlük süreden sonra izin hak sahibi tarafından yetkilendirilmiş gümrük müşavirince düzenlenmiş raporun izni veren gümrük idaresine sunulmasına kadar geçen her gün için usulsüzlük cezası uygulanacaktır.

Söz konusu Yönetmelik, yayımı tarihinde yürürlüğe girmiştir.

4. Gümrük Yönetmeliğinde bazı değişiklikler yapıldı.

12 Mayıs 2023 tarihli ve 32188 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Yönetmelik ile Gümrük Yönetmeliğinde değişiklik yapılmıştır. Gümrük Yönetmeliği EK-14 de yer alan ithalat beyanname kutularına ilişkin açıklamalarda “Mali Sorumlu Kişi” başlıklı 9 no lu kutuda “İhracatçı” ibaresi “İthalatçı” olarak değiştirilmiştir.

Söz konusu Yönetmelik, yayımı tarihinde yürürlüğe girmiştir.

GÜMRÜK VE TİCARET SÖZLÜĞÜ

Erhan ERBİL*

Yasin ATALAY**

İzinli Alıcı

Transit rejimine tabi eşyayı, eşya Türkiye Cumhuriyeti Gümrük Bölgesine girdikten sonra varış gümrük idaresine sunmaksızın izinli alıcı yetkisi ve/veya ithalatta yerinde gümrükleme izni kapsamı tesislerde teslim almaya ve transit işlemlerini bu yerlerde sonlandırmaya yetkilendirilmiş olan taşımadan sorumlu veya ithalatçı kişiyi ifade eder.

Çalışma İzin Belgesi

Belirli bir süre görev yapmak üzere Türkiye'ye gelen kişilerden, özel sektörde çalışmak üzere gelenler için ilgili resmi makamlar tarafından düzenlenen çalışma iznini, kamu sektöründe veya sermayesinin %50'den fazlası devlete ait kuruluşlarda çalışanlar, uluslararası işbirliği benzeri anlaşmalar uyarınca gelen uzmanlar, elçilik okullarında görevli öğretmenler, diplomatik misyon temsilcilikleri ve benzeri uluslararası kuruluşlardaki diplomatik statüsü bulunmayan memurlar ve NATO taahhütlerinde bulunan şirketlerde çalışan personel için buldukları kurum ya da kuruluşlar tarafından düzenlenen görev belgesini ifade eder.

Gümrük Kontrolü

Türkiye Gümrük Bölgesi ile diğer ülkeler arasında taşınan eşyanın giriş, çıkış, transit, nakil ve nihai kullanımını ve serbest dolaşımda bulunmayan eşyanın durumunu düzenleyen gümrük mevzuatı ve diğer mevzuatın doğru uygulanmasını sağlamak için gümrük idareleri tarafından yürütülen; eşyanın muayenesi, beyanname verileri ile elektronik veya yazılı belgelerin varlığını ve gerçekliğinin doğrulanması, işletmelerin hesap ve diğer kayıtlarının incelenmesi, taşıma araçlarının kontrolü, bagajların ve kişilerin yanlarında ya da üstlerinde taşıdıkları diğer eşyanın kontrolü ile resmi araştırmalar ve diğer benzeri uygulamaları ifade eder.

Serbest Dolaşımda Bulunmayan Eşya

Serbest dolaşımda bulunan eşya dışında kalan eşya ile transit hükümleri saklı kalmak üzere Türkiye Gümrük Bölgesini fiilen terk eden eşyayı ifade eder.

Gümrüklenmiş Değer	Uluslararası Kıymet Sözleşmesine göre belirlenecek; ithal eşyası için eşyanın CIF kıymeti ile gümrük vergileri toplamını, ihraç eşyası için FOB kıymeti ile gümrük vergileri toplamını ifade eder.
1 No.lu Taşıt Takip Programı	Türkiye Gümrük Bölgesi dışında yerleşik Türk ve yabancı uyruklu yolcular[3] tarafından Türkiye Gümrük Bölgesine getirilen yabancı plakalı kişisel kullanıma mahsus kara taşıtlarının kaydedildiği bilgisayar programı ile geçici giriş belgesi, yabancı taşıtlar geçici giriş karnesi veya yabancı taşıtlar geçici giriş formu kapsamında geçici ithali yapılan taşıtların kaydedildiği MA ve Takrir Modülünü ifade eder.
Ürün İhtisas Borsaları	Ürün ihtisas borsaları, A.Ş. statüsüne sahiptir. Ticaret Bakanlığı ve SPK görüşü alınarak Cumhurbaşkanı Kararı ile kurulur. Ticaret Borsaları, ihtisas borsalarına ortak olabilir veya acentelik yapabilir. Yönetim Kurulunun bir üyesi için Bakanlıkça atama yapılır. Borsalar (Ticaret ve İhtisas), lisanslı depo işletmeciliği yapan şirketler kurabilir ve ortak olabilir.
Kooperatif	Tüzel kişiliği haiz olmak üzere ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek veya geçimlerine ait ihtiyaçlarını işgücü ve parasal katkılarıyla karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacıyla gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli ortaklıklara kooperatif denir.
Konut Finansmanı Sözleşmeleri	Konut finansmanı sözleşmesi, konut edinmeleri amacıyla; tüketicilere kredi kullanırılması, konutların finansal kiralama yoluyla tüketicilere kiralanması, sahip oldukları konutların teminatı altında tüketicilere kredi kullanırılması ve bu kredilerin yeniden finansmanı amacıyla kredi kullanırılmasına yönelik sözleşmedir. Konut finansmanı sözleşmesi yazılı olarak kurulmadıkça geçerli olmaz. Geçerli bir sözleşme yapmamış olan konut finansmanı kuruluşu, sonradan sözleşmenin geçersizliğini tüketicinin aleyhine olacak şekilde ileri süremez.
Komisyoncu	6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun 532. maddesine göre, alım veya satım komisyonculuğu, komisyoncunun ücret karşılığında, kendi adına ve vekâlet verenin hesabına kıymetli evrak ve taşınırın alım veya satımını üstlendiği sözleşmedir. Kendi adına müvekkil hesabına hareket eder. Tacirle arasındaki ilişki dolaylı temsilci ilişkisidir.
Rekabet Yasağı	Rekabet yasağı, yönetim kurulu üyelerinden biri, genel kurulun iznini almaksızın, şirketin işletme konusuna giren ticari iş türünden bir işlemi kendi veya başkası hesabına yapamayacağı gibi, aynı tür ticari işlemlerle uğraşan bir şirkete sorumluluğu sınırsız ortak sıfatıyla da giremez. Bu hükme aykırı harekette bulunan yönetim kurulu üyelerinden şirket tazminat istemekte veya tazminat yerine yapılan işlemi şirket adına yapılmış saymakta ve üçüncü kişiler hesabına yapılan sözleşmelerden doğan menfaatlerin şirkete ait olduğunu dava etmekte serbesttir.

Danıştay 7. Daire Başkanlığı 2018/4940 E. , 2021/5589 K.

“İçtihat Metni”

T.C.
DANIŞTAY
YEDİNCİ DAİRE
Esas No : 2018/4940
Karar No : 2021/5589

TEMYİZ EDEN (DAVALI) : ...Birliği

VEKİLİ : Av. ...

KARŞI TARAF (DAVACI) : ... Bakanlığı adına

VEKİLİ : Av. ...

İSTEMİN KONUSU : ...Bölge İdare Mahkemesi .... Vergi Dava Dairesinin ... tarih ve E:..., K:.... sayılı kararının temyizden incelenerek bozulması istenilmektedir.

YARGILAMA SÜRECİ :

DDava konusu istem: ...no'lu TIR karnesi muhteviyatı eşyaya isabet eden gümrük, katma değer ve ilave gümrük vergilerinin kefil kuruluş sıfatıyla davacıdan istenilmesine ilişkin işlemin iptali istemiyle dava açılmıştır.

İlk Derece Mahkemesi kararının özeti: ... Vergi Mahkemesinin .... tarih ve E:..., K:... sayılı kararıyla, davalı idarece, söz konusu TIR işleminin ibra edilmemiş olduğu yolundaki bildirim TIR karnesi hamili ... Ltd. şirketinin karnede belirtilen adresine tebliğe çıkarıldığı, ancak karne hamili taşıyıcı firmanın adresinde bulunamaması sebebiyle iade edildiği, bu hususla ilgili olarak gönderilen muhtelif tarihli yazılarla davacı Birliğin de haberdar edildiği, sözü edilen şirketin adresinin tespiti amacıyla Birlikten bilgi istenildiği, herhangi bir cevap verilmemesi ve dolayısıyla karne hamilinin adresinin saptanamaması üzerine de ödeme talebinin anılan firmaya gönderilmediği anlaşılmış olup, adres araştırması hususunda gerekli özeni gösteren davalı idarece, ilgili akit taraftan gümrük kanun ve düzenlemeleri uyarınca alınması gereken vergilerden kefil kuruluşun müştereken ve müteselsilen sorumlu olduğu, ancak asıl sorumlulardan takip ve tahsili yoluna gidilmesi mümkün olmayan gümrük vergisi ve resimlerinin tahsili amacıyla yasal süresi içerisinde kefil kuruluş olan davacı adına tesis edilen dava konusu işlemde hukuka aykırılık görülmediği gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiştir.

Bölge İdare Mahkemesi kararının özeti: İstinaf başvurusuna konu kararın hukuka ve usule uygun olduğu ve davacı tarafından ileri sürülen iddiaların söz konusu kararın kaldırılmasını sağlayacak nitelikte görülmediği gerekçesiyle 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 45. maddesinin 3. fıkrası uyarınca istinaf başvurusunun reddine karar verilmiştir.

TEMYİZ EDENİN İDDİALARI : TIR Sözleşmesinin 11. maddesinin 2. fıkrası uyarınca karne hamiline karşı başlatılan takibat tamamlanmadan ve doğrudan sorumlu kişilerden ödeme talep edilmeden davacı Birliğin sorumluluğuna gidilemeyeceği, karne hamiline İngilizce veya ilgili ülke dilinde hazırlanan bir ödeme talebi gönderildiğine dair Birliğe bilgi verilmediği, kefil kuruluşun sorumluluğuna gidilmeden önce mevzuatta karne hamili dışında belirlenen sorumlu kişilere başvurulmadığı, satış aracılık eden şirketin ünvan ve adresinin CMR belgesinde mevcut olduğu, ancak bu şirketin sorumluluğuna gidilmeden ve tahsilat için cebri icra dahil olmak üzere tüm imkanlar tüketilmeden Birliğin sorumlu tutulduğu, ilave gümrük vergisinin yerli ürünlerin korunması amacıyla getirilmiş ek mali yükümlülük niteliğinde olduğu ve Birlikten talep edilemeyeceği ileri sürülmektedir.

KARŞI TARAFIN SAVUNMASI : İstemin reddi gerektiği savunulmaktadır.

DANIŞTAY TETKİK HÂKİMİ ...'IN DÜŞÜNCESİ : Temyiz isteminin reddi ile usul ve yasaya uygun olan kararın onanması gerektiği düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Karar veren Danıştay Yedinci Dairesince, Tetkik Hâkiminin açıklamaları dinlendikten ve dosyadaki belgeler incelendikten sonra gereği görüldü:

HUKUKİ DEĞERLENDİRME:

Bölge idare mahkemelerinin nihai kararlarının temyizen bozulması, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 49. maddesinde yer alan sebeplerden birinin varlığı hâlinde mümkündür.

Temyizen incelenen karar usul ve hukuka uygun olup, dilekçede ileri sürülen temyiz nedenleri kararın bozulmasını gerektirecek nitelikte görülmemiştir.

KARAR SONUCU:

Açıklanan nedenlerle;

1. Temyiz isteminin reddine,
2. ... Bölge İdare Mahkemesi .... Vergi Dava Dairesinin ... tarih ve E:..., K:... sayılı kararının ONANMASINA,
- 3... TL maktu harç tutarının temyiz eden davacıdan alınmasına,
4. 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 50. maddesi uyarınca, bu kararın taraflara tebliği ve bir örneğinin de Bölge İdare Mahkemesine gönderilmesini teminen dosyanın ilk derece Mahkemesine gönderilmesine, 14/12/2021 tarihinde kesin olarak oybirliğiyle karar verildi.

YAZARLARA NOTLAR

Gümrük ve Ticaret Dergisi, akademik ve pratik makalelere yer veren 3 ayda bir elektronik ortamda (e-dergi) yayınlanan periyodik süreli bir yayındır. Gümrük Ticaret Dergisindeki yayınlanacak makaleler hakem sürecine tabidir ve Derginin ULAKBİM TR dizininde (Sosyal ve Beşeri Bilimler veri tabanında) yer alması için gözlem süreci devam etmektedir.

Gümrük, iç ve dış ticaret, Türkiye ve Dünya ekonomisi, küreselleşme, yönetim, denetim, şirketler hukuku, gümrük-vergi-iç-dış ticaret hukuku, ödemeler dengesi vb alanlardan yazı kabulü yapılmaktadır.

Dergiye gönderilecek yazılar Türkçe ve İngilizce olabilir. Dergiye gönderilecek olan çalışmalar daha önce bir yerde yayınlanmamış olmalıdır. Dergi için makale yazım ve gönderme kuralları aşağıda açıklanmıştır.

MAKALE YAZIM KURALLARI

1. Hazırlanan çalışmaların İngilizce başlığı, en çok 100 kelime uzunluğunda İngilizce ve Türkçe özetleri ile JEL Classification Code yer almalıdır. Anahtar kelimeler İngilizce ve Türkçe olarak belirtilmelidir.
2. Yazılar, A4 boyutunda kağıdın bir yüzüne bir buçuk (1,5) satır aralığı kullanılarak, Times New Roman karakterinde, 12 punto ile yazılmalıdır.
3. Giriş ve sonuç başlıkları hariç olmak üzere, bölüm ve alt bölümler numaralandırılır, her numaradan sonra ilgili bölüm ve alt bölümlerin başlığı yazılır.
4. Bölümler sırasıyla (1., 2., 3., ...) şeklinde numaralanırken, alt bölümler ve onların altındaki diğer alt bölümler; 1.1., 1.1.1., 1.2., 1.2.1., 1.2.2., 2.1., 2.1.1., 2.1.1.1., 2.1.1.2., gibi birden çok haneli olarak numaralandırılır.
5. Makalelerde makale başlığı dahil tüm başlıkların sadece ilk harfleri büyük yazılır.
6. Bölüm başlıkları ile tablo, grafik ve şekil başlıkları koyu yazı karakteriyle yazılır, bunun dışında içerikte, dip notlarda ve kaynakçada koyu yazı karakteri kullanılmaz.
7. Tablo ve şekillere başlık ve numara verilmeli, başlıklar tabloların üzerinde, şekillerin ve grafiklerin altında yer almalı, kaynaklar ise tablo ve şekillerin altına yazılmalıdır.
8. Sayfa numaraları parantez, çizgi vb. işaretler kullanılmadan kağıdın altına ve sayfa yönüne göre sağa/sola yaslı yazılır.
9. Tarihler; gün, ay ve yıl rakamla, aralarına (/) işareti konularak yazılır (Örn: 22/11/2013). Yüzdeli ifadelerde ise yüzde işareti (%) ile rakam arasında boşluk bırakılmaz (Örn: %45).
10. Rakamlarda ondalık kesirler virgülle, dört ve dörtten çok rakamlı sayılar sondan sayılmak üzere üçlü gruplar halinde noktayla ayrılmalıdır. Denklemlere verilecek sıra numarası parantez içinde sayfanın sağında yer almalıdır. Denklemlerin türetilişi, yazıda

açıkça gösterilmemişse, yazı danışma kurulu üyelerinin değerlendirmesi için, türetme işlemi bütün basamaklarıyla ayrı bir sayfada verilmelidir.

11. "Kaynakça" bölümü, APA (American Psychological Association, 2001: 5. baskı) kurallarına uygun olacak şekilde aşağıdaki örneklerde gösterildiği gibi ve alfabetik sırayla yapılmalıdır:

Kaynak Gösterimi İçin Örnekler:

KİTAPLAR:

- Ceyhan S. ve Atay H. (2008), Açıklamalı İçtihatlı 5607 Sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu, Beta Yayınevi, Ankara.

DERGİLER:

- Özsoy, H.H.M ve Gümüş, M. (2012), "Dış Ticaret ve Büyüme İlişkisi", Gümrük ve Ticaret Dergisi, Sayı: 80, ss.29-33.

DERLEMELER:

- Unal, Emre (der.) (2010), "Medya Etiği 2010." Gümrük ve Ticaret Dergisi, 4(2); 45-55

DIĞER KAYNAKLAR:

- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (2001), 2002 Yılında Para ve Kur Politikası ve Muhtemel Gelişmeler, Basın Duyurusu, 2 Ocak, Ankara, <<http://www.tcmb.gov.tr>>.
- Demircioğlu, E. (2005), "Çin'in Ekonomik Yükselişi", UEAP DiscussionPaper, 1748, Uluslar arası Ekonomik Araştırmalar Platformu, Adana
- 12.... Dergisinde kaynaklara göndermeler dipnotlarla değil, metin içinde, sayfa numaralarını da içererek, aşağıda gösterildiği gibi yapılmalıdır:
  - .....belirtilmiştir (Göktaş, 1982:210-5).
  - .....ÖZ (1970a:15-20) ileri sürmektedir.
  - (Gupta vd., 1982:286-7),

MAKALE GÖNDERME KURALLARI

"Gümrük ve Ticaret Dergisinin hakemli makale kabul, takip ve değerlendirme süreçleri online olarak DergiPark web sitesi üzerinden yürütülmektedir. Bu kapsamda DergiPark web sitesine üye olunduktan sonra hakemli makalelerin bu site üzerinden gönderilmesi, yazarların ORCID bilgilerine de yer verilmesi gerekmektedir. ORCID, Open Researcher ve Contributor ID'nin kısaltmasıdır. ORCID, Uluslararası Standart Ad Tanımlayıcı (ISNI) olarak da bilinen ISO Standardı (ISO 27729) ile uyumlu 16 haneli URI'dir. <http://orcid.org/register> adresinden bireysel ORCID için ücretsiz kayıt oluşturulabilir. Her türlü sorunuz için info@gtmd.org.tr, o.akcayli@gtb.gov.tr veya ersanoz@gmail.com adreslerinden destek alınabilir."

PC Gümrük Külliyyatı

Gümrük ve Dış Ticaret Mevzuatı Bilgi Bankası

- Risk Havuzu ile İthalat/İhracat kritiğini GTİP üzerinden araştırma imkanı,
- Tarife Cetveli (Avrupa Birliği Tarife Cetveli Uygulamaları Dahil),
- Bağlayıcı Tarife Bilgileri (BTB'ler, Mülga/Mer'i dahil),
- Menşei, Kıymet ve GTİP üzerinden kişisel kritik arşiv sistemi,
- 250 Bin Kelime/Kavram İngilizce-Türkçe Terimler Sözlüğü
- Mer'i Mülga mevzuat metinlerinden atıf yapılan ilgili mevzuata link verilmiş, arama motoru kademeli kullanıma açılmış, anlık duyurular ana ekran üzerinden hizmete sunulmuş, kullanım filmleri ile faydada optimum seviye hedeflenmiş, mobil kullanım zenginliği ile "mevzuat cepte" sloganı ile her geçen gün gelişmeye devam eden MEVZUAT DANIŞMANINIZ.

Yeni Faaliyet Alanlarımız

MEVZUAT EĞİTİMLİ SORU BANKASI
Her daim güncel mevzuat anlatımlı soru bankasından 3 yıl mevzuat güncelleme takibine ne dersiniz?

GÜMRÜK TARİFE BİLGİ EDİNME
Yazılı GTİP taleplerinin karşılanması.

MÜTALAA / İTİRAZ / SAVUNMA
Bir de bizim fikrimizi alın!

Bir dünya mevzuat avucunuzun içinde!

PC GÜMRÜK
DANIŞMANLIĞI
www.pcgumruk.com

ARSLAN YAZILIM
www.arslanet.com

ÜNSPED GÜMRÜK MÜŞAVİRLİĞİ

2021 İÇİN BİZ

Kurumsal Yönetimde Süreklilik

2015 KARNE NOTUMUZ

2015'teki ilk başarı adımımızda en büyük destekçilerimiz birbirimiz olurken bu yolda hep birlikte ilerlemeye devam edeceğiz.

2016 KARNE NOTUMUZ

İkinci adımı, birinci adımdan daha büyük atarak 2016'da çalışmalarımızın sonucunda başarılı bir yıl hepimiz için bir ödüldür.

2017 KARNE NOTUMUZ

Toplumu bilgilendirme faaliyetlerimiz bizi daha başarılı yaptı.

2018 KARNE NOTUMUZ

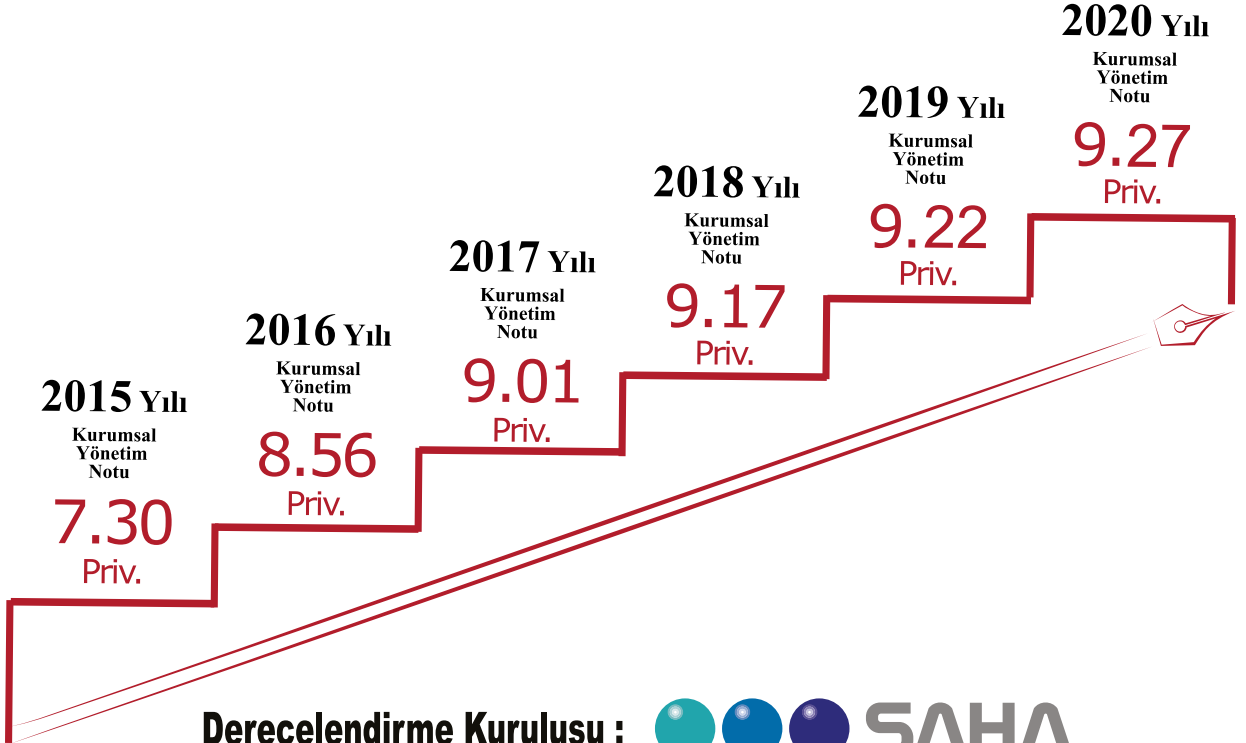
Dün bitti! Bugün hep birlikte yarın için çalışıyoruz!

2019 KARNE NOTUMUZ

Durmadık !

2020 KARNE NOTUMUZ

Yarın bugünden daha güzel olacak

Derecelendirme Kuruluşu :

Kurumsal Yönetim ve Kredi Derecelendirme Hizmetleri A.Ş.

